RÜYALARLA KADER

GÖMLEKTEKİ ESRAR

CELAL ÇATAK

DİNİ İLMİ KAYNAK KİTAP-3

Tema resimleri resim sevdalısı Michael Elkan tarafından tasarlanmıştır.

Bu e-kitab (UUIDsi 8d4a703e-accc-11e5-8a65-3f0f8825bcb).

Yazar; Konya’nın Akören ilçesinde doğdu. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. 1973 yılında Konya Sanat Enstitüsü, 1975 yılında da İzmir Hava Teknik Okulunu bitirdi. 1995 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli oldu. Konya’da Rampalı Çarşıda Sahaflık yapmış olup, Konya merkezde ikamet etmektedir.

ÖNSÖZ

Değerli okuyucu! “Çalma kapıyı çalarlar kapını” ve “Ava giden avlanır” “Eden bulur” gibi; bu anlamlara gelen atasözlerimiz mevcuttur. Âcizane bu atasözlerine muhatap olduğum kanaatindeyim. Pek tabi ki; bu kanaate nerden vardınız diyeceksiniz? Yaşamım boyunca ilme karşı bir zafiyetim vardı. Sanki kitap kurdu gibi; çok çeşitli kitapları okumakla kalmayıp, bazılarını da Kur’an-ı Kerim’i hatmeder gibi defalarca okumuşumdur. Genellikle çok kitap okuyanlarda da şöyle bir hastalık olur. Kafaları birçok meselelere takıldığı için, çok da soru sorarlar. İşte o çok soru soranlardan biriside herhalde bu fakirdir.

Otuz beş yıl sonra değişik bir mekânda, ilminden istifade ettiğim büyüklerimden birisiyle karşılaştım. Dünyalık yönlerimden bahsettim, bir türlü çıkaramadı. Bana aynen şunu söyledi: “Devamlı soru soran genç bir kardeşimiz vardı, o sen misin?” dedi. Bende evet efendim o garip benim dedim. Bu şekilde marifetimiz de ortaya çıkmış oldu.

Kendileri ile yüz yüze görüşmediğim, ama ilminden istifade ettiğim bir başka büyüğüm vardı. Bu âlim zatın gazetenin birinde soru cevap köşesi vardı. Köşesine sorular gönderdiğim olurdu. Hatta sorduğum sorulardan bazıları, kitap haline getirilen eserinde yayınlanmıştır.

Yine ilminden istifade ettiğim çok değerli bir hoca efendi vardı. Evi sanki bir hastane gibi¸ gece yarılarına kadar ruhsal problemleri olanlara şifa

dağıtmaya çalışırdı. İşte soru sorduklarımdan birisi de bu hoca efendiydi. Kafama şöyle bir soru takılmıştı. Hocam dedim: Padişahlar fakir miydi? Hoca efendi: Padişah; hiç fakir olur mu? Tabi ki zenginlerdi, dedi. Madem zenginlerdi; hacca gitmek zenginlere farz oluğuna göre, hacca niye gitmemişler? Dedim. Şöyle bir düşündü: Böyle sorular nerden aklına gelir, nerden bulursun dedi. Düşünüp araştırıyayım sonra cevabını veriyim dedi.

Pek tabi ki; bilenlere fazla soru tevcih etmekte kolay bir şey değil, sıkılıyorsunuz utanıyorsunuz, her akla gelen soruyu sorma imkânınız da olmuyor. Bundan dolayı meseleleri derinlemesine araştırmak daha uygun oluyor. Yetmişli seksenli yıllarda kitap bulmak, kitap almak öyle kolay bir şey değildi. Şimdiki nesil değerlendirebilirse bilgiye ulaşması çok kolay, fazla soru sormasına da gerek kalmıyor.

Başlangıçta atasözlerinden bahsetmiştik. Siz soru sorarsanız elbette size de soru soranlar çok olur. İşte insana soru soruldukça, bu seferde soru cevap listesi aynı oranda artıyor. Sorulan sorulara sadece cevap vermekle kalmayıp, muhakkak kaynağa da dayanması gerekmektedir. Genellikle araştırmalar kaynağa dayandığı için, bu sefer de kâğıda yazılma zarureti oluyor.

Bu fakirde de; bu cevaplar bir gün lazım olur diye, atmama hastalığı vardı. Hal böyle olunca bu soruları ve cevapları kitaplaştırmak hâsıl oldu. Bu soru cevapların içerisinde kader mesesiyle ilgili sorular öne çıkmaktaydı. Bu şartlar gereği, kader mesesiyle ilgili kitaplar yazmaya karar verdim. Mevlam mahcup etmesin.

Bu kitaplardan birinci kitap olan “ALLAH’IN SIRRI KADER” kitabı; Allah Teâlâ’yı tanıma, yaratılan mahlûkatı tanıma, insana takılan cihazlarla insanı tanıma, kadere işaret eden deliller, kaderi iyi yaşamanın yolları nelerdir? Bu soruları cevaplamaya çalıştık.

İkinci kitap olan ”KADER” kitabı; Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler Işığında kaderden bahsetmekle birlikte, detaylı olarak kaza, kader, Cenab-ı Hakk’ın emirleri, irade çeşitleri, kudret, fiiller, rızık, ecel ve kaderle ilgili bazı sorulara cevaplar bulabilirsiniz.

Üçüncü kitap olan “GÖMLEKTEKİ ESRAR” kitabı; rüyalarla kaderden bahsetmekle birlikte, rüyaların kaderle ilişkisi, rüya çeşitleri, Hz. Yusuf’un rüyası, bazı rüyalardan kesitler sunulmaktadır.

Dördüncü kitap olan “ANNE KALBİ” kitabı; rahmet merhamet ve şefkatteki kaderden bahsederek, Allah’la mahlûkat arasında ve mahlûkatın kendi aralarındaki kader kanunlarından bahsetmektedir.

Beşinci kitap olan “SORULARLA KADER” kitabı; kader nedir? Kaderimizi yaşarken nelere dikkat etmeliyiz? Kaderimizi güzel yaşamak için ne yapmalıyız? Nasıl hareket etmeliyiz? Kaderle ilgili daha nice akla gelen sorulara cevaplar bulabilirsiniz.

Altıncı kitap olan “KADER ADALET EDER” kitabı da; kaderin adalet etmesinden dolayı kaderin gerekli olduğunu, insanları doğrulara ulaştırdığını, kötü yollardan alıkoyduğunu anlatmaktadır.

Yedinci kitap olan “KEDERİN İLACI KADER” kitabı ise, kadere inanmanın insanı kederden kurtaracağı, insanın bilmediği kaderinden dolayı kederlenmesine gerek olmadığını, gelecekten ümitli olması gerektiğini anlatır.

Araştırmacı Yazar: Celal Çatak

İÇİNDEKİLER

RÜYALARLA KADER

Kur'an'ı Kerim'deki rüya ile alakalı kıssalar, bize açık bir şekilde kaderden haber vermektedir. Kaderden nasıl haber verdiğinin anlaşılması için, öncelikle rüyalar hakkında biraz malumat vermek gerekir.

Yunus Süresi, altmış dördüncü ayeti kerimesin de: “Dünya hayatında da, ahrette de müjde onlaradır” buyrulmaktadır. Sahabe bu ayeti kerimedeki müjdeyi Resûlullah (a.s)’a sordu. Resûlullah (a.s), şu cevabı verdi. “Burada kastedilen müjde, salih rüyadır. Mümin kul onu görür veya kendisine gösterilir” [1] dedi. Resûlullah (a.s), ümmete nübüvvetten sonra sadece mübeşşirat kalmıştır.” Ashap: Mübeşşirat nedir? Diye sorunca, Resûlullah (a.s)’da: “Salih rüyadır” [2] diye buyurmuştur. Resûlullah (a.s): “Zaman yaklaşınca müminin rüyası yalan çıkmaz. Müminin rüyası nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir” [3] buyurmuştur

“Muhakkikler, peygamber efendimize vahiy gelmesi, peygamberliğin ilk altı ayında rüyalarla olduğunu aktarmışlardır. Efendimize gelen vahiy, yirmi üç yılda tamamlandığına göre, bu süre zarfında kırk altı adet “altı ay” vardır. Böyle olunca da, peygamberliğin kırk altı cüz’inden bir cüz’i, rüyalarla teşekkül etmiş oluyor.” [4]

Rüyalar veya rüyaların kaderle alakasına geçmeden önce, bazı kavramların iyi anlaşılması için izah edilmesi gerekir. Kur’an-ı Kerim’in başındaki Fatiha’yı Şerif’te, Allah (c.c) kendisi için “Âlemlerin Rabbi” buyuruyor. Peygamber Efendimiz (a.s) içinde “Âlemlere rahmet olarak gönderdim” buyuruyor. (Enbiya, 21 /107). Demek ki, kâinat birçok âlemlerden teşekkül etmiştir.

---

[1] Tirmizi; Rüya, s-3.
[2] Buhari; Tabir, s-5, Müslim; Salat, s- 205-208.
[3] Buhari; Tabir, s-26, Müslim; Rüya, s-6.
[4] Hak Dini Kur’an Dili, c-5, s-549.

Kâinatta bulunan âlemlerin bazılarını, zahiri duyularımızla tespit edebiliriz. Zahiri duyularımızla tespit edebildiğimiz bu âlemlere şehadet âlemi diyoruz. Bunları; insanlar âlemi, hayvanlar âlemi, bitkiler âlemi ve yıldızlar âlemi olarak sıralayabiliriz Bir de zahiri duyularımızla tespit edemediğimiz, ama varlığından hiç şüphe edilmeyen âlemler vardır. Varlığından hiç şüphe edilmeyen bu âlemlere de gayb âlemi diyoruz. Bunlar da; melekler âlemi, ruhlar âlemi, misal âlemi, berzah âlemi ve ahiret âlemi gibi âlemlerdir.

Bütün âlemlerdeki varlıklar, kendilerine has ve kendilerine mahsus, bazı cihazlarla donatılmışlardır. İşte donanımında bulunan bu cihazlarla birbirleriyle görüşürler, birbirleriyle alış veriş yaparlar. Bazen de, donanımında bulunan bazı cihazları bulundukları âlemde bırakırlar. Veya donanımındaki cihazlar bazı değişik şekillere tabi olarak, başka âlemlerde gezerler ve başka âlemleri seyrederler. Mesela: Allah (c.c), insanın ruhunu ruhlar âleminden, insanın hayalini misal âleminden, vücudunu oluşturan organları halk âleminden, kaderini ilim âleminden yaratmıştır.

Büyük âlem denilen kâinatta bulunan her şey, küçük âlem denilen insanda da bir numunesi mevcuttur. İnsan küçük bir âlem olduğu gibi, âlem dahi büyük bir insandır. İnsan adeta kâinatın bir küçük bir misali, hayat ağacının bir meyvesi sanki bu âlemlerin bir çekirdeği gibi, âlemlerde bulunan bütün numuneleri kendinde barındırmaktadır.

Kısaca şöyle söyleyebiliriz: “Kâinattaki bütün âlemlerde ne mevcutsa, bir numunesi insanda

olduğu gibi; yine kâinattaki bütün âlemlerde ne mevcutsa, bir sureti de misal âleminde mevcuttur.

Madde âlemi dediğimiz dünya ile manevi âlemlerden olan ahiret arasında, misal âlemi bulunmaktadır. Mana âlemi madde âleminde, madde âlemi de mana âleminde bu misal âlemi yardımı ile temessül eder. Misal âleminde sonsuz görüntüler vardır. Dünya kuruldu kurulalı neler olup bitmişse, bu haddi hududu belli olmayan sonsuz hadiselerin görüntüleri, anında hiç karıştırılmayarak bu misal âlemine aktarılıyor. Bu dünyalar kadar büyük ve geniş görüntüler ahiret âlemine ait bir sinema gibidir. İşte ahiret âlemi, bu dünyadaki fanilerin fani ve zail hallerini ve vaziyetlerini ve geçici hayatlarının iyi veya kötü meyvelerini sürekli seyretme yeri olacaktır.

İnsan uyuduğu zaman, zahiri duyular, yani görmesi, işitmesi, tat alması, koklaması ve hissetmesi kapanır veya durur. İşte ruh o zaman insanın iradesinden çıkar, fakat bedenden de irtibatı kesmez. Nasıl insan kendisinde bulunan göz, kulak, burun gibi duyularla; hayvanlar, bitkiler ve yıldızlar âlemini seyrettiği gibi; diğer âlemlerin misal âlemindeki suretlerini de rüya ile seyredip istifade edebilirler.

“İnsanın mahiyetinde bulunan latife-i Rabbaniye, âlemi şehadetle bağlanan ve o âlemde dolaşan duyguların kapanmasıyla ve durmasıyla, âlemi gayba karşı bir münasebet bulur, bir menfez açar. O menfez ile vukua gelmeye hazırlanan hâdiselere bakar ve Levh-i Mahfuz'un cilveleri ve

mektubat-ı kaderiyenin numuneleri nev'inden birisine rast gelir, bazı hakiki vakıaları görür.” [5]

Misal âlemini seyretmeye başlayan ruhlar için, geçmiş, gelecek zaman diye bir şey olmaz, herkes kapasitesine ve donanımına göre geçmişinde geleceğinde suretlerini görür.

Mevzu anlaşılsın diye, bir misalle anlatmaya çalışalım. Etrafı yüksek duvarlarla çevrili iki bahçe düşünelim. Bu iki bahçenin arasında bir yol bulunsun, sol taraftaki bahçe eski bahçe, sağ taraftaki bahçe ise yeni bahçe olsun. Siz iki bahçenin arasındaki yoldan yürüyerek gitseniz, bahçenin duvarları yüksek olduğu için, ne eski bahçeden ne de yeni bahçeden herhangi bir şey göremezsiniz. İki bahçenin arasından geçen yola, bahçe duvarlarından daha yüksek bir noktaya ayna yerleştirelim. Bu aynanın kalitesine ve hareket etme kabiliyetine göre, bahçelerde neler olduğunu görürüz.

İşte insan rüya görmüyorken, iki bahçenin arasındaki yolda, yürüyerek giden insan gibidir. Eski ve yeni bahçeden herhangi bir şey göremez. Ne zaman insan uykuda, rüya görmeye başlar, işte o zaman, aynen iki bahçenin arasındaki yola, yerleştirilen ayna gibi olur. Geçmiş ve geleceğe ait, misal âlemindeki kader sayfalarından, suretler görür. Çevremizde “ben yaşadığım bu hadiseyi, daha önce rüyamda görmüştüm” diyenlere çokça rastlanılır. Mevzuumuzu fazla uzatmadan, bu şekil görülen rüyalardan, kitaplarımız çokça bahsetmektedir, onlara havale ederiz.

---

[5] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-484.

Rüyalar bize, misal âlemi ile berzah âlemi, berzah âlemi ile diğer âlemler arasındaki perde gibidir. Rüyalar misal âlemi hakkında bilgi verdiği gibi, aynı zamanda melekler, ruhaniler ve amellerimizin temessülü hakkında da, bir şeyler anlatmaktadır. Hatta şehadet âleminde, görmemiz mümkün olmayan mekânları, manzaraları müşahede ederiz. Düşünerek, dikkatli bir şekilde bu perdeye baktığımız zaman, başka âlemleri görebiliriz.

Herkesin bildiği ve tanıdığı, muhterem zatlardan birinin ruhu veya insanın kendini yakından alakadar eden bir ruhun, rüyalar vasıtasıyla, kendine yol gösterdiğine, ışık tuttuğuna şahit olmuşuzdur. Diyebiliriz ki; her varlık aynalarda misaliyle göründüğü gibi, ruhlarda, meleklerde, kendisine ayna olabilecek her yerde görünebilir.

Muhterem zatların ruhları, sadece şekil olarak değil, maddi cisminin aynısı ve bütün fonksiyonları ile de görülebilir. Çanakkale ve Kıbrıs savaşında, bazı muhterem zatların ruhlarının, cesetleri ile birlikte savaşa iştirak ettiklerini, örnekleriyle duymuşuzdur. Bu durumu anlatan olaylar, birçok kitaplarda geçmektedir. Cebrail (a.s) da, Dihye (r.a) suretinde, sahabeler temessülüne şahit olmuşlardır.

Bütün insanların ruhu, inkişaf etmeye müsait olarak yaratılmıştır. İnsan ruhunun, esfeli safilinden, ta; ala-ı illiyine kadar mertebeleri vardır. Ruhun maneviyata açılması, içgüdü olarak her insanda mevcuttur.

Bu içgüdü her insana Allah (c.c) tarafından verilmiş olup vehbidir. Daha sonra insan gayret ve çalışması ile bu özündeki içgüdü beslenir ve

kuvveden fiile geçer. Yani tasavvurdan icraata geçer ki; bu da kesbidir.

Rüyalar; kaderle alakalı yazılıp çizilen levhaların, misal âlemindeki yansımaları olduğu gibi, aynı zamanda da rüyalar; misal âlemine açılan menfez ve kapılardan, misal âlemine ait temessülatı seyretmeye yarar.

Gözler bu âleme kapandığı an, bu defa ruh, misal âlemine açılan gözlerle, misal âlemini müşahede etmeye başlar. İşte rüyaların cereyan ettiği bu âleme, mana âlemi de denilebilir.

Rüyalar; ruha ait bir hassa olmaları itibariyle, telesteziye dâhildirler. Bu cihetle de, madde ve fizik ötesi âlemlerin ve o âlemlere ait varlıkların, mevcudiyetine delil teşkil ederler.

Rüya: Hakikat âlemine açılan pencerelerden, olmuş ve olacak hadiselerin aynen veya bir kısım sembollerle müşahede edilmesinden ibarettir. Rüyalar sayesinde, kalp ve basiret gibi iki ayrı hassamızın olduğunu idrak eder ve cismin üç boyutu dışına çıkarır.

Misal âleminde, her şey farklılık arz edebilir. Orada bazı hadiseler, çok net olarak ifade edilirken, bazıları da çeşitli sembollerle sunulur ve yoruma açık bulunurlar.

Mesela; bazı kimseler, daha sonra kazanacakları bir başarıyı, çok öncesinden rüyalarında görebilmektedir. Gireceği imtihan sorularını, bütün ayrıntılarıyla müşahede edebildiği gibi, Yusuf (a.s) kıssasında da bildirildiği üzere, semiz ineklerin; olgun başaklara ve bine berekete, cılız ineklerin ise; kuru başaklara ve kıtlığa delalet

etmesi gibi, bazı rüyalarda sembollerle ifade edilmiş olup, yoruma açık bırakılmışlardır.

“Uyuduğumuz zaman, rüya vasıtasıyla belli bir hakikat, misal âlemin de ruha manevi olarak görünür. Bundan dolayıdır ki; rüya olayı, sadece sıradan hatıraların çağrışımından ve ahlamdan (hayalden) ibaret değil, aynı zamanda bir keşif hadisesidir.

Rüya tabiri ilmi; vehbî ve keşfi ilimlerden olduğu için, düşünce ve mantıkla çözülmez. Çözümlenemediğinden dolayı da, zahiri ilim ehli için gerçek rüya ile ahlam (hayal) adı verilen şeyin ayırt edilmesi, zor ve müşkül bir şey olur.” [6]

RÜYA ÇEŞİTLERİ

Rüyalar üç sınıfta değerlendirilir.

Resûlullah (a.s) buyurdular ki: “Rüya üç kısımdır. Biri Allah’tan bir müjdedir. Biri nefsin konuşmasıdır. Biri de şeytanın korkutmasıdır. Biriniz hoşuna giden bir rüya görecek olursa, dilerse onu anlatsın. Eğer hoşuna gitmeyen bir şey görürse de, onu kimseye anlatmasın, kalkıp namaz kılsın.” [7]

Yine başka bir hadisi şerifte; Resûlullah (a.s) şöyle buyurmuştur: “Biriniz hoşuna gitmeyen bir rüya görürse yattığı yerin tersine dönsün, üç defa soluna tükürsün. Allah’tan rüyanın hayrını talep edip, şerrinden Allah’a sığınsın” [8] buyurmaktadır. Resûlullah (s.a.v) “Sizin en doğru

---

[6] Hak Dini Kur’an Dili, c.5, s.51.
[7] Hadis Ansiklopedisi; Rüya, c-17, s-530.
[8] Hadis Ansiklopedisi; Rüya, c-17, s-531.

rüya görenleriniz, en doğru söyleyenlerinizdir” [9] buyurmuştur. Güzel ahlaklı güzel düşünür. Güzel düşünen güzel levhaları görür. Fena ahlaklı fena düşündüğünden, fena levhaları görür.

Hem rüya herkes için dünya hayatında yaşarken, dünyanın gayb âlemine açılan bir penceresidir. Hem ömrü sınırlı olan fani insanlar için, serbest bırakıldığı bir saha, bir meydandır.

Bir nevi bekaya mazhar, aynı zamanda geçmiş, gelecek diye bir şeyin olmadığı, her an temaşa etmeye yarayan bir haslettir. Şeytani, nefsani ve rahmani rüya olmak üzere üç çeşit rüya vardır.

ŞEYTANİ RÜYA

Şuur altı rüyada denir. Şeytani bir telkin ile meydana gelen zihinsel görüntülerdir ki, dış etkenlerden etkilenerek meydana gelir. İnsana korku ve üzüntü veren hadiselerin şuur altına yerleşmesiyle veya şeytanın yalan bir şeyi insanın hayaline getirmesiyle ya da şeytan hadiseleri ve hayali şeyleri vesvese vererek, rüyada şuur üstüne çıkarmasıdır. Savaştan, kavgadan ya da korkunç bir kazadan yeni çıkmış, henüz heyecanını üzerinden atamamış kimselerin gördüğü rüyalar bu sınıftandır.

NEFSANÎ RÜYA

İnsanın uyanıkken kendisini meşgul ettiği şeylerin etkisinde kalarak gördüğü rüyalardır. İnsanın kendisinden, kendine yapılan telkin ile meydana gelen görüntüdür ki; geçmişten gelen hatıra birikimlerinin, yeni baştan hayal edilmesidir.

---

[9] Müslim; Rüya, s-6.

Ruhsal bozukluklardan dolayı, görülen rüyalar da bu türdendir. Tuzlu yiyenin rüyasında; pınarlarla, akarsularla uğraşması; şehvetine düşkün kişilerin; şehvetli rüya görmesi bu sınıftandır. Bu iki rüyaya Kur'an'ın tabiriyle ahlam (hayaller) veya adgasu ahlam (karışık hayaller) denir.

Bu gibi rüyaların; nefiste bilgi değeri olmasa bile, insanda hissi bir heyecan uyandırmaktan başka, bir değer taşımazlar. Bu iki rüyayı tabire değmez, manası varsa da ehemmiyeti yok. Bu şekil rüyalar; insanın mizacı dışına çıkmasıyla veya hayal gücüyle ya da şahsın ruhi hastalığının etkisiyle gördüğü, terkipler ve tasvirlerdir.

Daha önce yaşamış olduğu heyecan yüklü olayları, hayal gücü hatırlatır, tasvir eder ve başka bir surette gösterir. Bu nedenlerden dolayıdır ki; şeytani ve nefsanî rüyanın tabirine gerek yoktur.

RAHMANİ RÜYA

Bu rüya türü sadık rüya veya salih rüya diye de nitelendirilir. Allah tarafından doğrudan doğruya ya da bir melek veya muhterem kişiler aracılığıyla, meydana gelen ilahi bir telkindir ki, asıl, hak ve gerçek olan rüya budur. Sadık rüyalar; insanı başka âlemlere bağlayan şebekelerdir. Rahmani rüyalar; herhangi bir etkiye maruz kalmadan, beklenmedik anlarda görülen ve Allah tarafından insanlara lütfedilen müjdeler ve ilhamlardır. Bu müjdeler ve ilhamlar; insanın arzu ettiği bir şey olabileceği gibi, insanın yapmış olduğu amellerinden dolayı, berzah veya ahiret âleminde karşılaşacağı hali, misal âleminde suretler halinde gösterilerek, teşvik veya ikaz edilmesi olabilir.

“Sadık rüya his-i kablelvuku’ unun fazla inkişafıdır. (Bir şeyi vukuundan önce hissetme halidir). His-i kablelvuku ise; az çok herkes de mevcuttur. Hatta hayvanlarda dahi mevcuttur. Fıtri ilham olarak, insan ve hayvanı ilahi kader sevk ediyor. Dünyaya yeni gelmiş bir arı yavrusu, yaşı bir gün iken, havada bir günlük mesafeye o kaderi sevk ile gider ve o sevk ilhamıyla havada izini kaybetmeyerek döner ve yuvasına girer.

Hatta herkesin başında çok defa tekerrür ediyor ki, birisinden bahsediyorken, aniden kapı açılır ve tahminin fevkinde aynı adam içeri girer. Demek bir his-i kablelvuku ile latife-i Rabbaniye denilen duyu ve duygulardaki, bilgi ve görüntülerin toplanıp belirlilik kazanmasıyla, o adamın gelmesini hisseder. Fakat aklın şuuru, ihata edemediği için, kasten değil, ihtiyarız olarak bahsetmeye sevkedir. Hatta bizde senden bahsediyorduk tesadüfen kapıdan girdiniz derler.

Feraset ehli ise; bazen keramet gibi geldiğini beyan eder. Ehlî safahatta ve ehlî velayette, bu his-i kablelvuku fazla inkişaf eder, kerametkarane eserlerini gösterir. İşte umum avam için dahi, bir nevi velayete mazhariyet var ki, sadık rüya da evliya gibi; ğaybi ve istikbali olan şeyleri görüyorlar. Uyku avam için sadık rüya cihetinde, bir velayet mertebesi hükmündedir. Aynı zamanda umum için, Rabbe ait gayet güzel ve muhteşem bir sinemadır.” [10]

Üstad Bediüzzaman; sadık rüyaları söyle bahseder: “Benim için pek yakın derecesine gelmiş ve pek çok tecrübelerimle, ilahi kaderin her şeyi

---

[10] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-484.

kapladığına, tereddütsüz kesin hükmüne geçmiştir. Evet, bu rüyalar; benim için husussan bir kaç sene zarfında o dereceye gelmiştir. Mesela: Yarın başıma gelecek en küçük hadisat ve en ehemmiyetsiz muamelat ve hatta en adi muhaverat yazılı olduğunu ve daha gelmeden muayyen olduğunu ve gecede onları görmekle, dilim ile değil, gözüm ile okuduğum bana kat-i olmuştur. Bir değil, yüz değil, belki bin defa, gecede hiç düşünmediğim halde gördüğüm, bazı adamlar veya söylediğim meseleler, o gecenin gündüzünde, az bir tabir ile çıkıyor. Demek en cüz'i hadiseler vukua gelmezden evvel hem mukayyettir, hem yazılmıştır. Demek tesadüf yok, hadiseler başıboş gelmiyor, intizamsız değildir." [11]

"Öyle de rüyalar var ki, hayır iken, bazen hakikatin tersi ile göründüğü için şer terakki edilir. Çok rüyanın sureti dehşetli, zararlı ve mülevves iken, tabiri ve manası güzel olur. Herkes rüyanın sureti ile manası arasında münasebeti kuramadığı için şer terakki eder. Bunun sonucunda da kuvve-i maneviyesi kırılır, lüzumsuz telaşa kapılır, ümitsiz olur, kötü zan besler ve kendine sıkıntı yapar.

İnsan bazen hakiki vakayı görür ve gördüğü gibi de çıkar. Bazen de hakiki vaka görünmesine rağmen uzun bir zaman diliminde tabiri çıkar. Çok envaları ve tabakaları olduğu için hayal tasarruf eder, suret elbiseleri giydirilir. Suret elbiseleri bazen ince bir perde altında çıkar, bazen de kalın bir perde ile sarılıp giydirildiğinden tabiri anlaşılması zor olur." [12]

[11] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-486.
[12] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-483.

Yine Üstad Bediüzzaman’a şöyle bir soru sorarlar. “Muhyiddin-i Arabi (K.S.) ‘Fütuhat-ı Mekkiye’ kitabında, Meşmeşiye (gayb veya misal âlemi) ve Seyyid Abdülkerim (k.s) meşhur evliya; ‘İnsan-ı Kâmil’ denilen meşhur bir kitabında küre-i arzın yedi tabakalarından ve Kaf Dağı arkasındaki Arz-ı Beyza'dan (beyaz, parlak yer; kutsal memleketten) bahsediyorlar; ‘gördük’ diyorlar. Acaba bunların dedikleri doğru mudur? Hâlbuki bu yerlerin yeryüzünde yerleri yoktur. Doğru ise açıklar mısınız? Hem Coğrafya ve fen onların bu dediklerini kabul edemiyor. Eğer doğru olmazsa, bunlar nasıl veli olabilirler? Böyle gerçeğe zıt ve hakka ters söyleyen nasıl hakikat ehli olabilir?

Elcevab: Onlar ehli hak ve hakikattirler; hem ehli velayet ve şuhuddurlar. Gördüklerini doğru görmüşler. Fakat ihatasız olan haleti şuhudda ve rüya gibi gördüklerini tabirde verdikleri hükümlerinde hakları olmadığı için, kısmen yanlıştır. Yani gerçek tam kavranıp tespit edilememesinden dolayı, şuhud halinde veya rüya halinde rüyasını görürken, rüyasında gördüklerini kendi tabir etme ve hüküm verme hakları olmadığı için, kısmen yanlıştır.

Rüyadaki adam; daha rüyasının içerisinde rüyasını görüyorken, kendi rüyasını tabir edemediği gibi, o kısım keşif ve şuhud ehli dahi, o halde iken gördüklerini kendileri tabir edemezler.

Onları tabir edecek, "asfiya" denilen veraset-i nübüvvet muhakkikleridir. (Asfiya: Safiyet, takvâ ve kemalât sâhibi ve Resullere vâris olup, onun meslek ve gayelerini ihyaya ve tatbike çalışan muhakkik zatlar). Elbette o kısım şuhud ehli dahi, asfiya

makamına çıktıkları zaman, kitap ve sünnetin irşadıyla yanlışlarını anlarlar, tashih ederler; hem etmişler.

Şu hakikati izah edecek şu temsili hikâyeyi dinle: Bir zaman kalp ehli iki çoban varmış. Kendileri ağaç kâsesine süt sağıp yanlarına bıraktılar. Kaval tabir ettikleri düdüklerini, o süt kâsesi üzerine uzatmışlardı.

Birisi 'uykum geldi' deyip yatar. Uykuda bir zaman kalır. Ötekisi yatana dikkat eder, bakar ki; sinek gibi bir şey, yatanın burnundan çıkıp, süt kâsesine doğru baktı. Sonra burnundan çıkıp kaval içine girdi ve öbür ucundan çıkıp gitti. Bir geven altındaki deliğe girip kayboldu. Bir zaman sonra yine o şey geven altındaki delikten geri çıktı. Yine kavaldan geçti, yatanın burnundan geri girdi.

Sonra uykudan uyanır. Der ki: 'Ey arkadaş! Acayip bir rüya gördüm.' O da der: 'Allah hayır etsin, nedir?' Der ki: 'Sütten bir deniz gördüm. Üstünde acayip bir köprü uzanmış. O köprünün üstü kapalı, ama pencereleri vardı. Ben o köprüden geçtim. Başları hep sivri olan bir meşelik vardı, onun altında bir mağara gördüm. Mağaranın içine girdim ve altın dolu bir hazine gördüm. Acaba tabiri nedir?'

Uyanık arkadaşı dedi: 'İşte gördüğün süt denizi, şu ağaç kâsedir. O köprü de, şu kavalımızdır. O başı sivri meşelik de şu gevendir. O mağara da, şu küçük deliktir. Kazmayı getir, sana hazineyi de göstereceğim.' Kazmayı getirir. O gevenin altını kazdılar, ikisini de dünyada mesut edecek altınları buldular.

İşte yatan adamın gördüğü doğrudur, doğru görmüş, fakat rüyada iken gerçek tam kavranıp tespit edilemediği için, tabirde hakkı olmadığından, madde âlemiyle manevî âlemini birbirinden fark etmediğinden, hükmü kısmen yanlıştır. Çünkü: 'Ben hakikî maddî bir deniz gördüm.' der. Fakat uyanık adam, misal âlemiyle madde âlemini fark ettiği için tabirde hakkı vardır ki, dedi: 'Gördüğün doğrudur, fakat hakikî deniz değil; belki şu süt kâsemiz senin hayaline deniz gibi, kaval da köprü gibi olmuş' hakeza diğerlerini bunun gibi kıyaslayabilirsin.

Demek oluyor ki; madde âlemi ile ruhanî âlemini birbirinden fark etmek lâzım gelir. Birbirine karıştırılırsa, hükümleri yanlış görünür. Meselâ: Senin dar bir odan var; fakat dört duvarını kapayacak dört büyük ayna konulmuş. Sen içine girdiğin vakit, o dar odayı bir meydan kadar geniş görürsün. Eğer desen 'odamı geniş bir meydan kadar görüyorum' doğru dersin. Eğer 'odam bir meydan kadar geniştir' diye hükmetsen, yanlış edersin. Çünkü hakikî âlemle, misal âlemini karıştırmış olursun.

İşte keşif ehlinin küre-i arzın yedi tabakalarına dair bazı, kitap ve sünnetin mizanıyla tartmadan beyan ettiği tasvirler, yalnız coğrafya nokta-i nazarındaki maddî vaziyetten ibaret değildir. Meselâ, demişler: 'Bir arz tabakası, cin ve ifritlerindir. Binler sene genişliği var' hâlbuki bir iki günde dolaşılabilen küremizde, o acayip tabakalar bulunamaz.

Fakat mana âleminde, misal âleminde, kabir âleminde ve ruhlar âleminde, küremizi bir çamın çekirdeği hükmünde farz edersek. O çekirdekten

temessül ve teşekkül eden misali ağaç, o çekirdeğe nispeten koca bir çam ağacı kadar olduğundan, bir kısım şuhud ehli, ruhanî seyirlerinde, Arz'ın tabakalarından bazılarını misal âleminde pek çok geniş görüyorlar; binler sene bir mesafe tuttuklarını görüyorlar.

Gördükleri doğrudur; fakat misal âlemi, suret olarak madde âlemine benzediği için, iki âlemi aynı şekilde görüyorlar; öyle tabir ediyorlar. Normal dünya hayatına döndükleri vakit, mizansız olduğu için, şahit olup gördüklerini aynen yazdıklarından hakikat harici telakki ediliyor.

Nasıl küçük bir aynada büyük bir saray ile büyük bir bahçenin misali vücutları o aynaya yerleşir ve görünür. Öyle de madde âleminin bir senelik mesafesinde, binler sene genişliğinde misali vücudu ve manevi hakikatleri yerleşir.

Hâtime: Şu meseleden anlaşılıyor ki: Şuhut derecesi, gayba iman derecesinden çok aşağıdır. Yani: Yalnız şuhuduna istinat eden bir kısım velayet ehlinin, gerçeklerin tam kavranılıp tespit edilememesinden dolayı ihatasız keşifleri isabetli olmaz.

Veraset-i nübüvvet ehli olan asfiya ve muhakkikinin şuhuduna yetişemediği gibi; zaten, Kur’an’a ve vahye dayanan, ğaybi fakat safi, ihatalı ve doğru olan, iman hakikatlerine dair ahkâmlarına yetişmez.

Demek bütün ahval ve keşiflerin, zevklerin ve müşahedelerin mizanı: kitap ve sünnettir. Ve

mihenkleri, kitap ve sünnetin kutsi düsturları ve muhakkik asfiyanın hadislere ait kanunlarıdır.” [13]

Rüyalar tabir edilirken efendimiz: Rüyada gördüğünüz şeylerin isimlerini, o rüyayı yorumlamada esas alın. Keza gördüklerinizin künyelerini veya kinaye manalarına da dikkate alın.

Bunlardan dolayı sadık rüyanın te’vili, kesbi ilimlerle değil, vehbî ilimlerle bilinir. Bunun en aşağı derecesi feraset ve ilhamdır, en üst derecesi ise vahiydir.

Peygamber efendimiz (s.a.v) “Rüya ilk yorumcuya göre vukua gelir, öyle ise; rast gele herkese rüyayı anlatmayın” [14] buyurmuştur. Yine bir başka hadisi şerifte “Rüyayı ulema-ı sülehadan başkasına tabir ettirme” [15] denmiştir.

Kitabın ileriki safhalarında tabir edildiği gibi çıkmış rüyaların tabirini yapan kişiler ve özellikleri anlatılmıştır, oralara bakılabilir. “Allah her şeyi en güzel şekilde yarattı” (Secde 32/7) ayetinin sırına göre yapılmalıdır. Her şeyde hatta en çirkin görünen şeylerde hakiki bir güzellik ciheti vardır.

Kâinattaki her şey, her hadise ya bizzat güzeldir, ona bizzat güzel denilir veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona da dolayısıyla güzel denilir. Bir kısım hadiseler de vardır ki görünüşü çirkin ve karma karışıktır. Fakat o görünen perde arkasında gayet parlak güzellikler ve intizamlar vardır.

---

[13] Bediüzzaman; Mektubat, On Sekizinci Mektup, s-119.
[14] Hadis Ansiklopedisi; Rüya, c-17, s-532.
[15] 3003 Hadis, s-275.

Yemek; yemek, su içmek, bir dostla muhabbet etmek, seyahat etmek, güzel bir bahçede gezinti yapmak, bizzat güzeldir. Meslek öğrenirsin, yüzmeyi öğrenirsin, araba sürmesini öğrenirsin, yabancı dil öğrenirsin, bunları öğrenirken biraz zorluk çekebilirsin. Fakat hayatın boyunca bunlardan faydalanırsın. Netice itibariyle güzel olduğunu görürsün.

Nasıl ki; tohumları çekirdekleri toprak perdesi altına atarsın ve çürür. Bir de üzerine necis olan gübre atarsın ve sonra toprağı sularsın çamur haline gelir. Bu kadar karma karışık perdelerin arkasında çok güzel bitki ve ağaçların oluştuğunu görürüz.

İşte aynen bunun gibi, bazı rüyaların görünen yüzü çirkin gibi olsa da sonucu güzel olabilir. Görünen yüzü güzel olmasına rağmen, gerek anlatılmasından dolayı, gerekse tabirinden dolayı veya bilemediğimiz bir sebepten dolayı sonucu hoşumuza gitmeyebilir.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız değişik nedenlerden dolayı rüya tabiri ne kadar önemli ise de, rüyayı tabir eden kişide bir o kadar önemlidir. Rüya her önüne gelene anlatılıp tabir ettirilmez. Yusuf suresinde anlatıldığı gibi, Melik'in rüyasını Yusuf (a.s) tabir etmiştir.

Peygamber efendimiz (s.a.v) hem kendi gördüğü rüyaları, hem de sahabelerin gördüğü rüyaları kendisi tabir etmiştir. Padişah 1.nci Ahmet'in rüyasını Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri tabir etmiştir. Biz; rüya tabiri nasıl yapılmalı ve rüya tabir eden kişide bulunması gereken vasıflar

nelerdir. Misal olması açısından bazı gerçekleşmiş rüya tabirlerini aktarmaya çalışalım.

Zaten rüya mevzu bahis edildiği zaman, Yusuf Süresi akla gelir ve Yusuf (a.s)'ın rüyasından bahsedilmesi gerekir. Yusuf suresi, yüz on bir ayeti kerimeden teşekkül etmiş olup, uzun sureler kategorisinden olarak değerlendirilir. Yusuf (a.s) kıssasından kesitler sunarak rüya meselesini elimizden geldiğince izah etmeye çalışalım.

GÖMLEKTEKİ ESRAR

Allah (c.c)'hü; Yusuf suresi yedinci ayeti kerimede: "Andolsun ki; Yusuf ve kardeşlerin kıssasında, soranlar için ibretlik ayetler vardır." (Yusuf, 12/7). Diye buyrulmaktadır. Bu kıssada ibretlik ayetler nelerdir? Hz. Yusuf'un kader kitabında yazılı olan kesitlerden istifade ederek, bizlerde kendi kaderimiz açısından, nasıl bir ders çıkarmamız gerekir, bunları tespit etmeye çalışalım.

Hz. Yusuf'un görmüş olduğu rüya, kaderinde bulunan meyvenin çekirdeği hükmündedir. Kader; yaşayacağı hayat ağacı, nübüvvet ve saltanat ise; hayat ağacının dalındaki meyve, rüyası da; hayat ağacının dalında bulunan meyvedeki, o çekirdektir.

Böyle bir çekirdekten meydana gelecek ağacı ve o ağaçtan olacak meyveyi bilmek, herkese mahsus bir şey değildir.

Hz. Yakup; Cenab-ı Hakk'ın verdiği ilim ile Yusuf'unun rüyasını isabetli bir şekilde yorumlamıştır. "Böylece Rabbin seni seçecek; sana ehadisin te'vilini (rüyaların tabirini) öğretecek ve ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi, sana ve Yakup ailesine de nimetini tamamlayacaktır.

Şüphesiz ki Rabbin, Alîm'dir, Hâkim'dir". (Yusuf, 12/6).

Lakin: Yusuf büyüyecek, ilim hikmet verilecek, Rabbi seçilmiş bir kişi kılacak ve Yakup ailesine verilecek nimeti nasıl tamamlayacak, bu safhaları Hz. Yakup'ta bilmiyor.

Teşbihte hata olmasın, bir ziraatçının önüne çok çeşitli çekirdekler konulsa, bu çekirdeklerin hangisinden nasıl bir ağaç olacağını ve nasıl bir meyve vereceğini bilir.

Bu çekirdeklerden bir tanesi, nadide bir meyve ağacının çekirdeği ise; ziraatçı, bu çekirdekten ağaç meydana gelip, meyve alıncaya kadar o ağaca daha fazla özen gösterir. Sulamasını, budamasını, ilaçlamasını dikkatlice yapar, elinden geldiğince de dış etkenlerden korumaya çalışır. Ama yangın, hastalık, fırtına gibi felaketlere karşı yapabileceği fazla bir şey olmaz. Öyle felaketlerden koruması için Rabbine tevekkül eder. İşte Hz. Yakup'unda yaptığı ziraatçıdan farklı bir şey değildir. İleride Rabbinin seçkin bir kulu olacak Yusuf'una, daha fazla itina göstererek, Rabbine tevekkül etmiş, sonucunu beklemeye başlamıştır.

Kıssaya geçmeden önce, baba Hz. Yakup ile oğul Yusuf'un çocukluk yıllarına değinmek gerekir. Hz. Yakup, Hz. İbrahim'in torunu, Hz İshak'ında oğludur. Malum veçhile üçü de resuldür. Oğul Yusuf'ta ileride resul olacaktır.

Yakup (a.s), kardeşi Ays ile ikiz doğarken, elini Ays'ın ayağından tutarak doğduğu için, Yakup diye anılmıştır. [16] Ays önce doğmuş olmanın sevinci ve

[16] Taberî; Tarih, c-1, s-164.

gururuyla, zamanla nerdeyse, kardeşi Yakup'u bir kaşık suda boğacak hale gelir.

Nihayetinde: Bir de onu (İbrahim'i) salihlerden bir peygamber olmak üzere İshak ile müjdeledik. Hem ona hem İshak'a bereketler verdik, ikisinin neslinden de hem güzel davrananlar var, hem de açıkça kendi nefsine zulmedenler var. (Sâffât, 37/112-113). Ayetlerinin işaretiyle, Hz. Yakup'un babası İshak (a.s) ve annesi; oğulları Ays'a duyurmadan, birlikte gizlice karar alarak, Hz. Yakup'a çok dikkatli olmak şartıyla, dayısının yanına gitmesini ve orada evlenmesini söylerler. [17]

Hz. Yakup'ta anne babasının bu tavsiyelerine uyarak, geceleri gidip gündüzleri dinlenerek Kenan ilinden, çok uzaklarda bulunan ve Feddan'da oturan dayısının yanına gider. Hep geceleri yürüdüğü için, "gece yürüyen" anlamına gelen "İsrail" lakabı verilmiştir. İşte ilerde "Beni İsrail" adını alacak kavim olan "Yahudiler" Yakup (a.s)'ın soyundan gelmiştir. [18]

Dayısının yanında bir müddet çalışır. Dayısının iki kızı var ve küçük kızını sever dayısından ister. Dayısı da adetlerine göre, evde büyük kız dururken küçük kızın evlendirilemeyeceğini söyler. Yedi yıl çalışır hizmet edersen büyük kızımla, yedi yıl daha çalışırsan o zamanda küçük kızımla evlenebilirsin der.

Yakup (a.s), sevdiği kıza kavuşmak için mecburen bu şartları kabul eder. Çalışır çabalar ve sabreder bu süreleri doldurur. Yedi senenin sonun da dayısının büyük kızıyla, ikinci yedi sene sonunda

[17] Yakubi; Tarih, c-1, s-29.
[18] Taberî; Tarih, c-1, s-165.

da sevdiği küçük kızıyla evlenir. O zamanki şeriata göre, bu şekilde iki kardeşle evlilik yapılabiliyordu.

Hz. Yakup'un bu iki eşi ve iki cariyesinden on iki tane çocuğu olmuştur. Çocukların on tanesi, ilk eş ve cariyelerinden doğmuşlardır. Diğer iki çocuğu Yusuf ile Bünyamin ise, küçük eşinden doğmuştur. [19]

Bazı kaynaklara göre; Yusuf'un annesi, küçük kardeşi Bünyamin doğumunda vefat ettiğini kaydederler. [20] Bünyamin doğunca, Yusuf'a bakıp büyütmek isteyen ve biraz uzakta bulunan, Hz. İbrahim'in torunu olan halasına emanet edilir. Hala; Yusuf'a bakar ve büyütür. [21] Artık Yusuf yıllar sonra, güzel ve sevecen bir çocuk olur.

Hz. Yakup; yıllar sonra Yusuf'a bakıp büyüten halasından, Yusuf'unu geri getirmeleri için adamlarını gönderir. Hala; adamları görünce şok olur. Yusuf'tan nasıl ayrılacaktı, bu sevecen çocuktan bir gün ayrılacağını hiç düşünmüyordu. Lakin Yusuf'un babası da vardı, çocuğunu istemek hakkı idi.

Hala; ayrılığa kendisini alıştırmak için, kendince bir plan yaptı. Planı da şu: Dedesi; Hz. İbrahim'den miras kalan kuşağı, Yusuf'un beline bağlar. (Not gömlek giydirdiğini söyleyen kaynaklarda mevcuttur). Kuşağın üzerine de Yusuf'un elbisesini giydirir. Hz. Yakup'un adamlarına Yusuf'u teslim eder. Yusuf'la birlikte adamlar biraz uzaklaştıktan sonra, hala; adamlarına "dedesinden miras kalan kuşağı bulamadığını,

---

[19] Taberî; Tarih, c-1, s-163.
[20] Taberî; Tarih, c-1, s-321.
[21] Taberî; Tarih, c-1, s-169.

Yusuf’un üzerinde olabileceğini, Yusuf’un arkasından yetişin, Yusuf’un üzerinde çıkarsa, kuşak ile birlikte Yusuf’u geri getirin” [22] der.

O zaman ki kurallara göre, hırsızlık yapan kişi ceza olarak, belirli bir müddet hırsızlık yaptığı eve, hırsızlık yaptığı eşya ile birlikte teslim edilir ve hizmet ettirilirdi. [23]

Hala’nın adamları Yusuf’un arkasından yetişirler. Adamlara, hala’nın dedesinden miras kalan kuşağın kaybolduğunu ve evde bulamadıklarını, Yusuf’un üzerini aramaları gerektiğini söylerler. Adamlar da aramalarına müsaade ederler ve kuşak Yusuf’un üzerinde çıkar. Yusuf’u geri götürmeleri gerektiğini söylerler. Adamlar da kuralları bildikleri için itiraz etmezler, elleri boş Medyen’e Hz. Yakup’un yanına dönerler. [24]

Hala; yaptığı bu planla geçici de olsa, Yusuf’una tekrar kavuşur. Bu düzmece hırsızlık hadisesi, ileriki yıllar da Yusuf’un başına kakılacaktır. Hırsızlık hadisesine değinmek gerekirse, o devirlerdeki şeriatları tam bilemediğimiz için hüküm yürütmekte zordur.

Biz olayın akışı içerisinde değerlendirecek olursak, hala; daha tam aklı ermez yaşta Yusuf’a kol kanat gerip, Allah rızası için bakıp büyütmüş, ihtimal ki Yusuf, hala’nın evini kendi evi, hala’yı da kendi annesi biliyor.

---

[22] Taberî; Tarih, c-1, s-170.
[23] İbn-i Esîr; El-Kâmil c-1, s-137.
[24] Taberî; Tarih, c-1, s- 170.

Hz. Yakup’la hala’nın evleri mesafeli ki; Hz. Yakup, Yusuf’unu getirmek için kendi gidemiyor, adamlarını gönderiyor. Hırsızlık hadisesine bu açıdan bakılırsa daha isabetli karar verilmiş olur.

Hz. Yakup’un adamları, hala’dan Yusuf’u almak için ansızın geliyorlar. O devirlerde şimdiki gibi ne iletişim araçları, ne de ulaşım araçları var. Yusuf, bir anda evi olarak bildiği evden, anne olarak tanıdığı hala’dan, hala’da çocuğu gibi büyüttüğü yeğeninden ayrılacaktı. Bir anda çözülecek problem görülmüyor, zamana yayılarak çözümlenmesi gerekiyor.

Zamanımızda psikolojik destek alınarak çözümleniyor. Hala; bu açıdan bakıldığı zaman ta o devirde, bugünkü psikolojik destek çözüm şeklini uygulamış. Yusuf’u bir müddet daha tutup alıştırmak için, düzmece hırsızlık planını devreye sokmuştur.

Buna benzer şekildeki hırsızlık planlarına, o devirlerdeki şeriatlarda rastlamak mümkündür. Hz. Yusuf’ta; iler ki yıllarda kardeşi Bünyamin’i yanında alıkoymak için, böyle bir planı uygulamıştır.

Yusuf’a ceza olarak biçilen hizmet süresi bitince, Hz. Yakup, Yusuf’una kavuşur. Hz Yakup, Yusuf’una kavuşur kavuşmasına ama yıllarca evden uzakta büyümesi, bir taraftan Yusuf’un hasretiyle yanıp tutuşması, güzelliğinin yanında, çok üstün ahlaka sahip olması, Hz. Yakup’un sevgi ve şefkat ateşini yakar. Bu sevgi şefkat ateşi Yusuf büyüdükçe daha da artar. Yükselen bu sevgi ve şefkat ateşini, anneleri ayrı diğer kardeşlerde dikkatlice izlemeye

başlarlar. Hz. Yakup'un da söylediği gibi; şeytan onlara gereken vesveseyi verir. [25]

HZ. YUSUF'UN RÜYASI

Bir zaman Yusuf babasına, "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederken gördüm" demişti. (Yusuf, 12/4). Yusuf bu rüyayı, henüz çocuk yaşlarında iken görüyor. Rüyasını Kur'an da, "kuvvet ve basiret sahibi olarak zikredilen" babası Hz. Yakup'a anlatıyor. (Sad, 38/45). (Babası) "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana apaçık düşmandır." (Yusuf, 12/5).

"Böylece Rabbin seni seçecek; sana ehadisin te'vilini (rüyaların tabirini) öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakup soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin; Alîm'dir, Hakîm'dir" dedi. (Yusuf, 12/6).

Ama esas mesele rüyadaki hedefe nasıl ulaşabilecek, bundan sonrasını Allah'tan başka kimsenin bilmemesidir. İşte bu noktadan sonrada kader sayfaları açılıyor, tek tek yaşanmaya başlıyor. Bizler de bu kıssadan ders çıkarmamız için, seyretmeye başlayalım.

Kaderin bu sayfalarına geçmeden önce, Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için, bazınızı derecelerle bazınızın üstüne yükselten, O'dur." (En'âm, 6/165).

Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e, sahabeden birisi soruyor. "Bela ve musibetler en fazla kime

---

[25] Yakubî; Tarih c-1, s-30.

isabet eder?” Denilince; Efendimiz; “Peygamberlere” buyuruyor. Sonra kimlere? Denilince; “Salihlere” buyuruyor. [26] Ayetten ve hadisten anlaşılacağı gibi, Hz. Yakup’un Yusuf’u zorlu bir yolculuğa çıkıyordu.

Hz. Yakup, Yusuf’unu elinden geldiğince korumaya başlar. Zaten Yusuf’u çok seviyordu, birde rüya devreye girince, bu sevgi, şefkat, himaye daha da arttı. Daha önceki yanan sevgi ve şefkat ateşi, etraftakiler tarafından bariz bir şekilde fark ediliyordu. Yusuf’u bir an olsun yanından ayırmaz oldu.

Artık Yusuf güzelliği yanında, ayrıca yüksek bir ahlaka sahip olmuştu. Bu kadar hasletlere sahip bir çocuk, herkesin dikkatini çektiği gibi, anneleri ayrı diğer kardeşlerinde, dikkatini bir şey vesile olarak çekiyor. (Bu vesileler; Hz. Yakup’un sevgi ve şefkati olabilir, Yusuf rüyasını babasına anlatırken, birileri duymuş olabilir veya şeytan vesvese vermiş olabilir). Kardeşler, Yusuf ve Bünyamin’i kıskanmaya başlarlar. [27]

“Gerçekten Yusuf ve (öz) kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgili, hâlbuki biz birbirimize sıkı sıkıya bağlı bir topluluğuz. Muhakkak ki babamız, apaçık yanılgı içindedir” dediler. (Yusuf, 12/8).

Hz. Yakup, Yusuf’un başına bir şey gelmesin düşüncesiyle, Yusuf’a daha fazla ilgi göstermesi, anne ayrı diğer kardeşler için Yusuf, babalarıyla aralarına giren bir düşman gibi görülmesine sebep oluyor. Yusuf’un güzelliği, bizim beraberliğimiz ve

[26] Tirmizi; Zühd, s-57. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c-1, s-172.
[27] Taberî; Tarih, c-1, s-165.

kuvvetimiz karşısında bir kıymet ifade etmez dediler. Yusuf'tan kurtulmak için plan yapmaya başladılar. [28]

İçlerinden biri, "Yusuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanızın teveccühü size kalsın ve ondan sonra dürüst bir kavim olasınız." dedi. (Yusuf, 12/9). Sonra içlerinden söz sahibi biriside, "Yusuf'u öldürmeyin de bir kuyunun içine atınki, oradan geçen kafilenin biri onu sahipsiz bulup alsın. Eğer yapacaksanız böyle yapın" dedi. (Yusuf, 12/10). Bu ikinci teklifi benimsediler. [29]

Teklifi uygulayacaklar amma nasıl uygulayacaklar? Yusuf'u babalarından nasıl alacaklar? Babalarının gönlünü nasıl yapabilirlerdi? Kendilerince bir plan yaptılar. Babaların gönlünü yapmak için, babalarının önünde Yusuf'la oyun oynadılar, daha oyun çocuğu olduğu için oyun oynamak, Yusuf'un da çok hoşuna gitti. "Babamızdan izin alda kırlarda oyun oynamaya gidelim" dediler. Zaten oyun oynamaya hasretti, aynı zamanda babası da Yusuf'un sevincine şahit oldu. [30]

Bir gün anneleri ayrı on kardeş, babalarının huzuruna çıktılar. Bir istekleri olduğunda adet üzere böyle yaparlardı. Babalarına hürmette bulundular. İsteklerini söylediler. Yusuf Yalnız başına evde kalıyor, onunda oyun oynamaya ihtiyacı var. Ona müsaade ette, bizimle kırda oyun oynasın dediler. Babaları önce müsaade etmek istemedi, "Ey babamız sen niye bize Yusuf'u emanet etmek

---

[28] İbn-i Esîr; El-Kâmil, c-1, s-138.
[29] İbn-i Esîr; El-Kâmil, c-1, s-138.
[30] Salebi; Arais, s-111-112.

istemiyorsun? Oysa biz onun iyiliğini istiyoruz. Yarın bizimle beraber gönder gezsin, oynasın. Şüphesiz biz onu muhafaza edicileriz” dediler. (Yusuf, 12/11-12).

Bazı kaynaklarda Yakup (a.s)’ın kurtla ilgili korkunç bir rüya gördüğünü, bu rüyanın etkisi ile “Onu götürmeniz gerçekten beni üzer ve korkarım ki onu bir kurt yerde haberiniz olmaz” dedi. (Yusuf, 12 /13). Çocuklar, “Vallahi biz güçlü kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse biz o zaman kesinlikle hüsrana uğrarız” dediler. (Yusuf, 12/14). Babaları bir an düşündü, gözü önünde Yusuf’un kardeşleri ile oyun oynarken sevindiğine şahit olması, Yusuf’un da beraberce kırda oyun oynamak istemesi, kardeşlerin de ısrarına dayanamayarak, kırda oyun oynamaya gitmesine istemeyerek müsaade etti. [31] Ama içine de kor gibi ateş düştü. Bir kere söz de vermişti.

HZ. YUSUF’UN KUYUYA ATILMASI

Ertesi gün kır gezisi başlıyor. Hazırlıklar tamamlandı, yola koyuldular, güle oynaya dere tepe açtılar. Babalarının gözünden de kayboldular. Yusuf’u itip kakalamaya başladılar. Yusuf önceleri oyun oynuyorlar zannetti, itip kakalamalar daha da sertleşti, çocuktu yapacağı bir şeyde yoktu. Yusuf’un azığını gözünün önünde köpeklere attılar, susuzluktan ağzı damağı kurudu, bir yudum su vermediler. [32]

Yusuf’un etrafında halka yaptılar, durmadan vurup iteklemeye devam ettiler, yapmayın vurmayın demesine rağmen, yalvarmalarına hiç kulak

[31] Peygamberler Tarihi; c-2, s-38.
[32] Taberi; Tarih, s-170.

asmadılar. [33] Yusuf'un gömleğini üzerinden çıkardılar. Gömleği Yusuf'un beline bağladılar, sonra kuyuya doğru götürdüler. Kucaklarına aldılar, kuyunun içine bırakacaklardı ki: Yusuf can havliyle kuyunun ağzına yapıştı. Yalvarmalarına yine aldırış etmediler. Ellerine vurulan Yusuf, daha fazla dayanamadı, gömlekle biraz daha kuyuya sarkıttılar ve kuyunun içerisine bıraktılar. Çaresiz Yusuf, on iki yaşları civarında iken kuyunun dibini boyladı. [34] Artık kaderi ile baş başa kaldı.

Derhal Cebrail (a.s), Yusuf'un imdadına yetişir. Yusuf'a Rabbinin selamını getirir. [35] Kuyuda meydana gelebilecek (Suyun içerisinde boğulmak, akrep ve yılan sokması, havasız kalıp zehirlenme gibi) hadiselerden kurtarır. "Sen kardeşlerine bir gün, bu yaptıklarını haber vereceksin" müjdesini de verdi. Yusuf'taki bütün korkularda gitti. (Yusuf, 12/15).

Kardeşler emellerine ulaşmışlardı. Akşama kadar oyun oynayıp eğlendiler. Akşama doğru kuyuya vardılar. Kuyunun içine baktılar Yusuf görünmüyordu, ses verdiler, sese de cevap gelmedi. Tamam, Yusuf'tan kurtulduk dediler. Sıra babalarına haber vermek kalmıştı.

Nedendir bilemiyoruz, Hz. Yakup'un kurtla ilgili gördüğü rüyadan dolayı, kurdun yemesinden korkarım demişti. Bu sözünden dolayımı? Yoksa kardeşler, kendileri de böyle düşünmüşlerdi, bilemiyoruz. Kurt yedi yalanını uydurdular. Bir

---

[33] Ebulferec İbn Cevzi; Tabsıra, c-1, s-178.
[34] Salebi; Arais, s. 112.
[35] Peygamberler Tarihi; c. 2, s. 39.

hayvan kestiler, kesilen hayvanın kanıyla Yusuf'un gömleğini kana buladılar. [36]

Yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler ve şöyle dediler, "Ey Babamız! Biz gittik yarış ediyorduk, Yusuf'u eşyamızın yanına bırakmıştık, döndüğümüzde bir de baktık ki, onu bir kurt yemiş. Şimdi biz doğruda söylesek, sen bize inanmazsın" dediler. (Yusuf, 12/16-17). Babalarına Yusuf'un kana buladıkları gömleğini verdiler. Babaları kanlı gömleği eline alınca çok üzüldü, ama nafile, yapacağı bir şey yoktu. Kanlı gömleği açtı baktı, gömlekte kan var, ama hiç yırtık yoktu. [37]

Yusuf'a bir hile yaptıklarını anladı. (Yusuf'u kurdun yediğine inanmadı. Çünkü ilerde gelecek olan şu ayetler bunu teyit eder niteliktedir. Yusuf suresi seksen dördüncü ayette, Mısırda rehin kalan oğlu Bünyamin olmasına rağmen, oğullarından yüzünü çevirdi, "ah! Yusuf'um ah!" dedi. Yine seksen yedinci ayette de, "oğullarım gidin Yusuf ve kardeşinden haber araştırın" demesi kurdun yedi yalanına inanmadığını gösterir).

Sonra oğullarına şöyle dedi: "Ne kadar yumuşak huylu bir kurtmuş ki, Yusuf'u yemişte gömleğini hiç yırtmamış" [38] dedi. "Bilakis nefisleriniz sizi aldatmış, bir işe sevk etmiş, artık bana düşen güzel bir sabır göstermektir. Söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'tır" dedi. (Yusuf, 12/18).

Yusuf kuyunun içinde iken, Medyen'den gelip Mısır'a gitmekte olan bir kafile, kuyunun yanında

---

[36] Salebi; Arais, s. 112.
[37] Salebi; Arais, s. 112.
[38] Salebi; Arais, s. 115.

konakladılar. [39] Kafilenin sucusu kovasını kuyuya sarkıttı ve kovayı çekmeye başladı. Birde ne görsün; heyecanlandı, sanki melek gibi bir çocuk gördü ve bağırdı. “Müjde! Bu bir erkek çocuk” dedi. Çocuğu satar, ticaret yaparız diye sakladılar. Allah kafilenin ne yapacaklarını biliyordu. (Yusuf,12/19).

HZ. YUSUF’UN MISIRA GÖTÜRÜLMESİ

Kafile Mısır’a vardı. Hikmetini bilemediğimiz bir sebebe binaen, Yusuf’u acilen satıp, bir an önce ondan kurtulmak istiyorlardı. Yirmi dirhem gibi ucuz bir fiyata, Mısırlı azize sattılar. (Yusuf, 12/20). Demek ki: her güzel, her zeminde ve her mekânda istenilen bedele satılamaz. Güzelin değeri bilinmesi için, zemin ve mekânla birlikte, kudret-i ilahinin taalluku gerekir. Kader açısından, “Allah Kafilenin ne yapacaklarını biliyordu” sırrı da bir noktada da ortaya çıkmış oluyor. İlahi kudret kafileye, Yusuf’u ucuz bir fiyata sattırıp ve aziz gibi bir hamiye teslim ettiriyordu.

Yusuf’u satın alan Mısırlı Aziz, hanımına: Çocuğun ihtiyaçlarını güzelce gözet. Belki bize faydası olur veya onu evlat ediniriz” dedi. (Yusuf, 12/21).

Aziz, Hanımına: “Onun makamını şerefli tut, olur ki bize faydası dokunur veya onu evlat ediniriz” demesi, ileriki yıllar Azizin ferasetli olduğunu gösteriyor. İbni Mesut (r.a) derki: Gelmiş geçmiş insanların en ferasetlisi şu üç kişinin olduğunu söylüyor. Birisi: Esir pazarında Hz. Yusuf’un kıymetini bir bakışta anlayan Mısır Azizi. İkincisi: Koyunları bir kez sulamakla Hz Musa’nın kadrini

[39] Salebi; Arais, s. 116.

fark eden ve babacığım! Onu ücretle tut diyen ve iler ki yıllarda Hz Musa ile evlenmesi kendisine nasip olan, Hz. Şuayb'ın kızı. Üçüncüsü: Hz Ömer'i kendi yerine halife bırakan Hz Ebubekir'dir. [40]

"Böylece Yusuf'a hadiseleri (rüyaları) tabir etmeyi öğretelim diye, Azizin konağına yerleştirdik. Allah yaptığı iste üstün bir güce sahiptir. Lakin insanların çoğu bilmezler." (Yusuf, 12/21). Henüz (Yusuf) kemale erince, ona hüküm ve ilim verdik. İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. (Yusuf, 12/22).

Yusuf; Mısır'ın en güzel konaklarının birinde, köle ve hizmetçiden ziyade konağın oğlu gibi büyümüştü. Aziz sanki kendi oğlu gibi seviyordu. Hatta Yusuf'un üzerine o kadar titriyordu ki, seçilmiş kişiler olan resullere gösterilen sevgiyi gösteriyordu

Hz. Yusuf'a hüküm ve ilim verilince, rüyaları tabir etmeye başlar. Bir resulde bulunması gereken hasletleri taşıyordu. İhtimal ki; artık Risalet görevi verilmiş oluyor. Ama etrafındakiler bunun daha farkında değillerdi. Daha çok Hz. Yusuf'un ahlakı ve güzelliğiyle ilgileniyorlardı. [41]

Bu kadar ahlaklı hüküm ve ilim sahibi bir güzelin, sevenleri çok olunca, onu paylaşmakta pek kolay olmuyor. Herkes; o güzel benim olsun istiyor. Nihayetinde; konağın sahibesi olan Azizin hanımı Züleyha, nefsine yenik düşüyor ve gönlünü Hz. Yusuf'a kaptırıyor. [42] Bir gün azizin evde olmadığı bir vakitte kapıları kapattı ve kilitledi. Yusuf'a haydi

---

[40] Razi; Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb, c. 9, s. 18.
[41] Taberi; Tarih, c. 1, s. 172.
[42] Salebi; Arais, s. 118.

gel diyerek, birlikte olmak istedi. Yusuf'ta: "Allaha sığınırım, doğrusu kocan benim efendimdir. Bana güzel davrandı. Gerçek şu ki zalimler felah bulmazlar" dedi. (Yusuf, 12/23).

Hz. Yusuf'un bu sözlerine karşı Züleyha, Hz. Yusuf'a karşı bütün kadınlık cazibelerini kullandığı gibi, ben bu konağın hanımıyım benim dediklerimi yapmak zorundasın, konağın hanımını reddedemezsin, dediklerimi yapmazsan seni süründürürüm, seni zindanlara attırırım gibi tehditler savurur. Her istediği yerine getirilen, genç ve güzel bir hanımın, bir hizmetçinin isteklerini reddetmesi, Züleyha gibi bir hanımın kabulleneceği bir şey değildi. Daha da hırçınlaşarak, niyetinde kararlı bir şekilde Hz. Yusuf'a yaklaştı. Hz. Yusuf, her ne kadar hizmetçi muamelesi görmese de, konağa hizmetçi olarak alınmıştı. Efendisi de Züleyha da, o ana kadar çok iyi davranmışlardı. Birçok sıkıntılar çektikten sonra, güzel bir hayat sürüyordu. O devirlerde bir hizmetçinin, üst seviyede görev yapan bir kişinin hanımının dediği yapılmaması, kabul edilir bir şey değildi.

Yusuf çaresizlik içinde hem bunları düşünüyor, hem de, meyletmeden bu olaydan nasıl kurtulurum? Derken; Rabbinin burhanını gördü ve vazgeçti. [43] Rabbinin burhanı: Çocukken gördüğü rüyamı? Çocukken gördüğü rüyayı, babasının tabir etme anını hatırlaması mıdır? Yâda babasının bir an gözünün önüne görünmesi midir? Hüküm ve ilim verilmesi midir? Yoksa bizlerin bilmediği bir şey midir? Bilemiyoruz. (Doğrusunu Allah bilir). "Allah Yusuf'tan fenalığı ve fuhşu gidermek için, burhanını

[43] Taberi; Tarih, c. 1, s. 173; Kurtubi; Tefsir, c. 5, s. 166

göstererek meyletmekten vazgeçirtti. Gerçekten Yusuf Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullarındandır." (Yusuf 12/24).

Hz. Yusuf, kendini toparladıktan sonra kapıya koştu, kilitli kapıyı açmaya çalışırken Züleyha'da, Hz. Yusuf'un arkasından koştu ve gömleğinden yakaladı, gömleği arkadan yırtıldı. Tam bu esnada kapının açılmasıyla, kapının önünde efendileri Aziz'le karşılaştılar.

Pekte iç acıcı olmayan manzara karşısında, hepsi birden dona kaldılar. Aziz şok oldu, bir tarafta çok sevdiği eşi, diğer tarafta ise üzerine çok titrediği ve aynı zamanda evladı gibi sevdiği Yusuf'u. Tabiî ki tecrübeli ve aynı zamanda çok zeki bir hanım olan Züleyha, hemen devreye girdi. "Senin eşine kötülük yapmak isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elemli bir azaptan başka ne olabilir?" dedi. (Yusuf, 12/25).

Hz. Yusuf'ta kendini savunarak: "O benimle beraber olmak istedi" dedi. Aziz durakladı, biraz uzakta savunmaları duyan, ya da olaya uzaktan şahit olan, Züleyha'nın akrabalarından biri "eğer Yusuf'un gömleği önden yırtılmışsa, Züleyha doğru söylemiştir, Yusuf yalancıdır." (Yusuf, 12/26). "Eğer gömlek arkadan yırtılmışsa, Züleyha yalan söylemiştir, Yusuf doğru söyleyendir." (Yusuf, 12/27). "Aziz gömleği kontrol eder, arkadan yırtıldığını görünce, Züleyha'ya bu sizin tuzağınızdandır. Gerçekten sizin tuzağınız çok büyüktür" dedi. (Yusuf, 12/28). "Aziz, Hz. Yusuf'a suçsuz olduğunu söyler, sakın bu olaydan kimseye bahsetme der. Züleyha'ya döner günahın için

mağfiret dile! Gerçekten sen günahkârlardan oldun" dedi. (Yusuf, 12/29).

Aziz her ikisini de çok sevdiğinden veya belki de şahidin suçlu olan Züleyha'nın akrabası olmasından dolayı, olayı ört pas etmek istedi. Ama olayı ört pas edemediler. [44] Konuşmaları gizlice dinleyen bir hizmetçi tarafından veya herhangi bir şekilde birinin duyurmasıyla, kısa bir zamanda olay patlak verdi. Züleyha'nın aşkı şehirde yayılmaya başladı. Şehirde bazı kadınlar, "Azizin karısı delikanlısı ile birlikte olmak istiyormuş. Doğrusu aşk kalbine işlemiş, muhakkak biz Züleyha'yı apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler. (Yusuf, 12/30).

Züleyha çevresinde bulunan, aynı zamanda üst düzeyde görev yapan idarecilerin hanımlarından, gizli dedikoduları işitmeye başlar. Öncede belirttiğimiz gibi çok akıllı ve zeki olan Züleyha, bunlara yaptıkları dedikodulardan dolayı bir ders vermesi gerekiyordu. Çevresinde bulunan hanımlara davetçi gönderdi ve konağına davet etti.

Hanımlar için çok güzel sofra donattı. Sofradaki bazı meyveleri kesip soymaları için, her birinin eline bıçak verdi. Hanımlar meyvelerini yerlerken, Yusuf'a karşılarına çık dedi. Hanımlar karşılarında mükemmel bir güzelliğe sahip Yusuf'u görünce, kendilerinden geçtiler. Hepsi farkında dahi olmadan ellerini kestiler. "Haşa! Allah için bu bir insan değil, olsa olsa ihsan edilmiş bir melektir" dediler. (Yusuf, 12/31).

---

[44] Kur'an-ı Hâkim ve açıklamalı meali; s. 238.

Züleyha, hanımların ellerini kestiklerinin farkında olmadıklarını gördü. Hanımlara derslerini vermişti. Artık ellerindeki kan ve kesikler, Züleyha tarafından şantaj olarak kullanılabilirdi. Hanımların dedikodularıyla rahatsız edilmesinden de kurtulmuş oluyordu. Züleyha'nın bundan sonra çekineceği kimseler kalmamıştı. Artık aleni olarak dedi ki : "İşte hakkında beni kınadığınız kimse budur. Yemin ederim ki ben bununla birlikte olmak istedim de o buna yanaşmadı. Yine yemin ederim ki, eğer emrimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve mutlaka zelillerden olacak" dedi. (Yusuf, 12/32).

Gelecek olan ayete de bakıldığı zaman, Hz. Yusuf'la diğer hanımlar beraber olmak istiyorlar. Çünkü ayette zindan bana, bunların beni kendilerine davet ettiği şeyden daha sevimli olduğu belirtiliyor.

İşte bu seferde ellerini kestiren hanımlar, Hz. Yusuf'a gönüllerini kaptırdılar. Hatta Hz. Yusuf'u görmek için Züleyha'nın konağına daha sık uğramaya başladılar. Hanımlar daha da ileri giderek, Züleyha senin için aracılık yapalım diyerek, esas gayeleri Hz. Yusuf'la baş başa kalıp, değişik vaatlerle kendilerine çekip, beraber olmak istiyorlardı. [45]

Züleyha'da bunların farkındaydı. Şu hususu da belirtmek gerekir, o devirdeki aşk hikâyelerini, İslami açıdan düşünmemek gerekir. O devirdeki aile ahlakı bu günlerdeki aile ahlakıyla kıyaslanamaz. [46]

Hanımların, Züleyha'nın evine sık sık gidip gelmeleri, hareketlerindeki değişiklikler beylerini

---

[45] Kurtubi; Tefsir, c. 9, s. 185.
[46] Kur'an-ı Hakîm ve açıklamalı meali; s. 238.

rahatsız edecek hale geldi. Beyler Azize müracaat ederler, çözüm bulması için gereken baskıyı yaparlar. Artık Azizin bir tercihte bulunması gerekiyordu.

Hz. Yusuf'ta o kadar bunalmıştı ki; önceleri rahatsız eden sadece konağın hanımıydı, konağın hanımının haricinde her geçen gün rahatsız edenlerin sayısı daha da arttı. Züleyha zindanla tehdit ediyor. Diğer hanımlar kendilerine çekmek için değişik vaatlerle tuzak kurmaya çalışıyorlar. [47]

Çaresiz Yusuf dedi ki "Rabbim! Zindan bana, bunların beni kendilerine davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Eğer onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onların tuzaklarına düşerim ve cahillerden olurum" dedi. (Yusuf, 12/33).

Hz. Yusuf, kişilerin kendini engellemesi zor olan, çok cazip teklifler karşısında hepsini reddediyor ve zindanı tercih ediyor. Makamların en yükseği olan olgunluk makamında gösterilebilen tavrı gösteriyor. [48] "Rabbi onun duasını kabul etti. Onların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Muhakkak ki her şeyi işiten her şeyi bilen ancak Allah'tır." (Yusuf, 12/34).

Bütün deliller Hz. Yusuf'un lehine olmasına rağmen, Aziz tercihini hem beylerin baskısıyla hem de, Hz. Yusuf'u gözlerden uzak tutmak için, aynı zamanda muradı ilahi bu yönde ki! Zindana atılır. Sonra o delilleri görmelerine rağmen, yine de onun bir müddet zindana atılması uygun görüldü. (Yusuf, 12/35).

---

[47] Kurtubi; Tefsir, c. 9, s. 185.
[48] İbn-i Kesir; Tefsirû'l Kur'an'il Azim, c. 1, s. 248.

HZ. YUSUF'UN ZİNDANA ATILMASI

O devirlerde suç işleyenler, halk görsün ibret alsın diye sokaklarda gezdirilir, tellallar vasıtasıyla işledikleri suç halka duyurulurdu. Hz. Yusuf'unda elleri bağlanıp eşeğe bindirildi, "efendisine itaat etmeyenin cezası budur" deyip sokaklarda gezdirildi. Sonrada zindana konuldu. [49]

Hz. Yusuf'un zindan günleri başlar. Zindandakiler Hz. Yusuf'u bir müddet gözlemler. Güzel ahlaka sahip müstesna bir kişi olduğunu görürler. İsnat edilen suçu işlemediği, iftiraya uğradığı kanaatine varırlar. [50] Hz. Yusuf, Allah'ın verdiği hüküm ve ilimle zindandakileri aydınlatır. Zindandakiler hallerinden çok memnun kalırlar, bu ilimden zindan görevlileri de nasibini alır. Artık zindan ceza çekme yeri değil, sanki bir eğitim yeri gibi olur. [51]

Hz. Yusuf'la aynı zamanlarda zindana giren iki suçlu genç daha vardı. Bu gençlerden biri Melik'in aşçısı diğeri de şarap hizmetçisiydi. Melik yediği yemekten mi? İçtiği içkiden mi? zehirlenmiş. Sorumlu olan bu iki gençten şüpheleniliyor ve suçları tespit edilinceye kadar zindana atılıyorlar. [52]

Bir gün bu iki genç rüya görüyorlar. Hz. Yusuf da zindandakilerin rüyalarını tabir ederdi. Bu iki genç rüyalarını tabir etmesi için Hz. Yusuf'a anlatırlar. Gençlerden birisi: "Ben rüyamda kendimi şarap sıkıyor görüyorum" dedi. Diğeri de: "Ben rüyamda kendimi başımın üzerinde bir ekmek

---

[49] Kurtubi; Tefsir, c. 9, s. 188.
[50] Peygamberler Tarihi, c. 2, s. 58.
[51] Kuran-ı Hakîm ve açıklamalı meali; s. 238.
[52] Peygamberler Tarihi; c. 2, s. 58.

götürüyor, ekmekten de kuşların yediğini görüyorum" dedi. "Bize bunu tabir et, çünkü biz seni iyilik edenlerden görüyoruz" dediler. (Yusuf, 12/36).

Ey benim zindan arkadaşlarım! "Rüyanızın tabirine gelince biriniz efendinize yine şarap sunacak, diğeri ise idam edilerek kuşlar başından yiyecek, işte öğrenmek istediğiniz mesele budur." (Yusuf, 12/41). Hz. Yusuf kurtulacak olan şarap hizmetçisine, efendinin yanında benden bahset dedi. Ancak şeytan ona efendisinin yanında Yusuf'u anmayı unutturdu. Yusuf senelerce zindanda kaldı." (Yusuf, 12/42).

Hz. Yusuf şarap hizmetçisine: "Efendinin yanında benden bahset." demek suretiyle, zindandan çıkabilmek için Allah Teâlâ'dan yardım istemesi yerine, istemeyerek de olsa sanki bir kuldan yardım beklermiş durumuna düşerek, isabetli karar verememiş, bunun neticesi olarak da uzun bir zindan hayatı ile baş başa kalmıştır.

Şarap hizmetçisine söylediği "efendinin yanında benden bahset" sözünün harf sayısı on iki idi. Bunlar Arapça olarak (üzkny ınd rbbk) harfleridir. Okunuşu ise (üzkürni ınde Rabbike) şeklindedir. Zindanda kaldığı yıl sayısı da yine on iki ediyordu. [53]

Çünkü: Hz. Yusuf'un kuyuda yardımına Allah (c.c), Cebrail (a.s)'i göndermişti. Züleyha'nın ve diğer hanımların tekliflerinden Rabbinin gösterdiği burhanlarla korumuştu. Nitekim zindana girerken "Ey Rabbim, hapse girmek bile bunların bana

---

[53] Peygamberler Tarihi; c. 2, s. 61.

yaptıkları teklifi yerine getirmekten daha hoş ve daha hayırlı geliyor” demesini bilmişti. Büyük dedesi Hz. İbrahim gibi hareket etmesi gerekirken, kendisini zindandan asıl kurtaracak olanın yüce Mevla olduğunu bilmesine rağmen, ağzından efendine benden bahset kelimesi çıkıvermişti.

Büyük Dedesi İbrahim (a.s), Nemrut’un mancınığından fırlatılmış ateşe doğru uçmaktadır. Allah (c.c.) Cebrail (a.s)’e emreder: “Yetiş, dostumu kurtar da ateşe düşmesin” der. Cebrail yetişir. Ey İbrahim! Bir ihtiyacın var mı? Der.

İbrahim (a.s); (Cebrail’den için) sana ise, hayır dedi. Cebrail’de, “o halde Rabbinden” deyince: İbrahim (a.s) O’nun benim halimi bilmesi, O’ndan istememe bırakmıyor” dedi. Dost, bir kere daha dostluk sınavını başarıyla geçmiştir. Allah (c.c.) bu kez ateşe emreder: “Ey ateş! İbrahim’ime karşı serin ve selametli ol” dedi. (Enbiya, 21/69). [54]

İşte Hz. Yusuf; bu inceliği göz önünde bulundurmamış zelleye düşmüştür. Cenab-ı Hak’ta bu zelle karşısında, zindandan çıkış sebeplerini ortadan kaldırmıştır. Hz. Yusuf; yardımın kullardan değil, Allah’tan istemesi lazım geldiğini yıllarca süren zindan hayatıyla ödemiştir.

Şu da bir gerçek; peygamber demek, Allah’tan gelen emir ve yasakları insanlara tebliğ eden demektir. Hz. Yusuf bu tebliği zindanda nasıl yapacaktı? Tebliğ için zindanda bulunanlar yeterlimi idi? İhtimal ki dışarı çıkıp tebliğ etmesi

---

[54] Râzi; Et-Tefsirul- Kebir, c. 16, s.170-172.

gerekiyordu. Allah Teâla melikin gördüğü rüya vesilesiyle Hz. Yusuf’a tebliğ kapısını açmıştır.

Zindandaki gençlerin rüyalarını tabir edildiği gibi, ekmekçi suçlu bulunur ve idam edilir. Gene o zamanki kurallara göre idam edilen kişi, idam sehpasında günlerce bırakılır ve kuşlara yem olarak yedirilirdi. Ekmekçi de idam sehpasında kuşlara yem olarak bırakıldı. Gençlerden diğeri de efendisinin şarap hizmetine devam eder.

Nihayet bir gün Melik rüya görür. “Rüyada yedi besili inek görüyorum. Yedi besili ineği, yedi zayıf inek yiyor ve yedi yeşil başakla diğer yedi kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler! Siz rüya tabir ediyorsanız bana rüyamı tabir edin” dedi. (Yusuf, 12/43). Dediler ki “Rüya dediğin karışık hayallerdir, biz böyle karışık hayallerin tabirini bilemeyiz” dediler. (Yusuf, 12/44).

Melikin rüyası, Melik’in şarap hizmetçisine yıllar sonra zindanda yatan, “efendine benden bahset” diyen Hz. Yusuf’u hatırlatır. “Ben size bu rüyanın tabirini haber veririm, hemen beni zindana gönderin” der. (Yusuf, 12/45).

Şarap hizmetçisi zindana gider: “Yusuf! Ey doğru sözlü kişi! Bize Melikin rüyasını tabir et” der. Melikin gördüğü rüyayı anlatır. Hz. Yusuf rüyayı tabir eder. Şarap hizmetçisi “ umarım ki beni bekleyen insanlara doğru cevap ile dönerim, onlarda senin kadrini bilirler” dedi. (Yusuf, 12/46).

Hizmetçi, Hz. Yusuf’un rüyayı tabir ettiği şekilde Melike anlatır. Dedi ki: “Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Biçtiğinizde yiyeceğiniz dışındakileri başağında bırakınız. Sonra arkasından

yedi kurak sene gelecek, biraz saklayacağınız dışında, önceki biriktirdiklerinizi yiyip götürecek. Daha sonra onun arkasından bir yıl gelecek o yıl halk sıkıntıdan kurtulacak.” (Yusuf, 12/47-49).

Bu tabiri duyan Melik’te : “Getirin onu bana dedi. Emir üzerine hizmetçi Yusuf ‘un yanına vardı. Melikin emrini iletti. Yusuf (a.s) dedi ki : “Haydi efendine dön de ona sor. O ellerini doğrayan hanımların maksadı ne imiş? Şüphe yok ki Rabbim onların hilelerini bilendir” dedi. (Yusuf, 12/50).

Melik kadınları toplayıp, “Yusuf’tan muradınızı almak istediğinizde Yusuf’tan ne gördünüz?” dedi. Kadınlar: “Hâşâ! Allah için biz Yusuf’un aleyhinde hiçbir kötülük bilmiyoruz” dediler. Azizin hanımı: “Şimdi hak ortaya çıktı. Yusuf’un nefsinden ben murat almak istemiştim. Gerçekten Yusuf doğru olanlardandır” dedi. (Yusuf, 12/51).

Hz. Yusuf, Melik emrettiği zaman zindandan çıkmış olsaydı. İşlemediği bir suçu işlemiş görünecekti. Aklanmadan Melikin affıyla zindandan çıkmış olacaktı. Hizmetçiye efendine git “o ellerini kesen hanımların maksadı ne imiş?” deyince; hanımlar melikin huzurunda suçlarını kabul ettiler. Hz. Yusuf, hem suçsuz olduğunu ortaya koydu, hem de efendisine ihanet etmediğini ispatlamış oldu.

Yusuf dedi ki : “Aklanmam şunun içindir. Aziz gerçekten bilsin ki: Ben onun arkasından hainlik etmediği mi? Ve Allah’ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağına bilmesi içindir.” (Yusuf, 12/52).

Yine Yusuf dedi ki: “Bununla beraber nefsimi temize çıkaramam, çünkü nefis gerçekten kötülüğü emreder. Ancak Rabbimim merhamet ettiği

müstesna, şüphesiz ki: Rabbim Gafurdur, Rahimdir.” (Yusuf, 12/53).

Hz. Yusuf’u, Züleyha zindana attırmasına rağmen, büyük bir olgunluk örneği göstererek, “Ellerini doğrayan hanımların maksadı ne imiş?” diyerek, vaktinde evinde kaldığı Züleyha’nın isminden bahsetmeden, onun hukukuna riayet ettiği gibi, efendisine de hainlik etmediğini bir soru ile anlatmıştır.

Hz. Yusuf, Azizin evinde geçirdiği günler hatırına, hem Züleyha’nın hukukunu gözetmiş hem de Aziz’e hainlik etmediğini ispatlamış, aynı zamanda suçlu damgasını silmiş olmasına rağmen, böyle bir hareketi nefsini temize çıkarmak için değil, Allah muhafaza etmezse nefsin daima kötülük emrettiğini söyleyerek, nefse itimat etmememizi, nefse güvenmemeyi anlatıyor. [55]

HZ. YUSUF’UN MISIR HAZİNELERİN BAŞINA MEMUR EDİLMESİ

Melik onu bana getirin ki, yanıma alayım dedi. Onula konuşunca da: “Muhakkak ki sen bugün bizim yanımızda mevki sahibi emin bir kimsesin” dedi. (Yusuf, 12/54).

Yusuf’ ta Melike: “Ülkenin hazinelerine beni memur et. Ben hazineleri koruyacak ve bu işi bilen biriyim” dedi. (Yusuf, 12/55).

Resûlullah efendimizden nakledilen bir hadisi şerifte “Allah rahmet eylesin kardeşim Yusuf, beni bu ülkenin hazinelerinin başına getir” demeseydi, o anda hazinede işe başlayacaktı. Lakin bu söz onu,

---

[55] Razi; Et-Tefsirul- Kebir, c. 9, s. 18.

bir yıl sonra hazinede göreve başlatmıştır. [56] Herhangi bir talepte bulunacağımız zaman, yapmamız gereken noktalara dikkat çekmektedir. Her zaman isteyen değil, istenilen olmalıyız.

Allah dedi ki “Böylece Yusuf’u Mısır’a yerleştirdik. Orada dilediği yerde kalıp, dilediği gibi tasarruf ediyordu. Rahmetimizi kullukta bulunanların mükâfatını da zayi etmeyiz.” (Yusuf, 12/56). “İman eden, Allah’ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar için ise, ahiret mükâfatı elbette daha hayırlıdır”. (Yusuf, 12/57).

Hz. Yusuf, ülkenin hazinelerinden sorumlu oldu. Melikin rüyasını tabir ettiği gibi yedi sene bolluk, akabinde yedi sene kıtlık baş gösterdi. Hazineyi iyi idare ettiği için ülke sıkıntı çekmedi. [57] Yine bazı rivayetlerde, Züleyha’nın eşi Aziz ölür. İhtimal ki Züleyha da eskisi gibi nefsin isteklerine uyan bir hanım değil, Hz. Yusuf’un tebliğ ettiği dini yaşayan bir hanım olur. Melik, Hz. Yusuf ile Züleyha’yı evlendirir. Bu evlilikten iki tane çocukları oldukları bahsedilir. Hz. Yusuf; Züleyha’ya, “ Bu senin daha önce istediğinden daha hayırlı değil mi?” dediği rivayet edilir. Hatta Züleyha, Hz. Yusuf’la evlendiğinde bakire olduğu anlaşılır. [58]

MISIRDA KITLIK BAŞGÖSTERMESİ

Mısır hazinelerinin dolu olması, ahaliye kıtlık sıkıntısı çektirmedi. Fakat başka ülkelerde kıtlık, ahalisini perişan ediyordu.

---

[56] Alusi; Ruhu’l-Meani fi Tefsir’il Kur’an’il Azim, c- 8, s-5; Hak Dini Kur’an Dili; c.5, s. 60.

[57] Alusi; Ruhu’l-Meani fi Tefsir’il Kur’an’il Azim, c- 8, s-5.

[58] Taberani; Tarih, c. 1, s. 172; Kurtubi; Tefsir, c. 9, s. 212-213.

Kıtlık yaşayan ülkeler belirli bir bedel karşılığında insan sayısına göre, mısırdan erzak almaya başladılar. Kıtlık yaşanan ülkelerden birisi de, Hz. Yusuf'un memleketi olan Medyen'di.

Bir gün Yusuf'un kardeşleri de çıkıp geldiler. Yusuf'un yanına girdiler, Yusuf onları tanıdı, onlar ise Yusuf'u tanıyamadılar. (Yusuf, 12/58).

Hz. Yusuf, kardeşlerine kim olduklarını ve nereden geldiklerini sordu. Onlarda, Hz. Yakup isminde bir peygamberin oğulları ve on iki kardeş olduklarını, birini çölde kurt yedi, diğerini de babamız yanından ayırmıyor dediler. [59]

Yusuf kardeşlerin yüklerini hazırlayınca dedi ki: "Bana sizin babanızdan olan öbür kardeşi getirin! Görüyorsunuz ki ben ölçeği tam dolduruyorum ve misafirperverlerin en iyisiyim. Eğer, küçük kardeşinizi bana getirmezseniz artık size erzakta yoktur. Bir daha da buraya gelmeyin" dedi. (Yusuf, 12/59-60).

Kardeşler, "küçük kardeşimiz için babasından izin almaya çalışırız. Her halde bunu yapabiliriz" dediler. (Yusuf, 12/61).

Hz. Yusuf, hizmetçilerine dedi ki "sermayelerini yüklerinin içine koyun. Evlerine döndüklerinde sermayelerinin geri konduğunu görürler, tekrar buraya gelirler. Küçük kardeşini de getirirler." (Yusuf, 12/62).

Kardeşler babalarının yanına döndüklerin de: "Misafir olarak çok iyi ağırlandıklarından bahsederler. Ve kardeşimizi de bizimle

---

[59] Heyet; Kur'anı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi; s. 241.

göndermelisin; ”Ey babamız! “Kardeşimizi bizimle göndermezsen artık bize erzak verilmeyecek, kardeşimizi bizimle gönder ki erzak alalım. Muhakkak biz onu koruruz” dediler. (Yusuf, 12/63).

Babaları; “Hiç ben onu size emanet eder miyim? Ya bundan önce size emanet ettiğim kardeşiniz gibi olursa, fakat en koruyucu Allah’tır. Allah merhamet edenlerin en merhametlisidir” dedi. (Yusuf, 12/64).

Yüklerini açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini görürler, daha da sevinirler. “Ey babamız! Daha ne isteriz erzak bedelimiz geri verilmiş. Kardeşimizi bizimle gönderirsen evimize erzak getiririz. Kardeşimizi koruruz, fazladan bir deve yükü daha erzak almış oluruz” dediler. (Yusuf, 12 /65).

Babaları dedi ki: “Hepiniz çaresiz kalmadıkça, onu bana geri getireceğinize dair, Allahtan bir yemin vermedikçe, kardeşinizi sizinle birlikte göndermem.” Onlar da babalarına Allah’tan bir yemin verince, babaları: “Bu söylediklerimize Allah vekildir” dedi. (Yusuf, 12/66).

BELA, DİLE DAYALIDIR

Kaderin dikkat çeken cilveleri: Hz. Yakup; sanki Yusuf ve Bünyamin’in ileride başlarına gelecek hadiseleri önceden biliyormuş gibi açığa vurmuş. Yusuf için: “Bir kurdun yemesinden korkarım” diyerek, kardeşleri Yusuf’u kuyuya atmalarına rağmen kurt yedi yalanına sarıldılar.

Bünyamin içinde: “Ya bundan önce size emanet ettiğim kardeşiniz Yusuf gibi olursa” diyerek, kardeşlerin zahiri olarak hiçbir suçları olmamasına

rağmen, Bünyamin alıkonularak Hz. Yakup'un korktuğu başına geliyor. Burada iki gerçek ortaya çıkmış oluyor.

Birincisi: Hz. Yakup; Yusuf ve Bünyamin'in başlarına gelebilecek hadiselere karşı gerekli tedbirleri alarak mesul duruma düşmemeye çalışmış. Mesul duruma düşmemesine rağmen, şu da bir gerçektir ki: "Bela, dile dayalıdır." [60] Atasözlerinde olduğu gibi: "Korkunun eceli faydası yok." "Akacak kan damarda durmaz." Demek ki; bazen insanın ağzıyla söylediği şey başına geliyor. Hz. Yakup'un da korktuğu başına gelmiştir.

Bundan dolayı olası ihtimal dâhilinde olan hadiselere karşı gerekli tedbirleri almalıyız. Günlük konuşmalarımıza dikkat ederek, ihtimaller üzerine gereksiz evham yaparak, fikir beyanında bulunmamalıyız.

Elimizden geldiği kadar tedbir almalı, tedbir alacağız derken aşırıya kaçıp, Allah'ın muhafaza edip korumasının ve sünnetullahının sınırlarını zorlayıp, teslimiyetten uzaklaşmamalıyız.

İkincisi: Kardeşleri Yusuf'u kuyuya atmalarına rağmen kurt yedi yalanına sarılarak işledikleri suçtan ceza görmediler. Bünyamin alıkonulmasında, zahiri olarak hiçbir suçları olmamasına rağmen, Bünyamin de alıkonulmuştur. Burada kaderin adalet ettiğini beşerin ise zulüm ettiğini görüyoruz. Çünkü Yusuf'tan dolayı çekmedikleri cezayı, Bünyamin alıkonularak ceza çekmişler kader adalet etmiştir.

Bir hadisi şerifi Ebu Katade şöyle nakletmiştir. Bir gece Rasûlüllah (s.a.s.) ile birlikte yolculuk

---

[60] Acluni; Keşfül'l Hafa, c. 1, s. 348.

yaptık. Topluluktan bazıları gecenin sonuna doğru “mola versen” ey Allah'ın Rasûlü dediler. Rasûlüllah (s.a.s.), “uyuyup kalarak namazı geçirmenizden korkuyorum” buyurdu. Bilal “ben sizi uyandırırım” dedi. Bunun üzerine yattılar. Bilal de (nöbeti esnasında) sırtını binitine dayamıştı. Gözlerini uyku bastı. Nihayet o da uyuyup kaldı. Rasûlüllah (s.a.s.), güneşin üst yuvarlağı doğmuş haldeyken uyandı. “Ey Bilal; hani söylediğin nerde kaldı?” dedi. O da “üzerime daha böyle hiç uyku çökmedi” deyince, Rasûlüllah, “Şüphesiz ki Allah dilediği zaman ruhlarınızı alır ve dilediği zaman onları geri döndürür” [61] buyurdu. Burada da Hz. Yakup’ta olduğu gibi Rasûlüllah (s.a.s.)’in de, Bilal’i nöbetçi bırakmasına rağmen, Bilal uyuya kalıp sabah namazı kazaya kalmıştır. “Bela, dile dayalıdır” hadisi şerifi başına gelerek yaşamıştır.

Bunun üzerine; ne zaman ki babalarına misaklarını verdiler, Yakup (a.s)‘da bu söylediklerimize “Allah vekildir” dedi. Yine çok dikkat çekicidir ki: “Allah şahit” veya “Allah kefil” dememiş de “Allah vekil” demiştir. Hz. Yakup’un maksadı yalnızca Allah’tan şahitlik değil, Allah’tan korumasını istemesidir. “Allah vekildir” demekle: Hem Allah’tan şahitlik, hem de Allah’ın korumasıdır. Demek ki: Bu konuda kefalete de ihtiyaç yoktur. Allah’ın Tevfik’i (yani; insanı doğru yola muvafık kılıp lütfu ile sevk etmesi) olmadan biz bu sözleri, bu taahhütleri yerine getiremeyiz. Bizim hesabımıza bunları icra ediverecek, gerçekleştirecek irade ve kudret ancak Allah’ındır. Bu konuda muvaffakiyeti Allah’tan dileriz. “Allah ise, her şeye vekildir.”

---

[61] Buhari; Es-sahih, **Mevakît** c-3, s-35. **Ebu Davud; Sünen, Salat 1/11.**

(Enam, 6/102 ve Hud, 11/12) ayetleri ise bu konuda, kesin ve mutlaktır. [62]

Kader açısından düşünüldüğü zaman, “Allah, her şeye vekildir” demelidir. Çünkü: Allah; insanı doğru yola muvafık kılıp, lütfu ile sevk etmezse, zaten isteklerimizi yerine getiremeyiz. Bizim adımıza bunları yapacak irade ve kudret ancak Allah’ındır. Bu konuda başarılı olmayı Allah'tan dilemektir. Zaten Allah bunlara da şahittir.

Oğullarına: “Şehre bir kapıdan girmeyin ayrı ayrı kapılardan girin. Muhakkak Allah’ın takdir ettiği hiçbir şeyi sizden def edemem. Hüküm ancak Allah’ındır. Ben Allah’a tevekkül ettim. Tevekkül etmek isteyenlerde Allah’a tevekkül etsinler” dedi. (Yusuf, 12/67).

Hz. Yakup oğullarına, Yusuf’u kır gezisine götürmeden önce “onu kurdun yemesinden korkarım” demişti. Yine Mısır’a girerlerken “Ey oğullarım! Mısır’a tek bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin” demesi ile ilgili olarak, Hz. Yakup’un hareket tarzı, dikkatimizi iki noktaya çekmektedir.

Birincisi; demişler ki bu tavsiyelerin sebebi, oğulları Yusuf’u kır gezisine götürmeden önce Hz. Yakup’un kurtla ilgili gördüğü rüyadan dolayı “kurdun yemesinden korkarım” diyerek oğullarını uyarmak istemiş. “Ayrı ayrı kapılardan giriniz” diyerek de, oğulların birinci seferde Mısır’a gittiklerinde, Hz. Yusuf’tan gördükleri ikram ve ilgi yüzünden, özellikle görevliler tarafından Mısır’da tanınan ve bilinen kişiler olmuşlardı.

[62] Hak Dini Kur’an Dili c. 5, s. 68-69.

Toplu bir şekilde girince göze çarpacaklar, dikkat çekeceklerdi. O zaman da haset yüzünden belki başlarına bir iş gelecekti. Böyle bir duruma düşmekten sakındırmak için bu tavsiyeyi yapmıştır.

Anlaşılıyor ki: Hz. Yakup, esrarengiz bir durum sezmiş ve buna karşı oğullarının fazlaca dikkat çekmeden, sanki askerlerin bir avcı koluna dağılır gibi, ayrı ayrı kapılardan şehre girmelerinde, gizli bir tedbir görmüş ve bunu tavsiye etmiş. Benim görevim tedbiri alıp, Allah'a tevekkül etmektir. Alınan tedbir fayda sağlar veya sağlamaz ben bilemem, Allah'ın takdiri ne ise onun gerçekleşeceğini, Allah'ın takdirinin önüne geçilemeyeceğini anlatmak istemiştir.

"Hüküm ancak Allah'ındır. Ben yalnızca ona tevekkül ettim. Ancak onun hükmüne güvenip ona dayandım. Emir ve kumandayı ona havale edip sizi de ona emanet ettim. O halde tevekkül edeceklerde ve bana itimadı olanlar da ancak Allah'a tevekkül etsinler" [63] demiştir.

Hz. Yakup, saraya girerken ayrı ayrı kapılardan girin diyerek, Hz. Yusuf'un başına gelenler, kardeşiniz Bünyamin'in de başına gelmesin düşüncesiyle, tedbiri elden bırakmamıştır. Bununla beraber Allah'tan gelen hiç bir şeyi def edemem deyip, hüküm verecek olan Allah olduğunu ve Allah'a tevekkül ettiğini, tevekkül etmek isteyenlerin de, Allah'a tevekkül etmelerini istiyor.

İkincisi; güneşin doğuşu ve batışı muayyen ve mukadder olduğu gibi, insanın da bu dünyaya gelişi ve ölümü ve sair mukadderatı kaderine yazılmıştır.

---

[63] Hak Dini Kur'an Dili; c. 5, s. 69.

İsterse başını taşa vursun, o yazıları silebilirse silsin. Fakat başı kırılır o yazılara bir şey olmaz. Bunu muhakkak olarak bilsin ki, semavat ve arzın haricine kaçıp kurtulamayan insan, her şeyin yaratıcısı olan Allah'ın terbiye ve idare ediciliğine muhabbetle rıza göstermelidir. [64]

Ben bu tedbir ve tavsiye ile sizi ondan kurtarmış olmuyorum. Eğer Allah hakkınız da bir kaza murat etmiş ise, o mutlaka olur. O'nun takdirine karşı hiçbir tedbir fayda vermez. Her ihtimale karşı tedbir almak gerekli ise de, alınan tedbir takdiri engelleyemediği gibi Murad-ı İlahinin meydana gelmesini de önleyecek değildir. Tedbir; bir vesile ile Allah'tan yardım dilemedir. Takdire uygun ise faydalı olur, yoksa kadere mani olmaz.

Babalarının emrettikleri şekilde ayrı ayrı kapılardan şehre girdiklerinde, bu tedbir gerçekten Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan def edecek değildi; ancak Yakup'un için de bulunan bir ihtiyaç ki, onu yerine getirmiş oldu. Şüphe yok ki O ilim sahibiydi. İlim öğretmiştik, fakat insanların çoğu bilmezler. (Yusuf, 12/68).

Gerçekten de babalarının kendilerine emrettiği şekilde girdiklerinde, başlarına Allah'tan gelecek olan hiçbir şeye engel olamadı. (O şekilde girmeleri veya babalarının o şekildeki tavsiyesi, çaresiz kalmalarına, hırsızlıkla itham edilmelerine, Bünyamin'in alıkonulmasına engel olamadı).

Hz. Yakup, böyle yapmakla ancak içine doğan bir ihtiyacı yerine getirmiş oldu. Bu tedbir ile içindeki sıkıntı giderilmiş, kendi içinde acaba bir

---

[64] Bediüzzaman; Mesnevi-i Nuriye, s-107,

tedbirsizlik yaptık mı cinsinden şüpheleri bertaraf edilmiş oldu. [65]

Yolculuk Hz. Yusuf'un huzurunda son buldu. Kardeşler hoş karşılandılar ve çok sevindiler. Sofralar kuruldu, kardeşlerin ikişer ikişer oturmaları söylendi. Aynı anneden olan kardeşler kendi aralarında ikişer ikişer oturdular. Tabiî ki, Bünyamin tek kaldı, garipsendi. Benim kardeşim de sağ olsaydı benimle otururdu şeklinde düşünürken; Hz. Yusuf: Senin kardeşinde benim olmamı ister misin? Dedi.

Bünyamin de: Senin gibi biriyle kim kardeş olmak istemez ki: Yemekler yenilmeye başlar, kardeşler kendi aralarında muhabbete başlarlar. Hz. Yusuf, Bünyamin'in kulağına eğilerek: “Kardeşin Yusuf benim” dedi. Bünyamin sevincinden abisine sarılıp öpmek ister. “Kardeşlerin bunu bilmesinler” dedi. [66] Yusuf, kardeşi Bünyamin'e kendi yanında yer verdi. Ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme dedi. (Yusuf, 12/69).

Hz. Yusuf, kardeşlerin yükünü hazırlattığında Bünyamin'in yükü içerisine su kabı koydurttu. Kardeşler yükleriyle biraz gittiler. Sonra arkalarından bir tellal “Ey kafile herhalde siz hırsızsınız” diye seslendi. Onlar da “ne kaybettiniz?” dediler. “Melikin su kabını kaybettik” dediler. “Su kabını bulup getirene bir deve yükü bahşiş var, ben de buna kefilim” dedi. (Yusuf, 12/70-72).

Kardeşler: “Allah'a yemin olsun ki, biz buraya fesat çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz”

---

[65] Hak Dini Kur'an Dili; s. 70.
[66] Kur'anı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali; s. 242.

dediler, (Yusuf, 12/73). “Eğer yalan söylüyorsanız cezası nedir” dediler. Kardeşler: “Kayıp eşya kimin yükünde çıkarsa o kişi mal sahibinin yanında bırakılır” dediler. (Yusuf, 12/74-75).

Hz. Yakup’un şeriatında hırsız, çaldığının karşılığı olarak mal sahibine bırakılır. Malın değeri kadar hizmet ettirilirdi. Melik’in kanunlarına göre ise hırsıza sopa vurulur ve malın iki misli ödetilirdi. Yukarıdaki ayette de belirtildiği gibi Hz. Yusuf, Melikin kanuna göre Bünyamin’i alıkoyamayacaktı. Kardeşlere, Hz. Yakup’un şeriatındaki ceza soruluyor ve ona göre Bünyamin alıkonuluyor. Kardeşlerinde itirazları cezadan dolayı değil, babalarına verdikleri sözü yerine getirmek içindir. [67]

Bunun üzerine Hz. Yusuf, önce büyük kardeşlerinin yükünü arattı. En son Bünyamin’in yükünü arattı ve su kabı da, onun yükünün içinden çıktı. İşte Yusuf’a böyle bir çare öğrettik. Yoksa Melikin kanununa göre kardeşini alıkoyamayacaktı. Ancak Allah’ın dilemesi müstesna! Biz kimi dilersek derecelerini yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde bir bilen vardır, (Yusuf, 12/76). Her ne kadar Hz. Yusuf, Bünyamin’i hırsız durumuna düşürmüş gibi görünse de, kaderin adalet etmesi açısından Allah Teâlâ; Hz. Yusuf’a böyle bir çare öğretmiştir.

Kardeşler: “Eğer Bünyamin çalmışsa bundan önce onun kardeşi Yusuf da hırsızlık yapmıştı” dediler. Yusuf bu sözü onların yüzüne vurmayıp içine attı. “Siz daha kötü durumdasınız, isnat ettiğiniz suçu Allah daha iyi bilir” dedi. (Yusuf, 12/77).

---

[67] Kur’anı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali; s. 243.

Kardeşler: “Ey Aziz, Bünyamin’in çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizlerden birisini alıkoy. Biz seni iyilik sahiplerinden biri olarak görüyoruz” dediler. (Yusuf, 12/78). Yusuf: “Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoymaktan Allah’a sığınırız. O zaman biz zalimlerden oluruz” dedi. (Yusuf, 12/79)

Artık Aziz’den ümitleri kesilince, bir kenara çekildiler sessizce konuşmaya başladılar. Büyükleri dedi ki: “Babanızın sizden söz aldığını, bundan önce Yusuf hakkında kusur ettiğinizi bilmiyor musunuz? Babam izin verinceye veya Allah benim hakkımda hüküm verinceye kadar, bu yerden ayrılmayacağım. Allah hükmedenlerin en hayırlısıdır. Siz babanıza dönün ve deyin ki: “Oğlun hırsızlık yaptı. Biz ancak bildiğimize şahitlik yapıyoruz. Biz ğaybi bilemeyiz, başımıza gelecekleri de bilemeyiz. İstersen oradaki şehir halkına sor, hem birlikte yolculuk yaptığımız kafileye sor, şüphesiz biz doğru söyleyenlerdeniz” dersiniz. (Yusuf, 12/80-82).

Bünyamin’in alıkonulmasında şu dikkatimizi çekmektedir. Kardeşler her türlü tedbiri almalarına rağmen Bünyamin’i koruyamadılar. Allah’u a’lem Yusuf’a zulüm yaptıkları için, Kardeşlerin Bünyamin’in alıkonulmasında suçlu olmamalarına rağmen, kader adalet ederek Yusuf’a yaptıkları zulmün cezasını Bünyamin alıkonularak cezalandırılıyorlar.

Sonra babalarına geldiler ve sessizce konuştuklarını ona aktardılar. Doğru söylemelerine rağmen babaları onların sözlerine inanmadı ve: “Bilakis nefsiniz sizi aldatmış. Artık bana düşen güzel bir sabır göstermektir. Umarım ki, Allah

kardeşlerinizin hepsini bana getirir. Gerçekten her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapan Allah'tır" dedi. (Yusuf, 12/83).

Oğullarından yüzünü çevirdi. "Vah Yusuf'um vah dedi ve neredeyse hüzünden helak olacak hale geldi. Gözlerine ak düştü. Teselli etmek isteyenlere de: "Ben gam ve kederimi, ancak; Allah'a şikâyet ederim ve ben Allah'ın lütfuyla sizin bilmediklerinizi de bilirim" dedi, (Yusuf, 12/84-86).

Hz. Yakup'un, Hz. Yusuf'a karşı olan sevgisi, şefkatten geliyor. [68] Bütün anne ve babalar şefkat yüklüdür. Bir tavuk yavrusu için köpeğin üzerine atılır. Sermayesi olan canını feda eder. Züleyha gibilerin sevgisi ise, aşktan muhabbetten gelir. Sevdiği kimseye kavuşmak için her şeyi mubah görür. Fakat sevdiği kimse için canını vermez. Çünkü canını verse kavuşamayacağını bilir. Züleyha da, Aziz'i kapıda görünce: Suçu üzerinden atarak Yusuf'un sarkıntılık yaptığını ve cezalandırılması gerektiğini söyler. Sonunda zindana göndertir. Seven bir kişi, hiç bir suçu bulunmayan sevdiği birini zindana gönderir mi? Demek ki, aşk ve muhabbet kavuşuncaya kadar. Kavuştuktan sonra aşk ve muhabbet bitiyor.

Hz. Yakup, oğulları Yusuf ve Bünyamin'inden dolayı düştüğü sıkıntıya şekva ediyor. Şekvası Allah'ı insanlara şikâyet eder bir tarzda değildir. Gam ve kederin Allah'a şikâyet edileceğini anlatıyor. Demek ki: Gam ve keder, Allah'a karşı kulluğu ve ibadeti sarsacak hale gelirse; işte o zaman sadece Allah'a şikâyet edilebilir. Ama her gam ve kederi, Allah'a şikâyet etmemeliyiz.

---

[68] Bediüzzaman; Mektubat, Sekizinci Mektup, s. 25

Oğullarım! “Gidin Yusuf ve kardeşi hakkında haber araştırın. Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez” dedi. (Yusuf, 12/87).

Hz. Yakup, bu kadar dönen dolaplar ve tezgâhlardan sonra dahi ümitsizliğe düşmüyor. Gidin Yusuf ve kardeşinden haber araştırın. Allah’ın rahmetinden ümit kesilmeyeceğini, ancak kâfirlerin Allah’tan, ümidini keseceklerini belirtiyor

Allah’ın rahmetinden ümit kesmememiz gerektiğini şu ayeti kerimelerde dikkatimizi çekmektedir:

“De ki: “Ey kendi aleyhlerine olarak haddi aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahtan bağışlar. Şüphesiz o, çok bağışlayıcıdır. Çok merhamet edicidir.” “Size azap gelip çatmazdan önce Rabbinize yönelin, O'na teslim olun. Aksi takdirde yardım edilmezsiniz.”

“Haberiniz olmadan ansızın başınıza azap gelmeden önce, samimi Müslüman olun da, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun ve uygulayın!” Her nefsin, “Allah yanında, işlediğim taksirattan dolayı yazıklar olsun bana. Doğrusu ben, alay edenlerdendim” diyeceği yahut “Allah bana hidayet verseydi elbette ben de muttakilerden olurdum” diyeceği yahut azabı görürken, “Benim için bir dönüş daha olsaydı da, iyi hareket edenlerden bulunsaydım” diyeceği gün gelmeden önce Rabbinizden indirilene tabi olun. (Zümer, 39/53-58).

Bil ki; Allah Teâlâ, kâfirlerle ilgili tehditler hususunda, genişçe bilgi vermiştir. Ama kulları hakkındaki rahmetinin, fazlının ve ihsanının mükemmel olduğunu da bunun peşi sıra haber vermiştir.

Bu ayetlerle ilgili birkaç meselenin anlatılmasında yarar vardır. Ehlisünnet âlimlerimiz, Allah Teâlâ'nın, büyük günahları atfedebileceğine dair, bu ayeti delil getirerek müfessir Razi şöyle söylemişlerdir: "Biz, bu kitapta, Kur'an örfünün, kullarım ifadesinin, mü'minler için olacak şekilde kullandığını anlatmıştık.

Nitekim Allah Teâlâ: Rahman'ın kulları O kimseler ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve cahiller kendilerine laf attıkları zaman Selametle! Derler." (Furkan, 25/63). "Allah'ın kullarının içtiği bir pınardır ki, onu akıtırlar da akıtırlar" buyurmuştur. (İnsan, 76/6).

Bir de "kullarım" lafzı, tazim gösterme sadedinde kullanılmıştır. Dolayısıyla bunun, sadece Mü'minler hakkında kullanılmış olması gerekir. Bunun böyle olduğu sabit olunca, bu ayetteki, "Ey kullarım" lafzının, Mü'minler hakkında kullanıldığı anlaşılır. Bir de Mü'min, kendisinin Allah'ın Abdi (kulu) olduğunu itiraf eden kimsedir. Müşrikler ise, kendilerini Abdullât, Abduluzzâ ve Abdulmesih diye adlandırmışlardır. Böylece "ey kullarım" ifadesinin ancak Mü'minlere uygun düştüğü sabit olur.

Bu da sabit olunca diyoruz ki: Allah Teâlâ, "Kendilerine karşı israf eden, haddi aşan kullarım" buyurmuştur. Bu ise, bütün israf edenleri içine alan genel bir ifadedir. Allah Teâlâ; şöyle buyurmuştur.

“Çünkü Allah bütün günahları bağışlar” buyurmuştur ki bu, O'nun, Müminlerden sâdır olan günahların hepsini bağışlayıcı olmasını gerektirir. Bizim anlatmak istediğimiz de budur.

Ayetin Nüzul sebebi ise: Âlimler, ayetin sebebi nüzulü hususunda çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. “Bu Mekkeliler hakkında nazil olmuştur. Çünkü onlar, “Muhammed, putlara tapanların ve adam öldürenlerin bağışlanmayacağını iddia ediyor. Biz ise putlara taptık ve adam öldürdük. Dolayısıyla daha nasıl Müslüman olabiliriz?” demişler. Bunun üzerine bu ayetin nazil olduğu söylemişler.

Yine başka bir rivayette: Hz. Hamza (r.a)’nın katili Vahşî (r.a), Müslüman olmayı arzu edip de, tövbesinin kabul olmayacağından korktuğu için, hakkında nazil olduğu ve ayet nazil olunca da Müslüman olduğu söylenmiştir.

Resûlullah (s.a.v)’e, “Bu ayet ona mı mahsustur. Yoksa bütün Müslümanlar için genel midir?” diye sorulduğunda; Resûlullah (s.a.v), “Hayır, bütün Müslümanlar için geneldir” buyurmuştur.

Bu ayetin, cahiliye döneminde büyük günahlar işleyip, İslâmiyet gelince, Allah Teâlâ'nın tövbelerini kabul etmeyeceği korkusu ile tir tir titreyen bazı Müslümanlar hakkında nazil olduğu da söylenmiştir.

Yine bu ayetin, İyâş b. Ebî Rebî’a ile Velîd b. Velîd ve bir grup Müslüman hakkında nazil olduğu söylenmiştir: Bunlar Müslüman oldular, sonra fitneye düşüp (irtidâd ettiler). Müslümanlar onlar hakkında, “Artık Allah onların tövbelerini kabul

etmez" demeye başladılar. İşte bunun üzerine, bu ayetler nazil oldu. Hz. Ömer (r.a), bu ayetleri yazıp onlara gönderdi. Böylece onlar da Müslüman olup, hicret ettiler. Bil ki ayetlerde nazarı dikkate alınması gereken şey, sebebi nüzulün hususi oluşu değil, ayetin lafzının umumi manasıdır. Dolayısıyla bu ayetlerin, işte yukarıda sayılan hadiselerden dolayı, nazil oluşu, hükmünün umumi oluşuna mani değildir. [69]

Vatan şairi merhum Mehmet Akif Ersoy'da; bu ayeti aşağıdaki enfes şiiriyle dile getirip şöyle yorumluyor.

Âtîyi karanlık görerek azmi bırakmak...

Alçak bir ölüm varsa, emînim, budur ancak.

Dünyâda inanmam, hani, görsem de gözümle:

Îmânı olan kimse gebermez bu ölümle.

Ey dipdiri meyyit! "İki el bir baş içindir"
Davransana... Eller de senin, baş da senindir!

His yok hareket yok, acı yok... Leş mi kesildin?
Hayret veriyorsun bana... Sen böyle değildin.

Kurtulmaya azmin, niye bilmem ki, süreksiz?
Kendin mi senin, yoksa ümîdin mi yüreksiz?

---

[69] Razi; Et-Tefsirul- Kebir, c. 19, s. 202.

Âtîyi karanlık görüvermekle apıştın?
Esbâbı elinden atarak ye’se yapıştın!

Karşında ziyâ yoksa sağından, ya solundan,
Tek bir ışık olsun buluver… Kalma yolundan.

Âlemde ziyâ kalmasa, halk etmelisin, halk!
Ey elleri böğründe yatan, şaşkın adam, kalk!

Herkes gibi dünyâda henüz hakk-ı hayâtın,
Varken, hani herkes gibi azminde sebâtın?

Ye’s öyle bataktır ki: Düşersen boğulursun.
Ümmîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!

Azmiyle, ümîdiyle yaşar hep yaşayanlar;
Me’yûs olanın rûhunu, vicdânını bağlar,

Lâ’netleme bir ukde-i hâtır ki: Çözülmez…
En korkulu cânî gibi ye’sin yüzü gülmez!

Mâdem ki alçaklığı bir, ye’s ile çirkin;
Mâdem ki ondan daha mel’un, daha çirkin

Bir seyyie yoktur sana; ey unsur-i îman,
Nevmîd olarak rahmet-i mev’ûd-i Hudâ’dan

Hüsrâna rızâ verme… Çalış… Azmi bırakma;
Kendin yanacaksan bile, evlâdını yakma!

Evler tünek olmuş, ötüyor bir sürü baykuş…
Sesler de: “Vatan tehlikedeymiş… Batıyormuş!”

Lâkin hani, milyonları örten şu yığından,
Tek kol da “Yapışsam…” demiyor bir tarafından!

Sâhipsiz olan memleketin batması haktır;
Sen sâhip olursan bu vatan batmıyacaktır.

Feryâdı bırak kendine gel, çünkü zaman dar…
Uğraş ki: Telâfi edecek bunca zarar var.

Feryâd ile kurtulması me’mûl ise haykır!
Yok yok! Hele azmindeki zincirleri bir kır!

“İş bitti… Sebâtın sonu yoktur!” deme; yılma.
Ey millet-i merhûme, sakın ye’se kapılma.

HZ. YUSUF KENDİSİNİ KARDEŞLERİNE AÇIKLAMASI

Kardeşler tekrar Mısır’a giderler. Yusuf’un yanına girerler. “Ey Aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz az bir sermaye ile geldik. Bize yetecek miktarı tam ver. Ayrıca kardeşimizi de bize bağışla. Muhakkak Allah bağışta bulunanları sever” dediler. (Yusuf, 12/88). Yusuf: “Siz cahillik zamanınızda Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?” dedi. (Yusuf, 12/89).

Kardeşler ise, Yusuf’u kuyuya attıklarını kendilerinden başkasının bilmediğini, Aziz böyle bir

hadiseyi nerden bilebilirdi? Aziz'in kendilerini çok güzel ağırlaması, erzaklarının bedelini yüklerinin içine konulmasını da düşünerek: "Yoksa sen gerçekten Yusuf'muşsun?" dediler. Aziz'de: "Evet" dedi. "Ben Yusuf'um, bu da kardeşim. Allah bize lütuf ve ihsanda bulundu. Kim Allah'tan korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatlarını zayi etmez" dedi. (Yusuf, 12/90).

"Allah'a yemin olsun ki, Allah seni bizden üstün kılmıştır, biz ise suçluyuz." Yusuf: "Bugün sizin için kınama yoktur. Allah sizi affetsin. Allah merhamet edenlerin en merhametlisidir" dediler. (Yusuf, 12/91-92).

Hz. Yusuf, kardeşlerine her gün ziyafet veriyordu. Kardeşler ise daha önce ona yaptıklarından dolayı çok sıkılıyorlardı. Hz. Yusuf'a bir kişi göndererek, siz bize her gün ziyafet veriyorsunuz, fakat biz ise sana yaptıklarımızdan dolayı utanıyoruz. Hz. Yusuf'ta onlara: Mısırlılar şimdiye kadar bana ilk gördükleri köle olarak bakıyorlar ve: "Yirmi dirheme satılmış bir köleyi bu mertebeye ulaştıran Allah'ı tenzih ederiz." Diyorlardı. Şimdi ise sizin sayenizde asaletim ortaya çıktı ve şeref kazandım. Çünkü benim kardeşlerimin olduğunu, Hz. Yakup'un oğlu olduğum, Hz. İbrahim ve Hz. İshak'ın da torunu olduğumu ispatladınız. [70]

Hz. Yusuf, gözleri kapanan babası için: "Şu gömleği götürün, babamın yüzüne koyun, gözleri görecek duruma gelir ve bütün ailenizle bana gelin" dedi. (Yusuf, 12/93).

---

[70] Kuranı Kerim ve Türkçe açıklamalı meali; s- 245.

Kafile henüz Mısır'dan ayrılmıştı. Babaları: "Eğer bana bunak demezseniz Yusuf'un kokusunu alıyorum" dedi. (Yusuf, 12/94). Etrafındakiler: "Vallahi sen hala eski şaşkınlığındasın" dediler. (Yusuf, 12/95).

Hz. Yusuf'un kardeşlerine gömleğini verdiği yer ile babası Hz. Yakup'un arasındaki uzaklık, yaya yürüyüşü ile yedi günlük bir mesafedir. Yusuf'un gömleğinin kokusunu alıyorum demesine rağmen, evinin yakınında bulunan kuyuya atılan Yusuf'tan, neden haberin olmadı? Diye sorulunca: "Bizim halimiz şimşekler gibidir; bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevkide oturup, her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz." [71] Demek ki: Peygamberler dahi, Allah'ın izni olmadan hiçbir şeyden haberdar olamazlar.

Müjdeci geldiğinde gömleği yüzüne koydu. Yakup'un gözü görür hale geldi. "Ben size Allah'tan gelen vahiyle sizin bilmediklerinizi bilirim demedim mi?" dedi, (Yusuf, 12/96). Oğullar: "Ey babamız! Allah'tan bizim günahlarımızın affını dile, şüphesiz ki biz gerçekten günahkârlardan idik" dediler, (Yusuf, 12/97). Yakup: "Sizin için rabbimden af dileyeceğim. Şüphesiz Allah gafurdur, rahimdir" dedi. (Yusuf, 12/98).

Bu kitaba isim verilen "Gömlekteki Esrar" kitabının sırrı da ortaya çıkmış oluyor. Bu kitaptaki gömleğin sırrı ise şöyledir. Birincisi: İbrahim (a.s)'ın ateşe atıldığı zaman, ateşten koruyan gömlek. İkincisi: Yusuf (a.s)'ın çocuk yaşlarında halasının yanında kalmasını sağlayan gömlek. Üçüncüsü:

---

[71] Bediüzzaman; Mektubat, On Beşinci Mektup, s-49.

Yusuf (a.s)’ın çocuk yaşlarında kardeşleri tarafından kuyuya atılıp kuyuda koruyan gömlek. Dördüncüsü: Yusuf (a.s)’ın kardeşleri tarafından gömleğine kan sürülerek öldürülmekten koruyan gömlek. Beşincisi: Yusuf (a.s)’ı, Mısır Azizinin hanımının saldırısından ve attığı iftiradan kurtaran gömlek. Altıncısı: Yakup (a.s)’ın görmeyen gözüne sürdüğü zaman, gözünün görmesini sağlayan gömlek olarak ortaya çıkmıştır.

HZ. YUSUF’UN AİLESİYLE BULUŞMASI

Hep beraber Yusuf’un yanına girdiklerinde anne ve babasını kucakladı: “Allah’ın izniyle Mısır’a güvenle girin” dedi. (Yusuf, 12/99). Annesini ve babasını tahtının üzerine çıkardı, hepsi Yusuf için secdeye kapandılar. Yusuf: “Ey babacığım bundan önceki rüyanın tabiri işte budur. Rabbim rüyamı gerçekleştirdi. Beni zindandan çıkardı ve şeytanın benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, sizi çölden getirip bana kavuşturmakla Rabbim dilediği şeyi lütfedip bana ihsanda bulundu. Şüphesiz ki âlim, hâkim ancak Allah’tır” dedi. (Yusuf, 12/100).

Hz. Yusuf’un anne baba ve kardeşlerinin kendisine secde etmeleri, meleklerin Hz. Âdem’e secde etmeleri gibi olup, Hz. Yusuf’a selam ve hürmet içindir. Bu tarz selam ve hürmet için yapılan secde, o zamanki şeriatlarda caiz olmakla beraber, İslamiyet bu şekil secdeyi kaldırmıştır.

İbni Abbas (r.a)’dan gelen bir rivayette Hz. Yusuf’a yapılan secdeyi, anne baba ve kardeşlerin birbiriyle kavuşmaları sebebiyle, bir şükür secdesi olarak yerine getirdiklerini söylemiştir. [72] Hz. Ebubekir-i Sıddık anlatıyor: Resûlullah sürurlu veya

[72] Kur’an Kerim ve Muhtasar Meali; s-246.

sürur veren bir hadiseyle karşılaşınca, Allah'a şükretmek için secde ederdi. [73] İslam dininde, bir nimete kavuşma ve bir musibetten kurtulma anlarında, Allah'a secde yapmak meşru kılınmıştır.

Bakara suresi otuz dördüncü ayetinde: Ve o vakit Melaikeye "Âdem için secde edin!" dedik. Derhal secde ettiler. Ancak İblis dayattı, kibrine yediremedi ve İblis kâfirlerden oldu, buyuruyor. Melaikeler de, Hz. Âdem'e secde etmişlerdi. Fakat kendine secde edilen, Hz. Âdem değil, Allah (c.c)'tır. Hz. Âdem, sadece Kâbe gibi bir kıbleden ibarettir. Nasıl ki: Allah'a secde yapmak için, Kâbe'ye yönelerek secde yapmamız gerekir. Yani: Biz Kâbe'ye yönelerek, secdeyi Kâbe'ye secde yapmak için değil, Allah'a secde yapmak için, Kâbe'ye doğru secde yapıyoruz. Melaikenin de, Hz. Âdem'e yönelerek secdesi ise; Allah'ın secde emrini yerine getirebilmeleri için, Hz. Âdem'e yönelerek secde yapmaları emredildiğinden dolayıdır.

Ebû Hüreyre (r.a)'ın rivayet ettiği hadisi şerifte: Resûlullah (as) şöyle buyurdu: "İnsanın insana secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim." [74]

Hadisten de anlaşılacağı üzere, Allah'tan başkasına secde edilemeyeceği kesindir. Hz. Yusuf'a yapılan secdeye de, bu açıdan bakmak gerekir.

Ey Rabbim! "Bana mülk ve saltanat verdin, bana ehadisin tevilinden (rüyaların tabirinden) öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan rabbim, dünyada da ahrette de velim sensin. Benim canımı

---

[73] Hadis Ansiklopedisi; c-8,s-239.

[74] Tirmizî; Radâ, s-10; Ebû Dâvûd; Nikâh, s- 40; İbni Mâce; Nikâh, s- 4.

Müslüman olarak al ve beni Salih kulların arasına kat,” dedi. (Yusuf, 12/101).

Şu ayet Hz. Yusuf kıssasının en parlak kısmıdır ki: Mısır’a aziz oldu, baba ve annesine kavuştu, kardeşleri ile sevişip tanıştı. Dünyada en büyük saadet ve feraha kavuştuğu bir anda, vefatını istedi. Hz. Yusuf’un vefatını istemesi bize söyle bir dersten haber veriyor ve diyor ki: “Şu ferahlı ve saadetli vaziyetten daha saadetli, daha parlak bir vaziyete mazhar olmak için Hz. Yusuf’un kendisi, Cenap-ı Hak’tan vefatını istedi ve vefat etti. O saadete mazhar oldu. [75]

Demek, o dünyevi lezzetli saadetten daha cazibedar bir saadet ve ferahlı bir vaziyet kabrin arkasında vardır ki, Hz. Yusuf gibi hakikati gören bir zat, o gayet lezzetli dünyevi vaziyet içinde, gayet acı olan mevti istedi, ta öteki saadete mazhar olsun.”

Allah (c.c), Peygamber Efendimize (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “İşte bu kıssa gayb haberlerindendir ki, ey resulüm kıssayı sana vahiy ediyoruz.” (Yusuf 102).

HZ. YUSUF KISSASINDAN ÇIKARILMASI GEREKEN DERSLER

Yusuf Suresi 18. ve 83. ayetlerinde Hz. Yakup, sabırla, Hz. Yusuf ise; 100. ayeti kerimede, şükürle imtihan edildiğini görüyoruz. Yine bu surede ki rüyalar ve rüyalar tevil edildikten sonra yaşanılan kıssalar, kaderi anlattığı gibi, aynı zamanda sabır ve şükrün kader açısından ne kadar ehemmiyetli olduğunu dikkatimize sunmaktadır. Zaten Kuranı

---

[75] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Üçüncü Mektup, s. 295.

Kerim ve Hadisi Şerifler bize sabrı ve şükrü tavsiye etmektedir.

HZ. YAKUP'UN SABIRLA İMTİHAN EDİLİŞİ

Öncelikle baba Hz. Yakup'un sabrıyla başlayarak, sabrın devamlı sığınılacak ne kadar muhkem bir kale olduğunu anlatmaya çalışalım. Yusuf suresi on sekizinci ayeti kerimede: "Bilakis nefisleriniz sizi aldatmış, bir işe sevk etmiş, artık bana düşen güzel bir sabır göstermektir. Söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'tır" dedi.

Yine Yusuf suresi seksen üçüncü ayeti kerimede de: "Bilakis nefsiniz sizi aldatmış. Artık bana düşen güzel bir sabır göstermektir. Umarım ki, Allah kardeşlerinizin hepsini bana getirir. Gerçekten her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapan Allah'tır" dedi.

Oğullarından yüzünü çevirdi. "Vah Yusuf'um vah dedi ve neredeyse hüzünden helak olacak hale geldi. Gözlerine ak düştü. Teselli etmek isteyenlere de: "Ben gam ve kederimi, ancak; Allah'a şikâyet ederim ve ben Allah'ın lütfuyla sizin bilmediklerinizi de bilirim" dedi, (Yusuf, 12/84-86).

Acaba Hz. Yakup'u; neredeyse hüzünden helak olacak hale getiren, gözlerine ak düşürten, sabrettiği gamı ve kederi nelermiş, kitapların bahsettiği kadarıyla aktarmaya çalışalım.

Daha çocuk yaşlarından itibaren, ikiz kardeşinin verdiği sıkıntılar yüzünden, delikanlı çağına yeni girdiği sıralarda, anne babası ve memleketini terk etmek mecburiyetinde kalıyor.

Dayısından sevdiği küçük kızını istiyor, on dört sene hizmet ettikten sora kavuşabiliyor.

Bazı kaynaklara göre, birçok sıkıntılara katlanıp severek evlendiği ve aynı zamanda Yusuf'unda annesi olan küçük eşini, genç yaşta Bünyamin'in doğumunda kaybediyor. Yusuf'un bakımını ısrarla üstlenmek isteyen, kız kardeşine verir. Israrına dayanamayıp verdiği kız kardeşinden, Yusuf'u birçok sıkıntıdan sonra, zorla geri alıyor. Yusuf'u diğer kardeşleri kıskanıyor, onların verdiği sıkıntılara baba olarak göğüs geriyor.

En sonunda Yusuf'u kurt yedi diyorlar, Hz. Yakup yine yıkılıyor. Sonra gömleğe ve gömlekteki kan lekesine bakıyor. Daha öncede bahsettiğimiz gibi, Yusuf'u kurdun yediğine inanmadı. Çünkü Yusuf suresi seksen dördüncü ayette, Mısırda rehin kalan oğlu, Bünyamin olmasına rağmen, oğullarından yüzünü çevirdi, "ah! Yusuf'um ah!" dedi. Yine Yusuf suresi seksen yedinci ayette de, "oğullarım gidin, Yusuf ve kardeşinden haber araştırın" demesi; kurt yedi yalanına inanmadığını gösterir.

Yusuf'u kurdun yemediği kesin ama Yusuf'a ne olmuştu. Senelerce Yusuf'una ne olmuştu diye düşünüp, bunlarla yatıp kalkmak her halde çok kolay herkesin sabredeceği bir şey değildir. İnsan yolda giderken kıymetli bir şeyini düşürse, o yoldan gelip giderken acaba bulabilir miyim diye gözünü yoldan ayıramaz. Hele bu kayıp bir çocuk ise insan daha da hassaslaşır. Böyle bir acıyı, çocukları kayıp ailelere sormak gerekir. Genelde böyle ailelerin dediği, "gönlümüz çocuğumuzun dirisini bulsak ister. Ama dirisini bulamasak ta, bu şekilde her gün

ölmektense, hiç olmazsa ölüsünü bulsak ta, bir kabri olur, kabrini ziyaret ederiz” derler.

Hz. Yakup’un kaybettiği ise dizinin dibinden ayırmadığı ve geleceğinden büyük ümitler beklediği, Yusuf olunca, yıllarca akıbetini düşünüp sabırla beklemek hiç te kolay değildir.

Yine kardeşler zahire (yiyecek) için Mısır’a gittiklerinde, Bünyamin’in de Mısır’dan dönmemesi, artık her babanın da sabrının zorlanılacağı son merhaledir. Nihayetinde; Hz. Yakup’ta ağlamaktan ve sabretmekten gözleri görmez hale geliyor.

Demek ki: Hz. Yakup; başından geçen bütün hadiselere sabrettiği gibi, bizlerde Hz. Yakup gibi, sabır kuvvetine dayanmalı, ümidimizi kesmeden Allah’ın yardımını beklemeli ve Allah’a tevekkül etmeliyiz. Sabrın kurtuluşumuz için, ne kadar önemli bir reçete olduğunu anlatmaya çalışalım. Ateş; genelde demirden yapılmış kaplarda yakılır ve muhafaza edilir. Buna soba ve ocakları misal olarak verebiliriz. Ama demiri de eriten, ateşin sabrıdır.

Yeryüzündeki sulara hazinedarlık yapan, kara parçası olarak nitelendiğimiz, kaya ve toprak kütlesidir. Yine; taşı parçalayan ve toprağı yumuşatan, suyun sabrıdır.

“Taşı delen suyun kuvveti değil damlaların sürekliliğidir” diye güzel bir söz vardır. Yine güzel bir söz olan “damlayan su mermeri, azmeden de dağları deler” demişler. İnancımız da, devamlı sabrı tavsiye edilmektedir.

Devamlılık ibadetlerin özünde bulunmaktadır. Bir hadisi şerifte: Resûlullah efendimize sorarlar: “En güzel amel hangisidir?” Diye sorulunca: “Az da

olsa devamlı olandır” [76] cevabını vermiştir. Demek ki sabır, neticeye götüren yolun basamakları hükmündedir.

Üstad Bediüzzaman; Cenab-ı Hakk’ın bir isminin Hakîm olmasından dolayı, Hakîm isminin gereği olarak da, insanların sabrını ölçmek için, ne kadar eşya var ise, bu eşyalara ulaşmak için, bir merdivenin basamakları gibi tertip koymuş. Sabırsız adam acele ederek, düşünmeden, akıllıca hareket etmemesinden dolayı, basamakları ya atlar düşer veya noksan bırakır; maksadına ulaşamaz. Onun için hırs mahrumiyete sebeptir. Sabır ise müşkülatın anahtarıdır ki, darbı meseller hükmüne geçmiştir. Demek Cenab-ı Hakk'ın İnayet ve Tevfik’i, sabırlı adamlarla beraberdir.

ÜÇ TÜRLÜ SABIR VARDIR

Biri: Masiyetten, yani; Allah’a isyan etmeden, günah işlemeden ve kendini günahlardan alıkoyarak, büyük bir sabırla, Allah’a itaat emektir. Şu sabır takvadır. İnsanı sabır kalesi içinde muhafaza eder. “Biliniz ki Allah muttakilerle beraberdir.” (Tevbe, 9/123) sırrına mazhar eder.

İkincisi: Musibetlere karşı sabırdır ki, tevekkül ve teslimdir. “Şüphesiz Allah tevekkül edenleri sever.” (Al-i İmran, 3/159). Ve: “Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.” (Bakara, 2/153) şerefine mazhar ediyor. Sabırsızlık ise: Allah'tan şikâyeti ihtiva eder. Ve Allah'ın fiillerini tenkit ve rahmetini ittiham ve hikmetini beğenmemek çıkar. Evet, musibetin darbesine karşı şekva suretiyle, elbette

[76] Buhari; İman s-32.

âciz ve zaîf insan ağlar; fakat şekva ona olmalı, ondan olmamalı.

Yakup (a.s)'ın "Ben derdimi de üzüntümü de ancak, Allah'a şikâyet ederim" demesi gibi olmalı. Yani: Musibeti Allah'a şekva etmeli, yoksa Allah'ı insanlara şekva eder gibi, "Eyvah! Of!" deyip, "Ben ne ettim ki, bu başıma geldi" diyerek, âciz insanların acıma hissini tahrik etmek zarardır, manasızdır.

Üçüncü Sabır: İbadet üzerine sabırdır. Az da olsa devamlı olarak yapılan ibadet üzerine sabırdır ki, şu sabır onu "mahbubiyet" (sevilen kişiler) makamına kadar çıkarıyor. Ancak; kâmil bir ubudiyetle varılabilen, en büyük makam olan "mahbubiyet" yönüne sevk eder ve o makama çıkarır. [77]

İşte ey sabırsız insan! Aklın varsa, mükellef olduğun şu üç sabır hakikatini kendine rehber tut. Merdane "Ya Sabur" de, üç sabrı omuzuna al. Eğer Cenab-ı Hakk'ın sana verdiği sabır kuvvetini, yanlış yolda dağıtmazsan, her meşakkate ve her musibete, sabır kuvveti kâfi gelir.

Allaha iman edenlerin, Allah'a ve peygamberlerine itaat etmelerini, sabır ve namazla Allah'tan yardım istemelerini, içimize korku düşüp gücümüzün elden gitmemesi için birbirimizle çekişmememizi, sabırlıda olduğumuz takdirde, Allah'ın sabredenlerle beraber olacağını bildirmektedir.

Allah; Mutlaka bizleri biraz korku ve açlık ile mallardan, canlardan ve mahsullerden noksanlık

---

[77] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Üçüncü Mektup, s-292.

vererek imtihan edeceğini, yine Allah yeminle bizi, içimizden mücahitleri ve sabredenleri ortaya çıkarıp, bize ait haberleri ilan etmek için imtihan edeceğini bildirerek, sabredenlere müjde veriyor.

Nice peygamberler vardır ki, birçok Allah erleri onların maiyetinde savaştıklarını ve Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediklerini, zaaf göstermediklerini ve baş eğmediklerinden dolayı, Allah'ında sabredenleri sevdiğini bildirmektedir.

Allah'ın; insana bir nimet tattırıp, sonra da; onu kendisinden çekip aldığında, şüphesiz ki; insanın bütün ümidini yitirdiğini ve nankör biri oluverdiğini, yine Allah: Şayet insana dokunan bir sıkıntıdan sonra bir mutluluk tattırıverdiğinde de; “Her halde benden bütün kötülükler gitti” dediği ve mutlaka sevinip, övündüğünü ikaz ediyor.

Ancak her iki durumda da sabredip güzel güzel işler yapanların başka olacağını; işte onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat olduğunu bildirerek, sabredenlerin mükâfatlarına, hesapsız erdirileceğini bildirmiştir. İşte hep bunlar, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı ile mükâfatlandırılacaklarını, orada selamla saygıyla karşılanacaklarını haber vermektedir.

Aşağıdaki sabırla ilgili bazı ayeti kerimelerin vermek istediği mesajlara göz atmaya çalışalım.

Ey iman edenler, sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin! Şüphe yok ki, Allah sabredenlerle beraberdir. (Bakara: 2/153).

Mutlaka sizleri biraz korku ve açlık ile mallardan, canlardan ve mahsullerden noksanlık

vererek imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele. (Bakara: 2/155).

Nice peygamberler vardır ki, birçok Allah erleri onların maiyetinde savaştı ve Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşemediler, zaaf göstermediler ve baş eğmediler. Allah da sabredenleri sever. (Âl-i İmran: 3/146).

Ey iman edenler, sabredin ve sabır yarışında düşmanlarınızı geçin, cihat için hazırlıklı bulunun ve Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz! (Âl-i İmran: 3/200).

Allah’a ve peygamberlerine itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra içinize korku düşer ve gücünüz elden gider. Bir de sabırlı olun, çünkü Allah sabredenlerle beraberdir. (Enfâl: 8/46).

Şayet insana tarafımızdan bir nimet tattırıp sonra da, onu kendisinden çekip alırsak, şüphesiz ki, o bütün ümidini yitirir ve nankör biri oluverir. Şayet ona, dokunan bir sıkıntıdan sonra bir mutluluk tattırıverirsek: “Her halde benden bütün kötülükler gitti.” der ve mutlaka sevinir, övünür. Ancak her iki durumda da sabredip güzel güzel işler yapanlar başka; işte onlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır. (Hud: 11/9-11).

Ve onlar ki, Rablerinin rızasına ermek için sabrederler, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli açık harcarlar ve kötülüğü iyilik ile savarlar. İşte dünya hayatının mutlu sonu onlara mahsustur. (Ra’d: 13/22).

İşte hep bunlar, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı ile

mükâfatlandırılacaklar; orada selamla saygıyla karşılanacaklardır. (Furkan: 25/75).

Onlar ki, sabretmişlerdir ve hep Rablerine tevekkül etmişlerdir.(Nahl: 16/42). (Ankebût: 29/59).

Tarafımdan söyle: “Ey iman eden kullarım, Rabbinize takva ile sığının. Bu dünyada güzellik yapanlara bir güzellik vardır. Allah'ın arzı geniştir. Ancak sabredenler mükâfatlarına hesapsız erdirilecektir.” (Zümer: 39/10).

O halde sabret, çünkü Allah'ın vadi haktır; günahının bağışlanmasını dile, akşam ve sabah Rabbini hamt ile tesbih et! (Mü’min: 40/55).

Her kim de sabreder ve bağışlarsa, işte bu, azmedilecek işlerdendir. (Şûra: 42/43).

Andolsun ki sizi, içinizden mücahitleri ve sabredenleri ortaya çıkarıp size ait haberleri ilan etmek için imtihan edeceğiz. (Muhammed: 47/31).

O halde onların söylediklerine karşı sabret ve Rabbini güneş doğmadan ve batmadan önce hamt ile tesbih et! (Kaf: 50/39).

Aşağıdaki sabırla ilgili bazı hadis-i şeriflere numune olarak göz atalım.

Hadis-i şerifte sabrın ışık olduğunu; Mü‘minin durumu gıpta ve hayranlığa değer olduğunu, çünkü her hâli kendisi için bir hayır vesilesi kılındığını belirtmiştir. Böylesi bir özellik sadece müminde olabileceğini; sevinecek olsa şükrettiğini; başına bir belâ gelecek olsa, sabrettiğini; bu da onun için hayır olduğunu, sabra gayret edenlere de sabrın verileceğini bildirilmiştir.

Ebû Yahya Suheyb İbni Sinan (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

Mü'minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur." [78]

Allah; sevdiği kullarını sıkıntıya sokacağını, mümine imtihan için belalar verildiğini, peygamberlerin büyük sıkıntılara katlandıklarını ve mükâfatlarının da büyük olduğunu, mükâfatın büyüklüğünün belanın şiddetine göre değiştiğini, gerçek pehlivanın öfkesini yenen kimse olduğunu ders vermektedir.

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Allah, hayrını dilediği kişiyi sıkıntıya sokar."

Enes İbni Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını dünyada verir. Fenalığını dilediği kulunun cezasını da, kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermez. " [79]

Mükâfatın büyüklüğü, belânın şiddetine göre verildiğini, Allah; sevdiği topluluğu belâya uğratır. Kim başlarına gelene rıza gösterir sabrederse, Allah onlardan hoşnut olur. Kimler de rıza göstermezse, Allah'ın gazabına uğrayacakları bildirmektedir.

---

[78] Müslim; Zühd, s-64.

[79] Buhârî; Merdâ, s-1.

Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

“Mükâfatın büyüklüğü, belânın şiddetine göredir. Allah, sevdiği topluluğu belâya uğratır. Kim başına gelene rıza gösterirse Allah ondan hoşnut olur. Kim de rıza göstermezse, Allah’ın gazabına uğrar.” [80]

Peygamber efendimiz; çocuğunun mezarı başında bağıra çağıra ağlayan bir kadına Allah’tan korkmasını ve sabretmesi gerektiğini belirtmiştir. Asıl sabrın, musibet ilk geldiği anda sabretmenin gerekli olduğunu; kişinin elinden sevdiği bir şey alınınca sabrederse, mükâfatının cennet olacağını müjdelemektedir.

Enes İbni Mâlik (r.a)’den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.v), (çocuğunun) mezarı başında (bağıra çağıra) ağlayan bir kadının yanından geçti.

Ona: “Allah’tan kork ve sabret!” buyurdu.

Kadın: Çek git başımdan; zira benim başıma gelen felâket, senin başına gelmemiştir, dedi.

Kadın Resûlullah (sav)’ı tanıyamamıştı. Kendisine, onun Resûlullah (s.a.v) olduğunu söylediler. Bunu duyar duymaz Resûlullah (s.a.v)’in kapısına vardı. (Özür beyan etmek üzere) Resûlullah (s.a.v)’e: Sizi tanıyamadım, dedi.

Resûlullah (s.a.v)’de: “Sabır dediğin, felâketle karşılaştığın ilk anda dayanmaktır” [81] buyurdu.

---

[80] Tirmizî; Zühd, s-57; İbni Mâce; Fiten, s-23.
[81] Buhârî; Cenâiz, s-32; Müslim; Cenâiz, s-l4; Ebû Dâvûd; Cenâiz, s-23.

Allah Teâlâ; bu dünyada bir kişinin sevdiği bir dostunu aldığı zaman, bu acıya metanet gösterip sabrederek ecrini Allah'tan beklerse, Mü'min kulun Allah'ın katındaki karşılığı, cennet olduğunu bildirmiştir.

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (s.a.v), "Allah Teâlâ şöyle buyurdu" demiştir.

"Dünyada sevdiği bir dostunu aldığım zaman, (sabrederek) ecrini Allah'tan bekleyen Mü'min kulumun, katımdaki karşılığı, cennettir." [82]

Allah Teâlâ bulaşıcı hastalıkları müminler için rahmet kıldığını belirtmiştir. Şifası bulunamamış hastalıklara yakalananların, hastalığa sabretmeleri karşılığında mükâfatını Allah'tan beklerlerse, şehit sevabı verilecektir. Bu sebeple bulaşıcı hastalığa yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederse ve ecrini Allah'tan bekleyerek, bulunduğu yerde ikamete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse, onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verileceğini müjdelemektedir.

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav), "Allah Teâlâ şöyle buyurdu demiştir.

Âişe (r.anhâ)'dan rivayet edildiğine göre, kendisi Resûlullah (sav)'e tâun hastalığını sormuş, o da şöyle buyurmuştur:

"Taun hastalığı, Allah Teâlâ'nın dilediği kimseleri kendisiyle cezalandırdığı bir çeşit azaptı. Allah onu mü'minler için rahmet kıldı. Bu sebeple

---

[82] Buhârî; Rikâk, s-6.

tâuna yakalanmış bir kul, başına gelene sabrederek ve ecrini Allah'tan bekleyerek, bulunduğu yerde ikamete devam eder ve başına ancak Allah ne takdir etmişse onun geleceğini bilirse, kendisine şehit sevabı verilir." [83]

Hz. Ömer (r.a) hicrettin 18.yılında bir gurup sahabe ile birlikte Şam'a teftişe gitti. Şam yaklaşırken "Şerağ" denilen köye vardılar. Burada Şam valisi ve Suriye ordusu komutanı Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a) karşıladı.

Şam'da veba salgını olduğunu haber verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a), aralarında Abdullah b. Abbas (r.a)'da bulunduğu Ashab-ı Kiramla istişare etti. Bazıları, Şam'a gidelim dediler, bazıları da Medine'ye geri dönelim dediler. Hz. Ömer (r.a)'de Medine'ye geri dönüyoruz dedi.

Bu karar üzerine; Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a), Hz. Ömer (r.a)'e karşı; "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" diye sordu. Hz Ömer (r.a): "Ey Ebu Ubeyde, keşke bu sözü senden başkası söyleseydi. Evet, biz, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz" dedi.

Sonra Ebu Ubeyde' ye şunu sordu: "Bana söyle bakalım; senin bir gurup deven olsaydı, sen onları bir tarafı otlu, diğer tarafı çorak olan bir derenin hangi tarafında otlatırdın? Eğer sen develerini otlu tarafta otlatır ve karınlarını doyurursan Allah'ın kaderiyle otlatmış olursun. Aynı şekilde onları derenin çorak tarafında otlatır ve aç bırakırsan, yine

---

[83] Buhârî; Tıp, s-31, Enbiya, s-54, Kader, s-15; Müslim; Selâm; s-92-95.

Allah'ın takdiriyle otlatır olursun. İkisi de kaderdir; fakat sonuçları bir değildir." [84]

Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf (r.a)'da: "Ben Resûlullah'ın; "bir yerde veba olduğunu duyarsanız, oraya girmeyin, şayet salgın sizin bulunduğunuz yerde ise, oradan çıkmayın" [85] buyurduğunu işittim demiştir.

Allah Teâlâ: "Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman sabrederse, gözlerine karşılık olarak cenneti vereceğini" buyurduğunu; yine bir sahabenin ben hastalığıma sabrederim. Ancak sara tuttuğu zaman üstümün başımın açılmaması için dua buyurunuz, dediğinde de dua edip hastalıktan kurtulduğundan bahsetmektedir.

Enes İbni Mâlik (r.a), Resûlullah (s.a.s)'i şöyle buyururken dinlediğini söylemiştir:

"Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Kulumu, iki gözünü kör etmekle imtihan ettiğim zaman, sabrederse; gözlerine karşılık olarak cenneti veririm." [86]

Atâ İbni Ebî Rebâh (r.a)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah İbni Abbâs (r.a); sana cennetlik bir kadın göstereyim mi? dedi. Evet, göster, dedim. İbni Abbâs şöyle dedi: Şu (iri yarı) siyah kadın var ya! İşte bu kadın (bir gün) Resûlullah (s.a.v)'e geldi ve: Beni sara tutuyor ve üstüm başım açılıyor. İyileşmem için Allah'a dua ediniz, dedi.

---

[84] Buhari; Tıbb, s-30; Müslim; Selam, s-98.
[85] Müslim; Selam, s-32.
[86] Buhârî; Merdâ, s-7; Tirmizî; Zühd, s-58.

Resûlullah (sav): ”Eğer sabredeyim dersen, sana cennet vardır. Ama yine de sen istersen, sana şifa vermesi için Allah’a dua ederim” buyurdu.

Bunun üzerine kadın: Ben (hastalığıma) sabrederim. Ancak sara tuttuğu zaman üstümün başımın açılmaması için dua buyurunuz, dedi.

Resûlullah (s.a.v) de ona dua etti. [87]

Ebû Saîd ve Ebû Hüreyre (r.anhümâ)’dan rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar.” [88]

Medinelilerden bir kısmı Resûlullah (s.a.v)’dan bir şeyler istediklerini, Resûlullah’ın da verdiğini, sonra yine istediklerini, Resûlullah (s.a.v)’ın elindekiler bitinceye kadar verdiğini, verebileceği şeyler tükenince de onlara şöyle hitap ettiğinden bahsetmektedirler.

Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiç bir kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lütufta bulunulmamıştır dediğini anlatmaktadırlar.

[87] Buhârî; Merdâ, s-6; Müslim; Birr, s-54.
[88] Buhârî; Merdâ, s-1-3; Müslim; Birr, s-49.

Ebû Saîd Sa’d İbni Mâlik, İbni Sinan el–Hudrî (r.anhümâ)’dan nakledildiğine göre, Medineli insanlardan bir kısmı Resûlullah (s.a.v)’den bir şeyler istediler. O da verdi. Sonra yine istediler. Resûlullah (s.a.v), elindekiler bitinceye kadar verdi. Verebileceği şeyler tükenince onlara şöyle hitap etti:

“Yanımda bir şeyler olsaydı, onları sizden esirgemez, verirdim. Kim dilenmekten çekinir, iffetli davranırsa, Allah onun iffetini arttırır. Kim tok gözlü olmak isterse, Allah onu başkalarına muhtaç olmaktan kurtarır. Kim de sabretmeye gayret ederse, Allah ona sabır verir. Hiç kimseye, sabırdan daha hayırlı ve büyük bir lütufta bulunulmamıştır.” [89]

Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar, insanların başına gelen her şeyin, Allah’ın imtihan için verdiğini bilmesi gerekir. Allah bu gibi arazları vermekle, insanların hatalarını bağışlamaya vesile kılacağını; Allah, iyiliğini dilediği kulunun cezasını, dünyada verdiğini; fenalığını dilediği kulunun cezasını da, kıyamet günü günahını yüklenip gelsin diye, dünyada vermediğini bildiriyor.

Abdullah İbni Mes’ud (r.a) şöyle dedi:

Resûlullah (s.a.v)’in huzuruna vardım. Kendisi sıtmaya yakalanmıştı. Ey Allah’ın Resulü! Gerçekten şiddetli bir sıtma nöbetine tutulmuşsunuz, dedim.

---

[89] Buhârî; Zekât, s-50; Müslim; Zekât, s-124. Ebû Dâvûd; Zekât, s-28.

“Evet, sizden iki kişinin çekebileceği kadar ızdırab çekmekteyim” buyurdu. (Herhalde) bu iki kat sevap kazanmanız içindir, dedim.

“Evet, öyledir. Allah, ayağına batan bir diken veya başına gelen daha büyük bir sıkıntıdan dolayı müslümanın günahlarını bağışlar. O müslümanın günahları ağaç yaprakları gibi dökülür” buyurdu. [90]

Habbab İbni Eret (r.a) islama girenlerden olup, islama girdiğini kimseden gizlememiştir. Birçok işkenceye maruz kalmıştır. Bir gün öğle sıcağında Mekke’nin alev alev yanan kızgın kumlarına yatırıyorlar. İşkenceler altında, ona; Muhammed hakkında ne diyorsun? Diye soruyorlar. O da: O, Allah'ın kulu ve elçisidir. Bizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için hak dini getirmiştir diye cevap verir. Lat ve Uzza hakkında ne dersin? Diyorlar. Onlar; sağır, dilsiz, fayda ve zararları olmayan putlar olduğunu söyler.

Bunun üzerine kızgın demir ve taşları getiriyorlar Habbab (r.a)'ın sırtına, omuzlarına korlar. Bu işkenceye defalarca maruz kalmıştır. Yapılan bu işkencelere rağmen, o; imanından zerre kadar taviz vermeden, hak yolda sabırla yürür. Bir gün yapılan işkencelere dayanamayıp Resûlullah (s.a.v)’e şöyle arz eder.

Sahih-i Buhari’de şöyle geçmektedir. "Nübüvvetin o ilk günlerinde Mekkelilerin bize yaptıkları işkenceler dayanılmaz bir boyuta geldiğinde, mahzun bir halde Kâbe'ye doğru gitmiştim.

---

[90] Buhârî; Merdâ, s-3-16; Müslim; Birr, s-45.

Kâbe'nin yanına geldiğimde Resûlullah Efendimiz (s.a.s) hırkasını başının altına yastık yapmış bir halde dinleniyordu. Yanına vardım selam verdim ve dedim:

Ya Resûlullah! Bizim için Allah'a dua etsen de, Allah bizlere bir çıkış yolu gösterse, bize yardım için bir kapı açsa olmaz mı? Benim bu sözümün üzerine Efendimiz (s.a.s)'in rengi değişti, biraz da sinirlendi ve o halde dedi ki: "Size ne oluyor ki bana böyle bir taleple geliyorsunuz? Sizden önce yaşayan müminlerin başlarına öyle musibetler gelirdi ki, yine de onlar sabrederlerdi.

Onlardan biri tutuklanır, kazılan bir çukura diri diri gömülürdü. Başka biri testere ile başından ikiye ayrılırdı. Tırnakları etlerinden demirlerle çekilirlerdi. Bu kadar ağır işkenceler görmelerine rağmen yine de onlar dinlerinden dönmezlerdi.

Allah'ın adına yemin ederim ki, Allah nurunu tamamlayacaktır. Öyle günlere şahit olacaksınız ki, bir kadın tek başına hiçbir şeyden çekinmeden Sana'dan Hadramut'a, (Yemen'den Irak'a) yolculuk edecektir. Ama siz sabırsızlanıyorsunuz?"

Bir başka kaynaklarda aynı hadis-i şerif şöyle aktarılmıştır. Ebû Abdullah Habbab İbni Eret (r.a) şöyle dedi:

Hırkasını başının altına yastık yapmış Kâbe'nin gölgesinde dinlenirken Resûlullah (s.a.v)'e; (müşriklerden gördüğümüz işkencelerden) şikâyette bulunduk ve dedik ki: Allah'tan bize yardım dilemeyecek misiniz? Allah'a bizim için dua etmeyecek misiniz? Dedik. Resûlullah (s.a.v) şöyle cevap verdi:

“Önceki ümmetler içinde bir mü’min tutuklanır, kazılan bir çukura konulurdu. Sonra da bir testere ile başından aşağı ikiye biçilir, eti, kemiği demir tırmıklarla taranırdı. Fakat bütün bu yapılanlar onu dininden döndüremezdi.

Yemin ederim ki Allah mutlaka bu dini hâkim kılacaktır. Öylesine ki, yalnız başına bir atlı, Allah’tan ve sürüsüne kurt saldırmasından başka hiç bir şeyden endişe etmeksizin Sana'dan Hadramut’a kadar emniyetle gidecektir. Ne var ki, siz sabırsızlanıyorsunuz.”

Buhari'nin bir başka rivayetinde ifade, “Peygamber aleyhisselâm hırkasına bürünmüştü. Bizler müşriklerden çok işkence görüyorduk” [91] şeklindedir.

Suheyb–i Rûmî (r.a)’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Sizden önceki ümmetler içinde bir padişah, bir de onun sihirbazı vardı. Bu sihirbaz yaşlanınca, padişaha:

“Ben yaşlandım, bana genç birini göndersen de ona sihirbazlığı öğretsem” dedi.

Padişah da ona bir genç gönderdi. Gencin yolu üzerinde bir rahip bulunmaktaydı. Genç ona uğradı, yanında oturdu ve konuşmalarını dinledi, beğendi. Sihirbaza her gittiğinde rahibe uğrar ve yanında bir süre kalırdı. Sihirbaz ona “niçin geç kaldın?” diye kızar ve döğerdi. Delikanlı bu durumu rahibe şikâyet etti. O da şöyle dedi:

---

[91] Buhârî; Menâkıb, s-25; Ebû Dâvûd; Cihad, s-97.

Sihirbazdan korktuğunda, “evdekiler alıkoydular” de; ailenden çekindiğinde de “sihirbaz alıkoydu” de.

Genç, durumu böylece idare edip giderken, bir gün yolda insanların gelip geçmesine engel olan büyük bir yırtıcı hayvana rastladı. Kendi kendine “Sihirbazın mı? Yoksa rahibin mi? daha üstün olduğunu işte şimdi öğreneceğim” diyerek eline bir taş aldı. “Ey Allah’ım, rahibin yaptıklarını sihirbazın yaptıklarından daha çok seviyorsan, şu hayvanı öldür ki; insanlar yollarına devam etsinler” dedi. Taşı hayvana doğru fırlatıp onu öldürdü. Halk da geçip gitti. Daha sonra delikanlı rahibe gelip olayı anlattı. Rahip ona:

Delikanlı! Şimdi artık sen benden daha üstünsün. Zira sen bu gördüğüm mertebeye erişmişsin. Öyle sanıyorum ki, sen yakında bir belâya uğratılacaksın. Böyle bir şey olursa, sakın benim bulunduğum yeri kimseye gösterme! Dedi.

Delikanlı, körleri, alaca hastalığına tutulmuş olanları kurtarır ve diğer hastalıkları da tedavi ederdi. Padişahın o sıralarda kör olmuş bir yakını bunu duydu, değerli hediyelerle birlikte delikanlıya gitti. “Eğer beni tedavi edersen, bütün bunlar senin olacak”. Dedi.

Delikanlı: “Ben kendiliğimden kimseye şifa veremem. Şifayı ancak Allah Teâlâ verir. Eğer sen Yüce Allah’a inanırsan, ben ona dua ederim, o da (dilerse) sana şifa verir.” Dedi.

Adam; iman etti. Allah Teâlâ da ona şifa verdi. Adam eskiden olduğu gibi padişahın yanına gelip, meclisteki yerini aldı.

Padişah: “Senin gözünü kim iyi etti?” diye sordu. O da: “Rabbim,” dedi.

Bu defa Padişah: “Senin benden başka rabbin mi var?” Diye gürledi.

Adam: “Benim de senin de rabbin Allah Teâlâ’dır.” Dedi.

Bunun üzerine sinirlenen padişah adamı tutuklattı ve gencin yerini gösterinceye kadar ona işkence ettirdi. Sonuçta adam gencin yerini söyledi. Delikanlı getirildi.

Padişah delikanlıya: “Delikanlı, demek senin sihirbazlığın körleri ve alacaları iyi edecek dereceye ulaşmış. Duydum ki sen epeyce işler yapıyormuşsun, öyle mi?” Diye sordu.

Delikanlı: “Hayır, ben kimseye şifa veremem. Şifa veren Allah Teâlâ’dır.” Dedi.

Padişah delikanlıyı tutuklattı ve rahibin yerini gösterinceye kadar ona işkence yaptırdı. Neticede rahip getirildi ve kendisine “dininden dön!” denildi. Rahip bu teklife yanaşmadı. Bunun üzerine padişah bir testere getirtip, başının tam ortasından rahibi ikiye böldürdü. Rahibin parçalarının her biri bir yana düştü.

Sonra Padişahın adamı (Padişahın o sıralarda kör olup ta, gözleri görmeye başlayan yakını) getirildi. Ona da “dininden dön!” denildi. Ancak; o da kabul etmedi. Padişah onu da parçalarının her biri bir tarafa düşünceye kadar testere ile başının ortasından ikiye böldürdü. Daha sonra delikanlı getirildi ve “dininden dön yoksa öleceksin” diye tehdit edildi. Fakat delikanlı direndi.

Padişah; delikanlıyı adamlarından bir gruba teslim etti. Onlara şu talimatı verdi: Bunu şu dağın tepesine çıkarın, dininden dönerse ne âlâ, değilse, aşağıya yuvarlayın gitsin.

Delikanlıyı götürdüler, dağın tepesine çıkardılar.

Delikanlı: “Allah’ım, beni bunların elinden nasıl dilersen öylece kurtar!” diye dua etti. Bunun üzerine dağ sarsıldı ve onlar aşağı yuvarlandılar. Delikanlı sapasağlam yürüyerek padişahın yanına döndü.

Padişah ona: “Yanındakiler ne oldu?” Dedi.

Delikanlı “Allah beni onların elinden kurtardı” dedi.

Bunun üzerine padişah; delikanlıyı adamlarından bir başka gruba teslim etti ve: “Bunu Kurkur denilen bir gemiye bindirip denizin ortasına götürün. Dininden dönerse ne âlâ, değilse, denize atın gitsin” dedi.

Delikanlıyı alıp götürdüler. O: “Allah’ım, beni bunların elinden dilediğin şekilde kurtar!” diye dua etti.

Gemi içindekilerle beraber ala bora oldu, hepsi boğuldu. Delikanlı yine, sağ salim padişahın yanına döndü.

Padişah onu görünce: “Yanındakiler ne oldu?” Diye sordu.

Delikanlı da: “Allah beni onların elinden kurtardı” dedi ve ilâve etti: “Benim sana söyleyeceklerimi yapmadıkça beni öldüremezsin.” Dedi.

Padişah:” Neymiş onlar?” Dedi.

Delikanlı: “Halkı geniş bir meydanda topla. Beni de bir hurma kütüğüne bağla. Oktanlığımdan bir ok al, yayın tam ortasına koy. Sonra da: Delikanlının rabbinin adıyla de ve at. İşte ancak bunu yaparsan beni öldürebilirsin” dedi.

Padişah halkı geniş bir meydanda topladı. Delikanlıyı hurma kütüğüne bağlandı. Sonra delikanlının sadağından bir ok aldı, yayına yerleştirdi. “Delikanlının rabbi olan Allah adıyla” deyip oku fırlattı. Ok, delikanlının şakağına isabet etti. Delikanlı elini şakağına koydu ve oracıkta öldü.

Bunun üzerine halk: “Biz, delikanlının rabbine iman ettik” dediler.

Daha sonra durumu padişaha ileterek: “Gördün mü çekindiğin şey nihâyet başına geldi; halk iman etti” dediler.

Bunun üzerine padişah, sokak başlarına büyük hendekler kazılmasını emretti. Hendekler ateşle doldurulmuştu.

Padişah:” Bu yeni dinden dönmeyen herkesi, zorla ateşe atın yahut onları ateşe girmeye zorlayın” dedi.

Emri yerine getirdiler. En sonunda kucağında çocuğu ile bir kadın geldi, bir ara ateşe girmemek ister gibi yaptı, sendeledi. Çocuk: “Anneciğim, sık dişini, sabret. Çünkü sen: Hak din üzeresin!” [92] dedi.

[92] Müslim; Zühd, s-73.

Enes İbni Mâlik (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Ebû Talha'nın, Ümmü Süleym 'den doğan bir oğlu vefat etti. Ümmü Süleym, ev halkına:

Ebû Talha'ya ben haber vermedikçe, oğlu hakkında hiç biriniz bir şey söylemeyiniz! Diye tembihledi. Sonra Ebû Talha eve geldi. Ümmü Süleym akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha yemeğini yedi. Yemekten sonra Ümmü Süleym, eskiden olduğundan daha güzel süslendi. O da hanımıyla yattı. Ebû Talha'nın karnı doyup tatmin olduğunu görünce Ümmü Süleym ona:

Ey Ebû Talha, bir kavim, bir aileye emanet bir şey verseler de, sonra emanetlerini isteseler, iade etmeyebilirler mi, ne dersin? Dedi.

Ebû Talha: Hayır, (vermemezlik edemezler) dedi.

Ümmü Süleym: O halde oğlunu geri alınmış böyle bir emanet bil, dedi.

Ebû Talha kızdı ve: Mademki öyle, niçin hiç bir şey olmamış gibi davrandın? Şimdi de tutmuş, oğlumun durumunu bana haber veriyorsun, öyle mi? dedi. Derhal kalkıp Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'e gitti ve olanı biteni olduğu gibi haber verdi.

Resûlullah (s.a.v): "Geçen gecenizi Allah hakkınızda bereketli kılsın" buyurdu.

Ümmü Süleym hâmile kaldı.

Resûlullah (s.a.v) bir sefere çıkmıştı. Ümmü Süleym de bu sefere iştirak etmişti. Resûlullah (sav) seferden döndüğünde Medine'ye gece girmezdi. Medine'ye yaklaştıklarında Ümmü Süleym'i doğum

sancıları tuttu. Bu sebeple Ebû Talha onun yanında kaldı, Resûlullah (s.a.v) yoluna devam etti.

Ebû Talha şöyle demeye başladı: Rabbim! Sen çok iyi bilirsin ki ben, Resulün ile beraber Medine'den çıkmaktan, onunla beraber Medine'ye girmekten son derece memnun olurum. Fakat bu defa bildiğin sebepten takılıp kaldım.

Bunun üzerine Ümmü Süleym: Ebû Talha! Şimdi artık sancım kalmadı. Sen git, dedi.

Enes diyor ki: Biz yolumuza devam ettik. Medine'ye geldiklerinde, Ümmü Süleym'i yine doğum sancısı tuttu ve bir erkek çocuk doğurdu.

Annem (Ümmü Süleym) bana: Enes, bu çocuğu sen sabahleyin Resûlullah'a götürmeden kimse emzirmesin, dedi. Sabahleyin ben çocuğu alıp Resûlullah (s.a.v)'e götürdüm. Resûlullah'ın elinde bir dağlama âleti vardı. Beni görünce: Herhalde Ümmü Süleym doğum yaptı, buyurdular.

Evet, dedim. Hemen elindeki dağlama âletini bıraktı. Ben de çocuğu kucağına verdim. Resûlullah (s.a.v), Medine'ye has acve hurmasından bir tane istedi. Onu ağzında iyice çiğnedi, sonra da çocuğun ağzına çaldı. Çocuk yalanmaya başladı.

Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v): "Medinelilerin hurma sevgisine bakın!" buyurdu. Çocuğun yüzünü okşadı ve ona Abdullah adını verdi. [93]

Buhari'nin bir rivayetine göre, Süfyân İbni Uyeyne, Ensar'dan İbâye İbni Rifa'adan aktarmıştır. Ebû Talha'nın oğlu Abdullah'ın dokuz çocuğunu

---

[93] Müslim; Fezâilü's–sahâbe, s-107.

gördüğünü, hepsinin de Kur'an'ı okuyan ve manasını anlayan kimseler olduğunu söylemiştir." [94]

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olan kimsedir." [95]

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre, bir adam Resûlullah (s.a.v)'e: Bana öğüt ver, dedi.

Resûlullah (s.a.v)'de ona: "Kızma!" [96] buyurdu.

Adam dileğini bir kaç kez tekrar etti. Resûlullah (sav)'de (her defasında ısrarla): "Kızma!" buyurdu.

Süleyman İbni Surad (r.a) şöyle dedi:

Bir gün Resûlullah (s.a.v) yanında oturuyordum. İki kişi birbirine sövüp duruyordu. Bunlardan birinin yüzü öfkeden kıpkırmızı olmuş, boyun damarları şişmiş, dışarı fırlamıştı.

Bunu gören Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

Ben bir söz biliyorum, eğer bu kişi onu söylerse, üzerindeki bu kızgınlık hali geçer. Eğer o, "Eûzübillâhimineşşeytânirracîm" derse, üzerindeki hâl kaybolur.

Oradakiler Resûlullah (s.a.v)'in onlara: "İlâhî rahmetten kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!" tavsiyesinde bulunduğunu ilettiler. [97]

---

[94] Buhârî; Cenâiz, s-42.
[95] Buhârî; Edeb, s-102; Müslim; Birr, s-106-108.
[96] Buhârî; Edeb, s-76; Tirmizî; Birr, s-73.
[97] Buhârî; Bed'ü'l–halk, s-11, Edeb, s-44.

Enes İbni Mâlik (r.a)’den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

“Başına bir musibet geldi diye hiç biriniz ölümü temenni etmesin. Mutlaka böyle bir şey temenni etmek zorunda kalırsa: “Allah’ım, benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da beni öldür” [98] desin.”

Ebû İbrahim Abdullah, İbni Ebû Evfâ (anhümâ)’dan rivayet edildiğine göre: Düşmanla karşılaştığı gazalardan birinde Resûlullah (s.a.v), güneş tepe noktasından batıya doğru meyledinceye kadar bekledi, sonra kalktı ve:

“Ey Müslümanlar! Düşmanla karşılaşmayı arzu etmeyiniz; Allah’tan âfiyet dileyiniz. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabrediniz ve biliniz ki, cennet kılıçların gölgesi altındadır” buyurdu. Sonra Resûlullah (s.a.v) şöyle dua etti:

“Ey Kitab'ı (Kur’an’ı) indiren, bulutları gökyüzünde gezdiren ve düşman saflarını darmadağın eden Allah’ım, şu düşmanı perişan et ve bizi onlara karşı muzaffer kıl!” [99]

Sabır kuvvetine ne kadar ihtiyacımızın olduğunu aşağıdaki menkıbe bize çok şeyler anlatmaktadır.

Buzdolabı keşfedilmezden önce, bir şeyh; sıcak yaz gününde, talebeleriyle şehirde dolaşırken, bir buz satıcısına rastladı. Satıcı: “Sermayesi eriyip giden şu adama acıyın, merhamet edin” diye bağırıyordu. Satıcının bu sözlerini işiten şeyh aniden fenalaşarak bayıldı. Yanındakiler, kendisini

---

[98] Buhârî; Merdâ, s-19; Daavât, s-30; Müslim; Zikir, s-10-13.
[99] Buhârî; Cihad, s-112; Müslim; Cihad, s-20.

gölgelik bir yere taşıdılar ve saatler sonra kendisine geldiğinde, bayılma sebebini sordular.

Satıcının küçük bir sermayesi olan buzlarını, eriyip ziyan olmadan satmak için çırpınması, Şeyhe; sonsuz bir hayatta ve sınırsız bir mutluluğa vesile olabilecek, ömür sermayesinin eriyip gidişini, anlatan “Ve’l- Asr” suresini hatırlattığını söylemiştir.

Gerçekten de, en kolay eriyen ve en kolay akıp giden, akışı durdurulamayıp, farkına varamadığımız ömür sermayesidir.

“Ve’l- Asr” Suresi; Kur'an-ı Kerim’deki ilimlerin hülasasıdır. Asr`a yapılan yeminle: Zamanın insan hayatında çok değerli olduğunu belirtmiş. Bu zaman zarfında insanın nasıl hareket etmesi gerektiğini bildirmiştir.

İmam-i Şafii rahmetullahi aleyh; Asr suresi hakkında buyurmuştur ki:

“Kur'an-ı Kerimde Asr suresinden başka hiç bir sure nazil olmasaydı, şu pek kısa olan Asr suresi bile, insanların dünya ve ahiret saadetlerini temine yeterdi. Bu sure, Kur'an-i Kerimin bütün ilimlerini havidir” demiştir.

Sabır mevzuunu İstiklal Şairi Merhum Mehmet Akif Ersoy’un Asr suresine vermiş olduğu enfes şiirindeki mealle tamamlayalım.

Sahabeler, on dört asır evvel toplantının akabinde, neden “Ve’l- Asr” Suresini okumayı şiar edindiklerini, aşağıdaki manidar dizelerinde şöyle dile getirmiştir.

Hâlik'ın nâmütenahî adı var, en başı: Hakk.

Ne büyük şey kul için hakkı tutup kaldırmak!

Hani, Ashâb-ı Kirâm, ayrılalım, derlerken,
Mutlaka “Sûre-i Ve’l-Asr”'ı okurmuş, bu neden?

Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh;
Başta îmân-ı hakîkî geliyor, sonra salâh,
Sonra hak, sonra sebat. İşte kuzum insanlık.
Dördü birleşti mi yoktur sana hüsran artık.

HZ. YUSUF’UN ŞÜKÜRLE İMTİHAN EDİLİŞİ

Hz. Yusuf ise; yukarda bahsettiğimiz veçhile, şükürle imtihan edildiğini ve Rabbinin verdiği nimetlere karşı şükrettiğini, şükrettiği nimetler nelermiş, bu nimetleri anlatmaya çalışalım.

Hz. Yusuf; Hz. Yakup dayısına on dört sene hizmet ettikten sonra, severek evlendiği dayısının küçük kızından doğmuştur. Annesinden doğduğu zaman güzelliği dillere destan olarak doğmuştur. Bu güzellik dahi bir şükür ister.

Yine daha küçük yaşta, aklı dahi ermez iken, halası; anladığımız kadarıyla herhalde çocuğu yok ki; ısrarla o kadar çocuk içerisinden kardeşi Hz. Yakup’tan, bakıp büyütmek için Yusuf’u istiyor. Hala, Yusuf’u evine götürür, çokta güzel bakar ve büyütür.

Hz. Yakup; kız kardeşinden Yusuf’u getirmeleri için adamlarını gönderir. Hala; çok bilinçli bir hanım, çünkü ihtimal ki Yusuf, halanın evini kendi evi, halayı da kendi annesi biliyor. Çocuğun

psikolojisinin bozulmaması için biraz daha kalması gerekliliğini düşünüyor.

Hala; hırsızlık süsü planı yaparak, biraz daha zaman kazandırdı. Çocuğun anlayacağı yaşa gelince de çocuğa gerçekleri anlatıyor. Nihayetinde Yusuf gerçekleri öğrendikten sonra baba evine dönüyor. Bu gibi hizmetler şükür ister.

Hz. Yusuf; ailesi içerisinde güzel ve sevecen bir çocuk olur. Hz. Yakup; Hz. Yusuf'un üzerine daha fazla titremeye başlar. Herkesin dikkatini celbeder. Çok güzel bir rüya görür, babası da güzel yorumlar ve "Rabbin seni seçecek; sana ehadisin te'vilini (rüyaların tabirini) öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakup soyuna da nimetini tamamlayacaktır." (Yusuf, 12/6). Dedi ve ileriye dönük müjdeler verir. İşte bu nimetler şükür ister.

Hz. Yakup'un; Hz. Yusuf'un üzerine daha fazla düşmesi diğer kardeşlerin kıskanmasını sebep olur. "Gerçekten Yusuf ve (öz) kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgili, hâlbuki biz birbirimize sıkı sıkıya bağlı bir topluluğuz. Muhakkak ki babamız, apaçık yanılgı içindedir" dediler. (Yusuf, 12/8). Hz. Yusuf'tan kurtulmak için plan yapmaya başladılar. [100]

İçlerinden biri, "Yusuf'u öldürün veya onu bir yere atın ki babanızın teveccühü size kalsın ve ondan sonra dürüst bir kavim olasınız." dedi. (Yusuf, 12/9). Sonra içlerinden söz sahibi biriside, "Yusuf'u öldürmeyin de bir kuyunun içine atınki, oradan geçen kafilenin biri onu sahipsiz bulup alsın.

---

[100] İbn-i Esir; El- Kamil, c-1, s-138.

Eğer yapacaksanız böyle yapın" dedi. (Yusuf, 12/10). Bu ikinci teklifi benimsediler. [101]

Hz. Yusuf'u kuyunun içine bıraktılar. Cebrail (a.s) müjdeyle gelip: "Sen kardeşlerine bir gün, bu yaptıklarını haber vereceksin" müjdesini de verdi. Yusuf'taki bütün korkularda gitti. (Yusuf, 12/15). Kardeşlerin öldürmeyip kuyuya atması ve Cebrail (a.s) müjdeyi verip, kuyunun içinde korkularının dinmesi şükür ister.

Hz. Yusuf kuyunun içinde iken, Medyen'den gelip Mısır'a gitmekte olan bir kafile, kuyunun yanında konakladılar. [102] Kafilenin sucusu kovasını kuyuya sarkıttı ve kovayı çekmeye başladı. Birde ne görsün; heyecanlandı, sanki melek gibi bir çocuk gördü ve bağırdı. "Müjde! Bu bir erkek çocuk" dedi. Çocuğu satar, ticaret yaparız diye sakladılar. Allah kafilenin ne yapacaklarını biliyordu. (Yusuf,12/19).

Kafile Mısır'a vardı. Hikmetini bilemediğimiz bir sebebe binaen, Yusuf'u acilen satıp, bir an önce ondan kurtulmak istiyorlardı. Yirmi dirhem gibi ucuz bir fiyata, Mısırlı azize sattılar. (Yusuf, 12/20).

Hz. Yusuf'u satın alan Mısırlı Aziz, hanımına: Çocuğun ihtiyaçlarını güzelce gözet. Belki bize faydası olur veya onu evlat ediniriz" dedi. (Yusuf, 12/21).

"Böylece Yusuf'a hadiseleri tabir etmeyi öğretelim diye, Azizin konağına yerleştirdik. Allah yaptığı iste üstün bir güce sahiptir. Lakin insanların çoğu bilmezler." (Yusuf, 12/21). Henüz kemale erince, ona hüküm ve ilim verdik. İşte biz iyileri

---

[101] İbn-i Esir; El- Kamil, c-1, s-138.
[102] Salebi; Arais, s. 116.

böyle mükâfatlandırırız. (Yusuf, 12/22). Yusuf Mısır'ın en güzel konaklarının birinde, köle ve hizmetçiden ziyade konağın oğlu gibi büyütülmesi şükür ister.

Azizin hanımı Züleyha, nefsine yenik düşüyor ve gönlünü Hz. Yusuf'a kaptırıyor. "Allah Yusuf'tan fenalığı ve fuhşu gidermek için, burhanını göstererek meyletmekten vazgeçirtti. Gerçekten Yusuf Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullarındandır." (Yusuf 12/24). Allah burhanını göstererek Züleyha gibi genç ve güzel bir hanıma meyletmekten vazgeçirtmesi şükür ister.

Züleyha gibi diğer hanımlar kendilerine çekmek için değişik vaatlerle tuzak kurmaya çalışıyorlarken. Çaresiz Yusuf dedi ki "Rabbim! Zindan bana, bunların beni kendilerine davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Eğer onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onların tuzaklarına düşerim ve cahillerden olurum" dedi. (Yusuf, 12/33).

"Rabbi onun duasını kabul etti. Onların tuzaklarını ondan uzaklaştırdı. Muhakkak ki her şeyi işiten her şeyi bilen ancak Allah'tır." (Yusuf, 12/34). Buyurarak zindana gönderilip hanımların kendilerine davet ettiği şeyden kurtulması şükür ister.

Melikin rüyası, Melik'in şarap hizmetçisine yıllar sonra zindanda yatan ve iki gencin rüyasını yorumlayan, "efendine benden bahset" diyen Hz. Yusuf'u hatırlatır. Melikin rüyasını tabir ettikten sonra, Melik; Yusuf'la konuşunca da: "Muhakkak ki sen bugün bizim yanımızda mevki sahibi emin bir kimsesin" dedi. (Yusuf, 12/54). Ve Aziz tayin edildi. Aziz tayin edilmesi şükür ister.

Hz. Yakup aile efradıyla birlikte, Hz. Yusuf'un yanına girdiklerinde anne ve babasını kucakladı: "Allah'ın izniyle Mısır'a güvenle girin" dedi. (Yusuf, 12/99). Annesini ve babasını tahtının üzerine çıkardı, hepsi Yusuf için secdeye kapandılar.

Yusuf: "Ey babacığım bundan önceki rüyanın tabiri işte budur. Rabbim rüyamı gerçekleştirdi. Beni zindandan çıkardı ve şeytanın benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, sizi çölden getirip bana kavuşturmakla Rabbim dilediği şeyi lütfedip bana ihsanda bulundu. Şüphesiz ki âlim, hâkim ancak Allah'tır" dedi. (Yusuf, 12/100). Bu kadar nimet yine şükür ister.

Hz. Yusuf; Yusuf Suresi yüzüncü ayeti kerimesinde: Ey Rabbim! "Bana mülk ve saltanat verdin, bana ehadisin tevilinden (rüyaların tabirinden) öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan rabbim, dünyada da ahrette de velim sensin. Benim canımı Müslüman olarak al ve beni Salih kulların arasına kat" dedi. (Yusuf, 12/101).

Allah'ın birçok nimetlere kavuşturup ihsanda bulunduğunu, bu kadar nimetten sonra da şükürde bulunmuştur. Dünyada da ahrette de Allah'tan velisi olmasını, Müslüman olarak ruhunu teslim etmesini ve salih kulları arasına katmasını istiyor.

Bir nimete kavuşunca veya bir sıkıntıdan kurtulunca şükür secdesi yapmanın iyi bir davranış olduğu belirtilmektedir. Çünkü: Allah Teâlâ Şükredenleri mükâfatlandıracağını vadediyor (Al-i İmran, 3/144-145).

Allah Teâlâ yine Bakara suresi yüz seksen beşinci ayetinde Kuran-ı Kerim'i, insanların hak ile

batılı birbirinden ayırt etmelerini irşat etmek için, Ramazan ayında indirmiştir. Ramazan ayına erişenlerin oruç tutmalarını emretmektedir. Hasta veya yolculuk yaparlarsa, dilerlerse o günlerde orucu tutmayıp, insanlara gösterdiği doğru yol üzere Allah'ı yüceltmeleri için, orucu diğer günlerde tutup tamamlayarak şükretmemizi istiyor.

Allah Teâlâ En'âm suresinde altıncı ayetinde de, namaz kılacağımızda abdest almamızı, cünüp olursak bütün vücudu yıkamamız gerektiğini emretmektedir. Şayet hasta veya yolculuk durumlularında ise teyemmüm yapabileceğimizi bildirmektedir. Allah, sadece bizleri şükretmemememiz için, sıkıntıya sokmadan tertemiz yaparak, nimetini tamamlamak istiyor.

Aşağıdaki şükürle ilgili bazı ayeti kerimeleri aktarırsak şükrü daha iyi anlayabiliriz.

Ey iman edenler, size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin ve eğer Allah'a kulluk yapıyor ibadet ediyorsanız! Allah'a şükredin. (Bakara, 2/172).

Eğer şükredip iman ederseniz, Allah size ne diye azap etsin? Oysa Allah; şakirdir, Âlim'dir. (Nisa, 4/147).

Ve düşünün ki Rabbiniz şöyle buyurmuştu: "Andolsun ki, şükrederseniz size nimetimi artırırım ve eğer nankörlük ederseniz haberiniz olsun ki, azabım çok şiddetlidir!" (İbrahim, 14/7).

Allah, sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmediğiniz bir halde çıkardı. Öyle iken size, işitme, görme ve gönül verdi ki, şükredesiniz. (Nahl, 16/78).

Eğer; gerçekten Allah'a ibadet edecekseniz. Allah'ın size verdiği nimetlerden helal ve temiz olanları yiyin de, Allah'ın nimetine şükredin. (Nahl, 16/114).

Muhakkak ki, İbrahim başlı basma bir ümmet idi, tevhit inancına sahip olarak Allah'a itaat için kıyam etmişti ve asla Allah'a ortak koşanlardan olmadı. O'nun nimetlerine şükredendi. Allah, onu seçmiş ve doğru bir yola iletmiş. (Nahl, 16/120-121). Hâlbuki sizin için Allah, o işitmeyi, o görmeyi ve o gönlü yaratandır. Siz, pek az şükrediyorsunuz. (Mü'minun, 23/78).

Ne yücedir ki; O ki gökte burçlar yaptı, içlerinde bir aydınlatıcı güneş, bir de nurlandıran kameri astı!

Yine O, düşünmek veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getirdi. (Furkan, 25/61-62).

Rahmetinden şükredesiniz diye, hem geceyi içinde dinlenesiniz, hem de gündüzü çalışıp lütfundan isteyesiniz diye sizin için kıldı. (Kasas, 28/73).

Andolsun ki, Lokman'a "Allah'a şükret!" diye hikmet verdik; kim şükrederse kendi artık kendisi için iyilik etmiş olur. Kim de nankörlük ederse, muhakkak Allah Gani'dir, Hamit'tir. (Lokman, 31/12).

Ve iki deniz bir olmaz. Şurası tatlıdır, susuzluğu giderir içmesi kolaydır. Şurası da tuzludur, yakar kavurur. Bununla beraber her birinden taze bir et yersiniz ve bir ziynet çıkarırsınız. Ayrıca gemilerin de suyu yara yara

orada gittiğini görürsünüz ki; Allah'ın lütfundan nasip arayasınız, gerçekten şükredersiniz. (Fatır, 35/12).

Andolsun ki, sana da senden öncekilere şöyle vahyolundu: “Yemin ederim ki, eğer (Allah'a) ortak koşarsan bütün çalışman boşa gider ve mutlaka kendine yazık edenlerden olursun!” Hayır, öyle ise yalnızca Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol! (Zümer, 39/65-66).

Allah; geceyi size içinde dinlerlesiniz diye, gündüzü ise aydınlatıcı yarattı. Doğrusu Allah, insanlara karşı bir lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Mü’min, 40/61).

De ki: “Ancak sizi yaratan, size duyacak kulak, görecek gözler, hassas gönüller veren O'dur. Fakat sizler pek az şükrediyorsunuz!” (Mülk, 67/23).

Aşağıdaki hadisi şeriflerde bir nimete kavuşmak için, elimizden geldiğince kendimizi de zorlarcasına, çok çok nafile ibadetler yaparak Allaha sunmalıyız. O nimete kavuşmak içinde büyük çabalar sarf etmemiz gerekir. Allaha dua edip yalvarmalıyız. Nimete kavuştuktan sonrada sonsuz bir şükürde bulunmalıyız. Şükürle ilgili bazı hadisi şerifleri aktarırsak şükrü daha iyi anlayabiliriz.

Sa`d İbni Ebû Vakkâs (r.a) şöyle dedi: Bir gün Resûlullah (s.a.s) ile beraber Medine’ye gitmek üzere Mekke’den yola çıkmıştık. Azverâ denen yere yaklaştığımızda Resulü Ekrem bineğinden indi. Sonra ellerini kaldırarak bir süre dua etti. Sonra secdeye kapandı, uzunca bir süre secdede kaldı. Tekrar ayağa kalktı, yine ellerini kaldırıp bir

müddet dua etti. Sonra secdeye kapandı. Bunu üç defa tekrarladı.

Buyurdu ki: “Rabbimden dilekte bulundum ve ümmetim için şefaat niyaz ettim. O da ümmetimin üçte birini bana bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi bağışlamasını diledim; O da bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Ben de bunun üzerine Rabbime şükür secdesine kapandım. Sonra tekrar başımı kaldırıp Rabbimden ümmetimi diledim; O da bana ümmetimin geri kalan üçte birini bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek üzere secdeye kapandım[103]

Muğîre İbnü Şu' be (r.a) anlatıyor: Resûlullah (as); ayakları kabarıncaya kadar geceleri kalkıp namaz kılardı. Kendisine: “Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetti (niye kendini bu kadar hırpalıyorsun?)” denildi. “Şükredici bir kul olmayayım mı?” cevabını verdi. [104]

Bu Hadisi Şerifi bazı âlimler şöyle yorumlamışlardır.

Birincisi: Resûlullah Efendimiz Allaha kullukta en yüksek mertebededir. Hz. Âişe (r.anha)’nın rivayetinde “Allah’a şükreden bir kul olmamı istemiyeyim mi?” buyrulmuştur. İbni Hacer, “Olmayayım mı?” ibaresinin sebep ifade ettiğini belirterek, mananın “Teheccüd kılmayı bırakayım mı? O takdirde şükreden bir kul olamam” demeye geldiğini söyler. Yani, Resûlullah’ın mağfirete mazhar olarak geçmiş ve gelecek günahlarının affedilmiş olması, teheccüdün şükür olmasına

---

[103] Ebû Dâvûd; Cihad, s-152.
[104] Buhârî; Teheccüd, s-16; Tirmizî; Salât, s-304.

sebeptir. Öyleyse Efendimiz: “Allah'ın bana lütfettiği mağfiret nimetine karşı nasıl olur da teheccüd şükrüyle mukabele etmem, bu şükrü terk ederim?” buyurmuş olmaktadır.

İbn-i Battal der ki: Bu hadisten şu husus anlaşılmaktadır: “Kişi, ibadet meselesinde meşakkati göze almalıdır, vücut yorulsa dahi, Resûlullah Efendimiz günahlarının affedilmiş olduğunu bilmesine rağmen ayakları şişinceye kadar ibadete devam etmiş ve zahmetler çekmiştir.”

İbn-ü Hacer bu noktada itirazı bir kayıt koyar: “Kişinin ibadette zahmeti tercihi bıkkınlık derecesine varmamalıdır. Resûlullah Efendimiz için böyle bir hal mevzubahis değildir. Çünkü Resûlullah Efendimiz en mükemmel ahvâle sahip olup, Rabbine ibadetten asla usanmıyordu. Bu vücuduna sıkıntı verse bile; nitekim: “Gözümün nuru namazda kılındı” buyurmuştur. Öyleyse başkaları bıkmaktan veya usanmaktan korkarlarsa, nefislerini fazla ibadete zorlamamaları gerekir. Bu kimseler şu hadisle amel etmeyi esas almalıdırlar: “Amellerden, takat getireceğiniz miktarı esas alın, zira Allah, sizin şevkle yaptığınızdan hoşnut olur.”

Üstad Bediüzzaman’da; günümüz şartlarında en müstakim kulluk yolunu, bu ikinci hadisin ruhuna uygun olarak: “sünnete ittiba, farzları yapmak, büyük günahları terk etmek, bilhassa namazı rükünleriyle yerine getirmek, namazın arkasındaki tesbihatı yapmak” [105] olarak tarif ederek açıklar.

---

[105] Bediüzzaman; Sözler, Yirmi Altıncı Söz s-641.

İkincisi; Hadis, şükür için namaz kılmanın meşrû olduğunu göstermektedir.

Üçüncüsü: Şükür, lisanla olduğu gibi amelle de olmaktadır. Tıpkı şu ayette ifade edildiği üzere: “Ey Davud hanedanı, şükür için çalışın.” (Sebe' 13).

Dördüncü: Hadis, Resûlullah'ın Allah karşısında duyduğu haşyetin büyüklüğünü ve ibadet hususundaki gayretini de göstermektedir. Âlimler diyorlar ki: Resuller, Allah'ın nimetinin büyüklüğünü yeterince bildikleri için, Allah'tan fevkalade korku hissetmişlerdir. Hak etmedikleri pek çok nimeti, Allah’ın onlara peşinen verdiğini biliyorlardı. Bundan dolayı onlar her ne yaparsa yapsınlar, nimetler insanoğlunun ödeyemeyeceği kadar fazla olduğunu bildikleri için, kendilerine düşen şükrün bir kısmı da olsa, yerine getirmek için büyük gayret sarf etmişlerdir.

Beşincisi: Kurtubî bu hadis vesilesiyle, bir yanılgıya dikkat çeker: Bu soruyu Resûlullah’a soran kimse, zannetmiştir ki: “Allah’a günahlardan korkulduğu için, mağfiret, merhamet talep etmek gayesiyle ibadet edildiğini, kim mağfirete mazhar olduğu kanaatine varırsa, artık ibadete muhtaç değildir,” düşüncesiyle soru sormuştur. İşte Resûlullah’ın cevabı bu inancın yanlışlığına dikkat çekmiştir. İbadet yapmaya bir başka sebep göstermektedir: Bu sebep, bir kimsenin hiç de müstehak olmadığı bir nimete kavuşması, mağfirete mazhar olmasıdır. Bu hal, herkese çokça şükür etmek gerektiğini ortaya koyar.

Çünkü: Şükür, nimeti itiraftır ve nimete mukabil hizmet etmektir. Yani, kişi kendisine gelen iyiliğin hakkı olmadığı halde verildiğini bilirse işte

bu şükürdür. Bu durumda iyilik yapana: “Sen bana hakkım olmayan iyilikte bulundun, ben bunun idrakindeyim, sana memnuniyetimi; iyiliğini, lütfunu anladığımı ifade ediyorum” bundan dolayı da sana teşekkür ediyorum demektir. Arapçada bunu çokça yapan anlamında Şekûr denmiştir.

Bu halde yukarıda kaydettiğimiz Dâvûd hanedanını şükretmeye çağıran ayetin sonunda “Kullarım arasında Şekûr olan (yani istifade ettiği nimetlerin tarafımdan verildiğini hakkıyla bilen) azdır” ayeti mühim bir gerçeğe dikkatimizi çekmektedir.

Cehennemden kurtulmak, cennete kavuşmak için Allah’a ibadet yapılmaz. Nimetlerin Allah’tan olduğunun idrakiyle, Allah’a şükür için ibadet yapılır.

Üstad Bediüzzaman; ibadetin şu maksatla yapılması gerektiğini dikkat çekmektedir. “Ey nefis sahibi insan! Ubudiyet, Allah’a ibadet edip kulluk yaptıktan sonra, mükâfat almaya başlamak için değil, belki önceden bizlere verilmiş olan nimetler için yapılır. Yani ibadet gelecekte mazhar olacağımız nimetlerin bir ön sebebi değildir, aksine geçmişte mazhar olduğumuz nimetlerin neticesidir, onların şükrüdür.” Üstad şöyle devam eder: “Evet, biz ücretimizi almışız. Ona göre hizmetle ve ubudiyetle muvazzafız.” Diyor.

Kendisini fakir, başkasına muhtaç durumda hisseden bir kimse bu ifadeye itiraz edebilir: “Ne nimetine mazhar olmuşum, herkesin bir sürü malı mülkü var ben ise hepsinden mahrumum” diyebilir. Bu düşüncede olanlara Üstad Bediüzzaman şu

cevabı verir. Mazhar olduğu nimetleri şu şekilde hatırlatır.

“Ey nefis sahibi insan! Yüce Yaratıcı tarafından vücudumuza yerleştirilen bütün organların birçok görevleri ve faydaları bulunmaktadır. Mesela: Mideye iştah duygusu verilmesinden dolayı, bütün mahlûkatın rızıklarını veren Rezzak ismiyle, bütün yenilecek şeyleri insanın önüne bir sofra olarak sunmuştur.

Sonra, insana hayat vermiş, hayatı da yaşam için ne gerekli ise mükemmel bir şekilde donatmış. Acaba insana bütün organlar verilse, ama insanda hayat belirtisi olan canlılık olmazsa hayatın bir anlamı olur mu? Yâda; insanda hayat belirtisi olan canlılık olsa da, insanın yaşaması için şartlar elverişli olmazsa bir şey ifade eder mi? Bir şey ifade etmez. Bundan dolayı insana hayat vermiş, insanın yaşaması içinde mükemmel kusursuz bir ortam hazırlamıştır. Mide ve hayat gibi; göz, kulak, burun, dil, el, ayak, akıl, irade ve hafızayı mukayese yapabiliriz.

Yine, Allah seni insan olarak yaratmış, iman ve İslam nimetini vermiş, insanın yaşamı için güzel bir ortam hazırlamıştır. Yine, Allah yarattığı bütün âlemlerde, kendi güzel isimlerine ve kutsi sıfatlarına uygun sonsuz bir saadet, lezzet ve nimet sofrası açmıştır. Bu sonsuz bir saadet, lezzet ve nimet sofrasını da, insanlara imanın nuru olan muhabbeti vererek hizmetine sunmuştur.

Yani, insan yaratılış olarak diğer mahlûklara nispeten küçük, zayıf, aciz, zelil, hareketleri kısıtlıdır. Allah’ın ihsanıyla, bu durumdan bütün canlıların üstünde eşrefi mahlûkat ve halifeyi arz

durumuna geçmiştir. Zira hayat vermekle yaşamaya, insaniyeti vermekle diğer mahlûkatın üstünde mertebeye çıkmaya, İslamiyet’i vermekle ulvi ve nurani makamlara çıkmaya, marifeti ve muhabbeti vermekle de sonsuz bir nura çıkarmıştır.

İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubudiyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir hizmetle mükellefsin. Hâlbuki buna da tembellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da, güya eski ücretleri kâfi gelmiyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimane istiyorsun. Ve hem “Niçin duam kabul olmadı” diye nazlanıyorsun. Evet, senin hakkın naz değil, niyazdır. Cenab-ı Hak Cennet'i ve saadet-i ebediyeyi, fazlıyla ve keremiyle ihsan eder. Sen, daima rahmet ve keremine iltica et. Ona güven ve şu fermanı dinle:

De ki: “Allah'ın lütfuyla, rahmetiyle; yalnızca Onunla sevinç duyun! O, onları toplayıp durduklarından hayırlıdır!” (Yunus: 10/58).

Eğer desen: “Şu küllî hadsiz nimetlere karşı nasıl şu mahdut ve cüz’i şükrümle mukabele edebilirim?”

Halis bir niyetle, sonsuz bir itikat ile mukabele edilebilir. Meselâ: Nasıl ki bir adam beş kuruş kıymetinde bir hediye ile bir padişahın huzuruna girer ve görür ki, her biri milyonlara değer hediyeler, makbul adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun kalbine gelir: “Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?” Birden der: “Ey seyyidim! Bütün şu kıymettar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünkü sen onlara lâyıksın. Eğer benim iktidarım olsaydı, bunların bir mislini sana hediye ederdim.”

İşte hiç ihtiyacı olmayan ve raiyetinin sadakat derecesine ve hürmetlerine alâmet olarak hediyelerini kabul eden o padişah, o bîçarenin o büyük ve halis niyetini ve arzusunu ve o güzel ve yüksek itikat liyakatini, en büyük bir hediye gibi kabul eder.

Aynen öyle de: Âciz bir abd, namazında "Ettahiyyatü lillah" der. Yani: "Bütün mahlûkatın hayatlarıyla sana takdim ettikleri ubudiyet hediyelerini, ben kendi hesabıma, umumunu sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi, onlar kadar tahiyye ler sana takdim edecektim. Hem sen onlara, hem daha fazlasına lâyıksın." İşte şu niyet ve itikat, pek kapsamlı ve külli bir şükürdür. Ağaçlar ve bitkilerde olduğu gibi, ağaçlar ve bitkilerin tohumları ve çekirdekleri, onların niyetleridir. [106] Niyet meselesi için, Üstad Bediüzzaman; "benim kırk senelik ömrümün bir mahsulüdür." Diyerek şöyle bir izah getirmiştir. Niyet öyle bir özelliğe sahiptir ki, âdetleri, hareketleri ibadete çeviren pek acayip bir ilaç ve bir mayadır. Ve keza niyet, ölü ve ölmeye yön tutmuş halleri, canlandıran ve ihya eden, canlı olanlarda olduğu gibi, hayat verici ibadetlere çeviren bir ruhtur. Ve keza niyette öyle bir özellik vardır ki; seyyiatı hasenata ve hasenatı seyyiata tahvil eder. "Ancak tevbe ve iman edip, iyi amel işleyenler başka; çünkü bunların seyyiatını (kötülüklerini) Allah hasenata (iyiliklere) çevirir. Ve Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir." (Furkan, 25/70).

Demek niyet, bir ruhtur. O ruhun ruhu da ihlastır. Öyle ise kurtulmaya sebep ve kurtuluş

[106] Bediüzzaman; Sözler, Yirmi Dördüncü Söz s-(482-484).

ancak ihlas iledir. İşte bu özelliğinden dolayıdır ki; az bir zamanda çok ameller husule gelir. Buna istianedendir ki; az bir ömürde, Cennet bütün lezzetleriyle ve güzellikleriyle kazanılır. Ve niyet ile insan, daimî bir şâkir olur, şükür sevabını kazanır. [107]

“Mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır.” [108] Şu sırra işaret eder. “Mahlûkatın sayısınca, Zatına layık bir şekilde, Arşının ağırlığınca ve kelimelerin mürekkebi miktarınca hamdinle, Seni her türlü noksandan tenzih ederiz” [109] gibi, hadsiz adetle tesbih etmenin hikmeti şu sırdan anlaşılır. Hem nasıl bir zabit, bütün neferatının yekûn hizmetlerini kendi namına padişaha takdim eder. Öyle de: Mahlûkata zabitlik eden ve hayvanat ve nebatata kumandanlık yapan ve arzdaki bütün mevcudata halifelik etmeye kabil olan ve kendi hususî âleminde kendini herkese vekil telakki eden insan, “Yalnız sana sana kulluk (ibadet) ederiz; yalnız senden yardım dileriz. Der. Bütün halkın ibadetlerini ve istianelerini, kendi namına Yüce Yaratıcıya takdim eder. [110] İnsanın nefsi emmâresi, yani, daima kötülüğü emretme duygusu, kötülüklere meylinden dolayı ve kötülük yapmak cihetinde nihayetsiz cinayet işleyebilir. Fakat bir şeyi yapıp meydana getirmede ve hayırda iktidarı pek azdır, cüz’idir.

Evet, bir evi bir günde harap eder, ama yüz günde yapamaz. Lâkin enâniyeti, benliği ve gururu bıraksa, yapacağı bir şeyi ve hayrı, tevfîk-ı

---

[107] Bediüzzaman; Mesnevi-i Nuriye, Katre s-96.
[108] Münavi; Feyzül kadir, c-6, s-291.
[109] Müslim; Zikir, s-79; Ebu Davut; Vitir, s-24; Tirmizî,;Daavât, s-103.
[110] Bediüzzaman; Sözler, Yirmi Dördüncü Söz s-484.

İlahiyeden (Allah'ın muvaffak kılmasından) istese, kötülüklerden ve kötülük yapmaktan, nefse itimattan vazgeçse, istiğfar ederek tam bir kul olsa, o vakit: "Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir" ayetinin sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz kötülük yapma kabiliyeti, nihayetsiz iyilik yapma kabiliyetine döner.

Demek ki: İhlaslı bir niyet ile günahlardan pişmanlık duyarak tevbe ederek ve salih ameller işleyerek, günahları sevaba çevirmemiz mümkün görülüyor. [111]

Evet, o nimetleri bizlere veren ve asıl mal sahibi olan Allah, bizden o kıymettar nimetlere, mallara bedel istediği fiat ise; üç şeydir. Biri: Başta "Bismillah" zikirdir. Sonunda "Elhamdülillah" şükürdür. Ortada, bu kıymettar harika sanat eseri olan nimetler, kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan fakat her şeyin ona muhtaç olduğu Allah'ın, kudretinin mucizesi ve rahmetinin hediyesi olduğunu düşünmek ve idrak etmek fikirdir. [112]

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün mahlûkat nevilerini sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hacetlerine "Lebbeyk!" dedirten Celal sahibi Allah seni bilmesin, tanımasın, görmesin?

Madem seni biliyor, rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de onu bil, hürmetle bildiğini bildir ve kat'iyyen anla ki: Senin gibi son derece zayıf, son derece âciz, sonsuz derecede fakir, fâni, küçük bir mahlûka koca kâinatı müsahhar etmek ve onun imdadına göndermek; elbette hikmet ve inayet ve

[111] Bediüzzaman; Sözler, Yirmi Üçüncü Söz, s-430.
[112] Bediüzzaman; Sözler, Birinci Söz, s-29

ilim ve kudreti tazammun eden rahmet hakikatidir. Elbette böyle bir rahmet, senden küllî ve hâlis bir şükür ve ciddî ve safi bir hürmet ister. İşte o hâlis şükrün ve o safi hürmetin tercümanı ve ünvanı olan “Bismillahirrahmanirrahîm”i de. O rahmetin vusulüne vesile ve o Rahmanın dergâhında şefaatçi yap. [113]

Ey sersem nefsim ve ey heveslerinin arkasında koşan arkadaşım! Acaba zannediyor musunuz ki, hayatınızın vazifesi; yalnız medeniyetin terbiyesi ile güzelce kendi nefsini muhafaza etmek, ayıp olmasın, karnını doldurmak ve cinsel ilişkilerin hizmetine mi mahsustur? Yahut zannediyor musunuz ki, hayatınızın makinesinde yerleştirilen şu nazik duyular ve maneviyat ve şu hassas azalar ve organlar ve şu muntazam cevherler ve cihazlar ve şu gizli hazineleri araştıran fâni hayatta duygu ve hissiyatın yegâne gayesi; şu rezil nefsinin, sefil heveslerinin tatmin olması için kullanılmasına mı mahsustur? Hâşâ ve kellâ! Belki vücudunuzda şunların yaratılması ve fıtratınızda bunların yerleştirilme gayesi, iki esastır:

Biri: Hakiki nimet verici Cenab-ı Hakk'ın bütün nimetlerinin her bir çeşitlerini size hissettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip, Cenab-ı Hakk'a şükür ve ibadetini etmelisiniz.

İkincisi: Cenab-ı Hakk'ın Âleme tecelli eden İlahi kutsi isimlerinin bütün tecellilerinin kısımlarını, birer birer, size o cihazlar vasıtasıyla bildirip tattırmaktır. Siz dahi tatmakla tanıyarak Cenab-ı Hakk'a iman getirmelisiniz.

---

[113] Bediüzzaman; Lem’alar On Dördüncü Lem’a, s-174.

İşte bu iki esas üzerine insanın mükemmel özellikleri gelişir. Bununla insan, insan olur. [114]

Yaptıkları kötülüklerle sevinen ve yapmadıkları hayırlarla övülmeyi seven kimseleri de sakın azaptan kurtulur sanma! Onlara elim bir azap vardır.(Al-i İmran, 3/188)

Ey fahre meftun, şöhrete müptela, methe düşkün, kendini beğenmişlikte benzersiz sersem nefsim! Eğer binler meyve veren incir ağacının meyvelerini, incir ağacının menşei olan küçücük bir çekirdek verdi dersen. Ve yüz salkım ona takılan üzümün salkımlarını, kuru çubuk verdi dersen. O çekirdek ve o çubuk bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğunu söylerse; incirden ve üzümden istifade edenler de o çekirdek ve o çubuğa, medh ve hürmet ederlerse; bunlardan dolayı; senin dahi, sana yüklenen nimetler için fahre, gurura hakkın olabilir. Ama senin bir cüz'-i ihtiyarın bulunmakla, çekirdek ve çubuğun bir sebep olduğunu unutuyorsun, o nimetlerin kıymetlerini fahrin ile aşağılıyorsun, gururunla tahrip ediyorsun ve küfranınla iptal ediyorsun ve sahiplenmekle gasbediyorsun. Senin vazifen fahr değil, şükürdür. Sana lâyık olan şöhret değil, tevazudur, utançtır. Senin hakkın medih değil istiğfardır, nedamettir. Senin olgunluğun kendini beğenmişlik değil, Allah’ı tanımaktır.

Ey nefsim! Sen benim cismimde, âlemdeki tabiata benzersin. İkiniz, hayrı kabul etmek, şerre kaynak olmak için yaratılmışsınız. Yani fâil ve kaynak değilsiniz, belki fiilden etkilenen ve mekânsınız. Yalnız bir tesiriniz var: O da mutlak

---

[114] Bediüzzaman; Sözler, On Birinci Söz s-186.

hayırdan gelen hayrı, güzel bir surette kabul etmemenizden şerre sebep olmanızdır.

Hem siz birer perde yaratılmışsınız. Ta güzelliği görülmeyen zahirî çirkinlikler size isnat edilip, Allah'ın mukaddes zatının tenzihine vesile olasınız. Hâlbuki bütün bütün fıtratınızın vazifesine zıt bir suret giymişsiniz. Kabiliyetsizliğinizden hayrı şerre değiştirdiğiniz halde, Hâlıkınızla güya iştirak edersiniz. Demek nefsine uyan, hadiseleri tabiata isnat eden gayet ahmak, gayet zalimdir.

Hem deme ki: "Ben yansıtıcıyım. Güzel olana, yansıtıcı güzel ise, güzelleşir." Zira iyi yansıtıcı olamazsan yansıtıcı değil, köprü olursun.

Hem deme ki: "Halk içinde ben seçildim. Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek bir meziyetim var." Hâyır, hâşâ! Belki herkesten evvel sana verildi; çünkü herkesten ziyade sen müflis ve muhtaç ve elem çektiğinden en evvel senin eline verildi. [115]

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, tekrar ile: Hala şükretmeyecekler mi? (Yasin, 36/35-73). Şükredenleri ise kesinlikle mükâfatlandıracağız. (Al-i İmran, 3/145). Şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. (İbrahim, 14/7). Hayır, onun için yalnızca Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol! (Zümer, 39/66), gibi ayetlerle gösteriyor ki: Hâlık-ı Rahman'ın kullarından istediği en mühim iş, şükürdür. Furkan-ı Hâkim'de gayet ehemmiyetle şükre davet eder.

Şükür etmemek ise, nimetleri tekzip ve inkâr olduğunu, Sure-i Rahman'da şiddetli ve dehşetli bir

---

[115] Bediüzzaman; Sözler, On Sekizinci Söz s-313.

surette otuz bir defa, şimdi Rabbinizln hangi nimetlerine yalan dersiniz? (Rahman, 55/13-16) ayetleriyle tehdit ediyor. Şükürsüzlüğün, bir tekzip ve inkâr olduğunu gösteriyor.

Bu ayetler insanın bir şükür fabrikası olduğunu ispat ediyor. Kâinat bir nimet hazinesi olup; şükür ise anahtarı olduğunu ve rızık, onun neticesi ve şükrün mukaddimesi bulunduğunu gayet güzel ve kat'î bir surette ispat ediyor.

Evet, Kur'an-ı Hakîm nasıl ki “Şükrü” kâinatın yaratılma gayesinin neticesi gösteriyor; öyle de Kur'an-ı Kebir olan şu kâinat dahi, kâinatın da yaratılma gayesinin en mühim neticesi “Şükür” olduğunu gösteriyor.

Çünkü kâinata dikkat edilse görünüyor ki: Kâinatın teşkilâtı “Şükür’ü” neticelendirecek bir surette her bir şey, bir derece “Şükür’e” bakıyor ve ona müteveccih oluyor. Güya şu yaratılış ağacının en mühim meyvesi, “Şükür’dür.” Ve şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsulâtın en yükseği de, “Şükür’dür.” Kâinatın yaratılma gayesinin neticesi “Şükür” olduğu aşağıda ispat edilecektir.

Kâinatın yaratılışında görüyoruz ki; kâinattaki mevcudatlar bir daire tarzında teşkil edilip, içinde merkez noktası olarak “Hayat” halk edilmiş. Bütün mevcudat “Hayat’a” bakar, “Hayat’a” hizmet eder, “Hayat’ın” levazımatını yetiştirir. Demek kâinatı helkeden zât, kâinattaki mevcudatlardan netice olarak “Hayat’ı” istiyor.

Sonra görüyoruz ki; hayat sahiplerini bir daire suretinde icat edip, “İnsanı” merkez noktasında bırakıyor. Âdeta hayat sahiplerinden istenipte

kastedilen gayeler, merkez noktasına “İnsanı” yerleştirilerek, “İnsanda” toplanıyor. Bütün hayat sahiplerini “İnsanın” etrafına toplayıp, ona hizmetkâr ve müsahhar ediyor, “İnsanı” onlara hâkim ediyor. Demek Celal sahibi yaratıcı, hayat sahipleri içinde netice olarak “İnsanı” istiyor. Kâinatta “İnsanı” irade ve ihtiyar ediyor.

Sonra görüyoruz ki; insanlık âleminde de, belki hayvan âlemi de bir daire hükmünde teşkil olunuyor ve bu seferde merkez noktasında “Rızık” yerleştirilmiş. Bütün insan nevi ve hatta hayvanları âdeta “Rızka” âşık yapıp, insanları ve hayvanları umumen rızka hâdim ve müsahhar etmiş. İnsanlara ve hayvanlara hükmeden rızıktır. Rızkı da o kadar geniş ve zengin bir hazine yapmış ki, hadsiz nimetleri içine alıp toplamıştır. Hatta rızkın çok çeşitlerinden yalnız bir çeşidinin tatlarını tanımak için, dilde tat alma duyusu namında bir cihaz ile ne kadar yitecek varsa yiyecek adedince manevî ince ince tatlarını anlama özelliği konulmuştur. Demek kâinat içinde en acayip, en zengin, en yakın, en şirin, en toplu, en açık hakikat “Rızıktadır.”

Şimdi görüyoruz ki: Her şey nasıl ki rızkın etrafında toplanmış, ona bakıyor; öyle de rızık dahi bütün çeşitleriyle manen ve maddeten, halen ve kalen “Şükür” ile kaimdir, “Şükür” ile oluyor, “Şükrü” yetiştiriyor, “Şükrü” gösteriyor. Çünkü rızka iştiha ve iştiyak, bir nevi fıtrî şükürdür. Ve lezzet alma ve zevk dahi şuursuzca bir şükürdür ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır. Yalnız insan, dalalet ve küfür ile o fıtrî şükrün mahiyetini değiştiriyor; şükürden, şirke gidiyor.

Hem rızık olan nimetlerde gayet güzel süslü suretler, gayet güzel kokular, gayet güzel tatmaklar; şükrün davetçileridir. Hayat sahiplerini şevke davet eder ve şevk ile bir nevi beğenmesine ve hürmet göstermesine sevk eder, bir manevî şükür yaptırır. Şuur sahiplerinin nazarını dikkate celbeder, beğenmelerini sağlar. Şuur sahiplerini nimetlere karşı hürmet etmeyi teşvik eder.

Rızık ile dillen ve fiilen şükre irşat eder ve şükür ettirir ve şükür içinde en yüksek ve tatlı lezzeti ve zevki ona tattırır. Yani gösterir ki: Şu lezzetli rızık ve nimet, kısa ve muvakkat bir zahiri lezzetiyle beraber daimî, hakikî, hadsiz bir lezzeti ve zevki taşıyan Rahmanî iltifatı şükür ile kazandırır.

Yani: Rahmet hazinelerinin sahibi sonsuz ihsan ve inayet sahibi olan Allah'ın, hadsiz lezzetli olan iltifatını düşündürüp, şu dünyada dahi Cennet'in bâki bir zevkini manen tattırır. İşte rızık, şükür vasıtasıyla o kadar kıymetli ve zengin bir hazine topluluğu olduğu halde, şükürsüzlük ile en aşağı dereceye düşer.

Dilde tat alma duyusu Cenab-ı Hak hesabına, yani; manevî bir şükranı vazife ile rızka müteveccih olduğu vakit, o dildeki tat alma duyusu İlahi sonsuz rahmetin hadsiz mutfaklarına Şakir bir müfettiş, Hâmid bir kadrini bilen nâzır hükmündedir.

Eğer nefis hesabına olsa, yani rızkı verenin şükrünü düşünmeyerek nefis hesabına yönelmiş olsa; o dildeki tat alma duyusu, bir kadrini bilen nâzır makamından, karın fabrikasının yasakçısı ve mide tavlasının bir kapıcısı derecesine sukut eder.

Nasıl rızkın şu hizmetkârı şükürsüzlük ile bu en aşağı dereceye düşer. Öyle de rızkın mahiyeti ve sair hizmet edenlerini dahi en aşağı dereceye düşürüyor. En yüksek makamdan, en aşağıdaki makama inerler. Kâinat Hâlıkının hikmetine zıt ve muhalif bir vaziyete düşerler.

Şükrün ölçüsü; kanaattir ve iktisattır ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün ölçüsü; hırstır ve israftır, hürmetsizliktir, haram helâl demeyip rastgeleni yemektir.

Evet, hırs; şükürsüzlük olduğu gibi, hem mahrum olmaya sebeptir, hem zillet vasıtasıdır. Hatta içtimai hayata sahip olan mübarek karınca dahi, güya hırs vasıtasıyla ayaklar altında kalmış ezilir.

Çünkü kanaat etmeyip, senede birkaç tane buğday kâfi gelirken, elinden gelse binler taneyi toplar. Güya mübarek arı, kanaatından dolayı başlar üstünde uçar. Kanaat ettiğinden, balı insanlara İlahî emir ile ihsan eder, yedirir. [116]

Hırs ihlası kırar, Ahirete ait ameli zedeler. Çünkü bir takva ehlinin hırsı varsa, insanlara karşı teveccüh ister. İnsanlara karşı teveccühe dikkat eden, tam ihlası bulamaz. Bu netice çok ehemmiyetli, çok dikkat çekicidir.

Elhasıl: İsraf, kanaatsızlığı neticelendirir. Kanaatsızlık ise çalışmanın şevkini kırar, tembelliğe atar; hayatında, şekva kapısını açar, mütemadiyen şekva ettirir. Evet, hangi müsrif ile görüşsen şekvalar işiteceksin. Ne kadar zengin olsa da, yine dili şekva edecektir. En fakir, fakat kanaatkâr bir

---

[116] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-381.

adamla görüşsen; şükür işiteceksin. Hem ihlası kırar, riya kapısını açar. Hem izzetini kırar, dilencilik yolunu gösterir.

İktisat ise, kanaati neticelendirir. Kanaat eden aziz olur; Tamah (aç gözlülük) eden zillet düşer. [117] Hadisin sırrıyla; kanaat, izzeti neticelendirir. Hem çalışmaya karşı şevkini artırır. Çünkü: Bir gün çalıştığı zaman, akşamda aldığı cüz'i bir ücrete kanaat sırrıyla, ikinci gün yine çalışır.

Müsrif ise; kanaat etmediği için, ikinci gün daha da çalışmaz. Çalışsa da şevksiz çalışır. Hem iktisattan gelen kanaat; şükür kapısını açar, şekva kapısını kapatır. Hayatında daima Şakir olur. Hem kanaat vasıtasıyla; insanlardan dilenmek suretiyle teveccühlerini aramaz. İhlas kapısı açılır, riya kapısı kapanır. İktisatsızdık ve israf yüzünden bereket kalkmış ki, Evet zekât vermek ve iktisat etmek, tecrübeyle sabittir malda berekete sebep olduğu gibi; israf etmek ile zekât vermemek, bereketin ortadan kalkmasına sebep olduğu, hadsiz hadiselerle ortaya konmuştur.

İslâm filozoflarının Eflatunu ve hekimlerin şeyhi ve feylesofların üstadı, meşhur dahi Ebu Ali İbni Sina, yalnız tıp noktasında "Yiyin, için; ancak israf etmeyin, Çünkü: O, israf edenleri sevmez." (Araf, 7/31) ayetini şöyle tefsir etmiş. Demiş: "Sözün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa, hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye. Nefse ve mideye en ağır ve yorucu hal, yemek üstüne, yemek yemektir." Yani vücuda en muzır, dört beş saat fasıla vermeden yemek yemek veya

[117] İbnu Esir; En Nihaye Fi Garibil Hadis, c-4, s-114.

lezzet almak için çeşitli yemekleri birbiri üstüne mideye doldurmaktır. [118]

Evet, En Kutsi Zat olan Allah'ın, âlemde zâtî ve en a'zamî olan ismi, Allah lafzından sonra en a'zam ismi olan Rahman rızka bakar ve rızıktaki şükür ile ona yetişilir. Hem Rahman'ın en zahir manası Rezzak'tır.

Hem şükrün çok çeşitli şekilleri var. O şükrün çok çeşitli şekillerini içinde bulunduran ve umumunun fihristi namazdır. [119]

Evet, her bir namazın vakti, mühim bir değişimin başlangıcı olduğu gibi, büyük bir İlahî tasarrufun aynası ve o tasarruf içinde bütün İlahi ihsanatın birer yasıma yeridir. Her şeye kadir olan celal sahibi Allah'a o vakitlerde daha ziyade tesbih ve tazim edilir. Çünkü: Allah'ın hadsiz nimetlerinin iki vakit arasında toplanmış yekûnüne karşı şükür ve hamd demek olan namaz emredilmiştir.

Namazın manası, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve tazim ve şükürdür. Yani, celaline karşı dillen ve fiilen "Suphanallah" deyip takdis etmek. Hem kemaline karşı, sözlen ve amelen "Allahü Ekber" deyip tazim etmek. Hem cemaline karşı, kalben ve lisanen ve bedenen "Elhamdülillah" deyip şükretmektir.

Demek tesbih ve tekbir ve hamd, namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki, namazın harekât ve zikirlerinde, bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem ondandır ki, namazdan sonra, namazın manasını vurgulamak ve takviye için şu

[118] Bediüzzaman; Lem'alar On Dokuzuncu Lem'a s-249.
[119] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-381.

mübarek kelimeler, otuz üç defa tekrar edilir. İşte namazın manası, şu özetlenmiş hülâsalarla vurgulanır. [120]

Hem şükür içinde, safi bir iman var, hâlis bir tevhit bulunur. Çünkü bir elmayı yiyen ve "Elhamdülillah" diyen adam, o şükür ile ilân eder ki: "O elma doğrudan doğruya Allah'ın kudret elinin yadigârı ve doğrudan doğruya rahmet hazinesinin hediyesidir" demesi ile ve itikat etmesi ile her şeyi cüz'i olsun, küllî olsun onun dest-i kudretine teslim ediyor. Ve her şeyde rahmetin cilvesini bilir. Hakikî bir imanı ve hâlis bir tevhidi, şükür ile beyan ediyor.

Gafil İnsan, nimeti hakiki sahibine vermeden, sebeplere vererek üstünü örtmekle, ne derece hüsrana düştüğünü, çok yönlerinden yalnız bir yönünü söyleyeceğiz.

Şöyle ki: Lezzetli bir nimeti insan yese, eğer şükür etse; o yediği nimet o şükür vasıtasıyla bir nur olur, uhrevî bir Cennet meyvesi olur. Verdiği lezzet ile Cenab-ı Hakk'ın iltifat-ı rahmetinden iltifat eseri olduğunu düşünmekle, büyük ve daimî bir lezzet ve zevk veriyor.

Bu gibi manevî özleri ve hülâsaları ve manevî maddeleri ulvî makamlara gönderip, maddî ve işe yaramayan posa ve kabuğu, yani vazifesini bitiren ve lüzumsuz kalan maddeleri fuzuli olmaktan, aslına; yani, unsurlara yani elementlere dönüşmeye gönderiyor.

Eğer şükür etmezse; o muvakkat lezzet, zeval ile bir elem ve teessüf bırakır ve kendisi dahi artık

---

[120] Bediüzzaman; Sözler, Dokuzuncu Söz s-70.

pislik olur. Elmas mahiyetindeki nimet, kömüre dönüşür.

Şükür ile geçici rızıklar; daimî lezzetler, bâki meyveler verir. Şükürsüz nimet, en güzel bir suretten, çirkin bir surete döner. Çünkü o gafile göre rızkın akıbeti, muvakkat bir lezzetten sonra artık pisliktir.

Evet, rızkın aşka lâyık bir sureti vardır ki; o aşktaki suret, şükür ile görünür. Yoksa gaflet ehli ve dalalet ehli rızka aşkları bir hayvanlıktır. Daha buna göre kıyas et ki, dalalet ehli ve gaflet ne derece hüsranlık ediyorlar.

Hayat sahibi canlılar içerisinde en ziyade çeşitli rızka muhtaç, insandır. Cenab-ı Hak insanı bütün esmasına kapsayacak bir ayna ve bütün rahmetinin hazinelerinin içerisinde bulunan her şeyi tartacak, tanıyacak cihazlara sahip bir kudret mucizesi ve bütün esmasının cilvelerini ve sanatlarının inceliklerini mizana çekecek âletleri bulunan bir Arzın halifesi suretinde halk etmiştir.

Onun için hadsiz bir ihtiyaç verip, maddî ve manevî rızkın hadsiz çeşitlerine muhtaç etmiştir. İnsanı, bu vaziyetine göre en âlâ bir mevki olan ahsen-i takvime (en yüksek mertebeye) çıkarmak vasıtası, şükürdür. Şükür olmazsa, esfel-i safilîne (en aşağı seviyeye) düşer; büyük bir zulmü hak eder. [121]

İnsan ruhu için, ne kadar kıymetli, anlaşılması çok zor, üstü gizli sırlarla kaplı, şu kâinatın saadet kapısını açacak, anahtar istersen, aşağıdaki tavsiyeleri yerine getir.

---

[121] Bediüzzaman; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s-381.

Birincisi: İnsan; zorunlu bir yolcudur ve o yolculuk, ruhlar âleminden, anne rahminden, çocukluktan, gençlikten, ihtiyarlıktan, dünyadan, kabirden, haşirden, sırattan geçen uzun bir imtihan yolculuğudur. Yine insanları gece gündüzün dönmesiyle; ölüm, zeval ve ayrılıklarla idam sehpasına gider gibi, her dostu veda edip ayrılıp gidiyorlar. İşte bu imtihan yolculuğunu rahat geçirecek ve bütün dostlarının veda edip ayrılmalarından huzurunu kaçırtmayacakta aşağıdaki şu kutsi sırdır.

Evet, bu kutsi sır ise, Allah'ın varlığına ve birliğine iman ile ahiret gününe iman etmektir. Allah'ın varlığına birliğine ve ahiret gününe inanan Mü'min için ölüm, dünya hapsinden cennet bahçesine, Rahmanın huzuruna götüren bir müsahhar binit suretini alır.

Onun içindir ki: Ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler. Hem zeval ve firak, ölüm ve ölümler ve ömrün geçip gidip idam sehpasına yaklaşmalar, o iman sırrı ile her şeyi sanatkârca yapan Celal sahibi Allah'ın, kâinatta yarattığı varlıkların renk renk, çeşit çeşit nakışlarının mucizelerini, kudret harikalarını, rahmetinin tecellilerini, mükemmel bir lezzetle seyretme vasıtası suretini alır.

İşte Allah'ın varlığına birliğine ve ahiret gününe iman ederek, idam sehpası olarak görünen ölümü, sana çok hoşlanacağın yolculuktaki binite çevir. Öyle mi?

İkincisi: İnsanı rahatsız eden hadsiz bir aczi ve üzücü nihayetsiz bir fakrıdır. Aczini fakrını, sabır

ile Hâlıkına tevekkülle iltica et ve şükür ile de Rezzak'ından isteyerek yalvar, çok faydalı ve hemen şifa veren iki ilâca çevir.

Evet, emr-i künfeyekün'e malik olan, kâinatın Sultanı Allah'a acz belgesiyle istinat eden bir adamın, ne korkusu olabilir? Zira en müthiş bir musibet karşısında "Biz Allah'a aitiz ve sonunda O'na döneceğiz "deyip kalbi tatmin olarak, Rahîm olan Rabbine itimat eder.

Evet, Allah'ı tanıyan, acizlikten ve Allah'tan korkmaktan lezzet duyar. Evet, Allah'tan korkmakta lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun aklı başında olsa ve ondan sual edilse: "En leziz ve en tatlı haletin nedir?" Belki "Aczimi, zaafımı anlayıp, validemin tatlı tokadından korkarak yine validemin şefkatli sinesine sığındığım durumdur." Diyecektir. Hâlbuki bütün validelerin şefkatleri, Allah'ın rahmetinin karşısında, Allah'ın rahmetinin tecellisinin sadece parıltısıdır.

Onun içindir ki: Kâmil insanlar, aczde ve Allah'tan korkmakta öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle uzaklaşıp, Allah'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine şefaatçi yapmışlar.

Evet, bütün yeryüzünü büyük bir nimet sofrası olarak kuran ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapıp ve o sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Çok çok ihsan eden Kerim olan Allah'ın misafirine fakr u ihtiyaç, nasıl elim ve ağır olabilir? Belki fakr u ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İştiha gibi fakrın tezyidine çalışır.

Onun içindir ki: Kâmil insanlar, fakr ile fahretmişler. Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir. Demek ki; şükür ile kanaat ederek, Allah’tan yardım isteyerek dua etmek, bütün mahlûkatın rızkını veren ve ihtiyaçları karşılayan, Rahmet edici Allah’ın, rahmetine itimattır. Öyle mi?

Üçüncüsü: Kur'an'ın emirlerini dinleyerek hükmüne boyun eğ, namazını kıl, büyük günahları terk et ki; ebedi karargâhın olan ahiret için bilet ve senedini al.

Ve o bilet, senet ise; başta namaz olarak farzları eda ve büyük günahları terk etmektir. Evet, bütün ehli ihtisas ve müşahedenin ve bütün ehli zevk ve keşfin ittifakıyla; ebedi yurdumuz olan ahirete giden o uzun karanlıklı yolda, azık torbası, ışık ve binek; ancak Kur’an’ın emirlerine uyma ve yasakladıklarından kaçınmakla elde edilebilir. Öyle mi? [122]

Zahiri sebepler eliyle gelen nimetleri, o sebepler hesabına almamak gerektir. Eğer o sebep ihtiyar sahibi değilse: Meselâ; hayvan ve ağaç gibi, doğrudan doğruya Cenab-ı Hak hesabına verir. Madem o, hal diliyle Bismillah der, sana verir. Sen de Allah hesabına olarak Bismillah de, al. Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise; o Bismillah demeli, sonra ondan al, yoksa alma.

Çünkü Üzerlerine Allah'ın adı anılmamış olanlardan yemeyin.(En’âm, 6/121). Ayetinin açık manasından başka bir işaret edilen manası şudur ki:

---

[122] Bediüzzaman; Sözler, Yedinci Söz s-57.

“Hakikî nimeti veren Allah’ı hatıra getirmeyen ve onun namıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz!” demektir. O halde hem veren Bismillah demeli, hem alan Bismillah demeli. Eğer o Bismillah demiyor fakat sen de almaya muhtaç isen; sen Bismillah de, onun başı üstünde rahmet-i İlahiyenin elini gör, şükür ile öp, ondan al. Yani nimetten, nimeti verene bak; nimeti verenden Hakikî nimeti veren Allah’ı düşün. Bu düşünmek bir şükürdür. Sonra o zahirî vasıtaya istersen dua et. Çünkü o nimet onun eliyle size gönderildi. [123]

Allah, öyle bir lütufkârdır ki, sizin için yeri bir döşek, göğü bir bina yaptı ve sizin için gökten bir su indirdi de onunla çeşitli mahsullerden size bir rızık çıkardı. Siz de artık bile bile tutup da Allah'a ortaklar koşmayın. (Bakara, 2/22).

Allah'a nasıl küfrediyorsunuz ki, ölü iken sizleri diriltti. Sonra sizleri yine öldürecek, sonra sizleri yine diriltecek, sonra da döndürülüp O'na götürüleceksiniz! (Bakara, 2/28)

Ayetleri Rabbinize şerik koşarak, başkasına ibadet yapmayınız. Yalnız Rabbinize ibadet yapınız. Zira Rabbiniz ancak Allah'tır. Sizi, her şeyinizle beraber helkeden odur.

Arz’ı size mesken olarak hazırlayan odur. Binanıza sizin için Semayı dam olarak yaratan odur. Rızık maişetinizi tedarik etmeniz için suları da size gönderen odur. Allah sizleri ölü iken diriltti, yine öldürecek, sonra yine diriltecek, sonra da O'na döndürüleceksiniz, Allah'a nasıl küfrediyorsunuz.

[123] Bediüzzaman; Lem’alar On Yedinci Lem’a s-231.

Hülâsa, bütün nimetler onundur; öyle ise bütün şükürler ve ibadetler de ancak onadır. Yapılan bütün ibadetlere, Allah’ın müstahak olduğuna delalet eder. Çünkü ibadet, şükürdür. Şükür, nimeti verene yapılır.

Yani nimetleri veren zâta şükretmek vaciptir. Nimeti verenden başkasına isnat etmek, nimete karşı küfürdür, hakarettir, nankörlüktür. Böyle bir hareket aklen de haramdır. [124]

İman edip salih amel isleyenleri müjdele! Kendileri için altlarından ırmaklar akan cennetler var. Onlara her hangi bir meyveden bir rızık yedirilince onlar, her defasında: “Bu bizim önceden yediğimiz şeydir.” diyecekler; oysa ona benzer olarak sunulacaklar. Kendileri için orada tertemiz zevceler de var. Onlar orada ebedi kalacaklar. (Bakara, 2/25) Bu ayette kapalı bırakılıp, beyan edilmeyen “rızık” kelimesinin dört manaya gelme ihtimali vardır:

Birincisi: “Rızıktan maksat; bu dünyada rızık olarak bize nasip kılınan sâlih ameldir. Yani şimdi yediğimiz rızıklar dünyada yaptığımız sâlih amelin neticesidir." Fakat amel ile karşılığı arasında o kadar bağlılık var ki; sanki dünyadaki amelin karşılığı, ahirette sevap olarak şekillenip biçilmiştir. Salih amel işleyenlerin sevinçleri, bu noktadan meydana gelmiştir.

İkincisi: Rızıktan maksat, dünyanın taam ve yemekleridir. Yani: “Dünyada rızık olarak bize verilen taamlar, bunlardır. Amma zevkleri, tatları arasında dağlar kadar fark vardır.” İşte dünyanın

---

[124] Bediüzzaman; İşarat-ül İ'caz s-210.

taam ve yemeklerinin enteresanlıkları bu noktadandır.

Üçüncüsü: Cennetteki insanlar “bu meyveler, biraz evvel yediğimiz meyveler gibidir, suretleri aynı amma, manaları ve tatları ayrıdır” diyecekler. Demek suret itibariyle bir olduklarından, alışkanlık lezzetini veriyor; tatlarının ayrı olmasıyla da yeni yiyormuş lezzeti hâsıl oluyor. İşte Cennetteki insanların sevinçleri bu noktadandır.

Dördüncüsü: Dünyada şimdi yediğimiz meyveler, bu dallardaki meyvelerdir. Demek bir meyve koparıldığı zaman, yeri boş kalmıyor, yerine derhal bir meyve meydana gelir. İşte bundandır ki, Cennet'in meyvelerinde noksaniyet olmuyor. [125]

Üstad Bediüzzaman; gençlere sabır ve şükür hakkında şu tavsiyelerde bulunuyor: Hiç şüphe yok ki; bir gün gelip gençlik elden gidecek. Yazın nasıl güze ve kışa yer verdiği gibi, gündüzünde akşama ve geceye değişmesi katiyetinde, gençlik dahi ihtiyarlığa ve ölüme değişecek. Eğer o fâni ve geçici gençliğini iffetli bir şekilde hayırlara ulaşmak için, istikamet dairesinde sarf etse, onunla ebedî, bâki bir gençliği kazanacağını bütün semavî fermanlar müjde veriyorlar.

Eğer sefahate sarf etse, nasıl ki bir dakika hiddet yüzünden bir katile, milyonlar dakika hapis cezasını çektirir. Öyle de gayri meşru dairedeki gençlik keyifleri ve lezzetleri, ahiret mesuliyetinden ve kabir azabından ve gençliğin zevalinden gelen teessüflerden ve günahlardan ve dünyevî mücazatlarından başka, aynı lezzet içinde o

[125] Bediüzzaman; İşarat-ül İ'caz s-283.

lezzetten ziyade elemler olduğunu aklı başında her genç tecrübe ile tasdik eder.

Meselâ, o gençliğini iyi kullanamadıklarından dolayı gelen hastalıkla hastahanelere, taşkınlıklarıyla hapishanelere, kalp ve ruhun gıdasızlık ve vazifesizliğinden neş'et eden sıkıntılarla meyhanelere, sefahethanelere veya kabristana düşeceklerini bilmek istersen, git hastahanelerden ve hapishanelerden ve meyhanelerden ve kabristandan sor.

Elbette ekseriyetle, gençlerin gençliğini iyi kullanamadıklarından dolayı ve taşkınlıklarından ve gayri meşru keyiflerin cezası olarak gelen tokatlardan eyvahlar ve ağlamalar ve esefler işiteceksin.

Eğer istikamet dairesinde gitse, gençlik gayet şirin ve güzel bir İlahi nimet ve tatlı ve kuvvetli bir hayırlara vasıta olarak ahirette gayet parlak ve bâki bir gençlik netice vereceğini, başta Kur'an olarak çok kat'î âyâtıyla bütün semavî kitaplar ve fermanlar haber verip müjde ediyorlar.

Madem hakikat budur. Ve madem helâl dairesi keyfe kâfidir. Ve madem haram dairesindeki bir saat lezzet, bazan bir sene ve on sene hapis cezasını çektirir. Elbette gençlik nimetine bir şükür olarak, o tatlı nimeti iffette, istikamette sarf etmek lâzım ve elzemdi. [126]

Cenab-ı Hakk'ın insana verdiği sabır kuvvetini evham yolunda dağıtmazsa, her musibete karşı kâfi gelebilir. Fakat vehmin hâkim olmasıyla ve insanın gafletiyle ve fâni hayatı bâki tevehhüm etmesiyle,

---

[126] Bediüzzaman; Asa-yı Musa, Beşinci Mes'ele s-22.

sabır kuvvetini mazi ve müstakbele dağıtır, en son başına gelen musibete karşı sabrı kâfi gelmez, şekvaya başlar. Âdeta (hâşâ) Cenab-ı Hakk'ı insanlara şekva eder. Hem çok haksız bir surette ve divanecesine şekva edip sabırsızlık gösterir.

Çünkü geçmiş her bir gün, musibet ise zahmeti gitmiş, rahatı kalmış; elemi gitmiş, zevalindeki lezzet kalmış; sıkıntısı geçmiş, sevabı kalmış. Bundan şekva değil, belki lezzet duyarak şükretmek lâzım gelir. Onlara küsmek değil, bilakis muhabbet etmek gerektir. Onun o geçmiş fâni ömrü, musibet vasıtasıyla, bâki ve Mes'ud bir ömür hükmüne geçer.

O musibetlerdeki elemleri vehim ile düşünüp, bir kısım sabrını onlara karşı dağıtmak, divaneliktir. Amma gelecek günlerdeki musibetlere ise, madem daha gelmemişler; içlerinde çekilecek hastalık veya musibeti, şimdiden düşünüp sabırsızlık göstermek, şekva etmek, ahmaklıktır.

“Yarın, öbür gün aç olacağım, susuz olacağım” diye bugün mütemadiyen su içmek, ekmek yemek, ne kadar ahmakçasına bir divaneliktir. Öyle de gelecek günlerdeki, şimdi bulunmayan musibet ve hastalıkları düşünüp, şimdiden onlardan elem duymak, sabırsızlık göstermek, hiçbir mecburiyet olmadan kendi kendine zulmetmek öyle bir aptallık ki, hakkında şefkat ve merhamete layık olmayı ortadan kaldırıyor.

Elhasıl: Nasıl şükür, nimeti ziyadeleştiriyor; öyle de şekva, musibeti ziyadeleştirir hem merhamete layık olmayı ortadan kaldırıyor.

Mübarek bir zât müthiş bir hastalığa yakalanmıştı. Yanına gittim, bana dedi: “Yüz gündür ben başımı yastığa koyup yatamadım” diye acı bir şikâyet etti. Ben de çok acıdım. Birden hatırıma geldi ve dedim:

“Kardeşim, geçmiş sıkıntılı yüz günün şimdi sürurlu yüz gün hükmündedir. Onları düşünüp, şekva etme; onlara bakıp şükret. Gelecek günler ise, madem daha gelmemişler. Rabbin olan Rahmanurrahîm'in rahmetine itimat edip, dövülmeden ağlama, bitip gidecek hastalıktan korkma, yok olup gidecek bir hastalığa vücut rengi verme. Bu saati düşün; sendeki sabır kuvveti bu saate kâfi gelir.

Divane bir kumandan gibi yapma ki: Sol kanat düşman kuvveti, onun sağ kanadına iltihak edip, ona taze bir kuvvet oluyor. Divane kumandan, sol kanadında bulunan askerlerini, düşmanın sağ kanadı daha gelmediği halde, o tutar, merkez kuvvetini sağa sola dağıtıp merkezi zaîf bıraksa, düşman az bir kuvvetle merkezi harap eder” dedim.

Sora: “Kardeşim, sen bunun gibi yapma, bütün kuvvetini bu saate karşı kullan. İlahi Rahmetin; fâni ve kısa ömrünü, Ahire ait uzun ve bâki bir mükâfat suretine çevirdiğini düşün. Bu acı şekva yerine ferahlı bir şükür yap.

” O da tamamıyla ferahlanarak: “Elhamdülillah, dedi, hastalığım ondan bire indi” dedi. [127]

BAZI RÜYALARDAN KESİTLER

Şimdiye kadar Yusuf süresindeki kıssaları aktarmaya çalıştık. Yusuf süresinde, rüyalardan

[127] Bediüzzaman; Lem’alar İkinci Lem’a s-35.

uzun uzadıya bahsedilmesi, rüyaların hem kaderimiz açısından, hem de yaşayacağımız hayat açısından, hassasiyetle üzerinde durulması gereken bir hazine olduğunu göstermektedir.

Sadık rüyaları; aşağıdaki bazı müşahhas misallerle tamamlamaya çalışalım.

RESÛLULLAH (S.A.V)'İN GÖRMÜŞ OLDUĞU RÜYALAR

BEDİR SAVAŞI ÖNCESİ GÖRMÜŞ OLDUĞU RÜYA

Allah (c.c), En'fal suresi kırk üçüncü ayet-i kerimede Resûlullah efendimiz, Bedir Savaşı öncesinde görmüş olduğu rüyadan bahsederek şöyle buyuruyor: "Hani Allah sana uyuduğunda rüyanda müşrikleri az gösteriyordu. Eğer Allah sana müşrikleri çok gösterseydi, korkacaktınız ve savaşmak hususunda anlaşmazlığa düşerdiniz. Fakat Allah sizi bu durumdan uzak tuttu. Muhakkak ki Allah gönüllerde yatanı da bilir."(En'fal; 8/43).

Bu ayet-i kerimede müşrik ordusu Resûlullah'ın rüyasında, olduğundan daha az gösterilmiş olup; Müslümanlara, müşriklere karşı savaş yapma cesareti vermiştir. Bedir savaşına katılan Müslüman ordusu sayısı, yaklaşık üç yüz on beş kişi civarındaydı.

Müşrik ordusu sayısı ve teçhizat miktarı, müşriklerle savaş yapmaya karar verildikten sonra öğrenilmiştir. Müşrik ordusunun sayısı ve teçhizatı Bedir kuyusunda yakalanan müşrik ordusunun sucusu, sorgulandıktan sonra gerçekler ortaya çıkmıştır.

Savaş için yola çıkılmıştı ve artık savaş kaçınılmazdı ve öyle de oldu. Müşrik ordusu gerek asker sayısı bakımından gerekse teçhizat yönünden kıyaslanamayacak derecede üstündüler. Müşrik ordusunun sayısı bin kişi civarında olup, Müslüman ordusunun üç katından fazlaydı.

Bedir savaşı Müslümanlar için çok önemliydi. Çünkü Müslümanlar müşriklerle ilk defa savaş için karşı karşıya geliyorlardı. Bir noktada Müslümanların var olup olmama mücadelesiydi. Hatta Resûlullah efendimiz çadırında şöyle duada bulunuyor: “Allah’ım! Bana yaptığın vaadini yerine getir. Allah’ım! Bu bir avuç Müslüman mücahit helak olursa, artık sana yeryüzünde ibadet edecek kimse kalmaz.” [128] Diye yalvarıyor.

Nihayetinde Müslümanlar müşriklere karşı galip gelerek, zafer kazanıyorlar. Bundan sonra müşriklerle yapacakları savaşlara karşı hem deneyim kazanıyorlar ve hem de cesaretleri artıyor ve gelecek için daha ümitli hale geliyorlar.

Müşrikler Müslümanlardan her yönden sayıca üstün olmalarına rağmen Resûlullah efendimize rüyasında az gösterilerek hem korkudan kurtuluyorlar hem de zafer kazanıyorlar.

Demek ki, insan bazen gelecekteki hakikati bilmeden bazı etkenlerle (yani, ilham, rüya, sevki ilahi ve içgüdü gibi) gücünün fevkinde işler başarabilir. Çok kere duymuşuzdur, yaptığı işin sonunda: “Ben bu işi normalde cesaret edip yapamazdım, ama yapmış görünüyorum. Nasıl oldu, nasıl yapıldı? Ben de hayret ediyorum” derler.

---

[128] Müslim; Cihat, s. 58,

UHUD SAVAŞI ÖNCESİ GÖRMÜŞ OLDUĞU RÜYA

Yine Peygamber efendimiz; Uhud Savaşı öncesi bir rüya görmüştü: “Kendi zırhının içine girmiş ve bir kısım sığırlar boğazlanıyor, mübarek kılıcının ağzı bir diş atıyor.” Bu rüyayı da şöyle tabir buyurdular: “Bu zırh bizim için Medine’nin içidir. Müdafaa harbi yapalım. Onlar saldırsınlar biz onları burada karşılayalım. O boğazlananlar benim ashabımdır. Kılıcın ağzından bir parçanın kopması ve bir diş atması yakınlarımdan birinin ölmesi demektir. Uhud’a gitmeyelim” [129] dedi. Rüyanın tabirinden de anlaşılacağı gibi; Efendimiz Bedir’deki gibi meydan harbinden ziyade, Medine’de kalıp savunma harbi yapmak istiyordu.

Peygamber efendimiz; rüyasını bu şekil tabir etmesine rağmen, meşverete önem verdiği için ashabıyla meşveret yaptı. Bedir Savaşı’na katılamayanlar: “Biz Bedir savaşına katılamadık, sizler Bedir’de meydan savaşı yaptınız. Biz de sizler gibi meydan savaşı yapmak istiyoruz” dediler. Gençler ve şehitlik şerbeti içmek isteyenler de, Uhud’da meydan savaşı isteyince, meşveretten Medine’nin dışında, yani Uhud’da meydan savaşına karar verildi.

Resûlullah (s.a.v) ashabına: “Sabır ve sebat ederseniz, bu defa da Allah size yardımını ihsan eder. Bize düşen azimli olmak ve gayret göstermektir” [130] buyurdular.

Ashab savaş hazırlıkları için evlerine dağıldılar.

---

[129] Vakıdi; Kitabü’l-Megazi, s, 163-164.
[130] Belazuri; Ensab’ül- Eşraf, c. 1, s. 315

Sahabenin bazı ileri gelenleri gençlerle konuşarak, Resûlullah'ın görüşünü yaparsak iyi olur diyerek, gençleri ikna etmeye çalıştılar. Sonra efendimizin hücre-i saadetlerine vardılar. Zırhını giyiyordu. Şöyle dediler: "Ya Resûlullah! Gençler meydan savaşının zorluklarını bilmezler. Sizin buyurduğunuz gibi müdafaa harbi yapalım." dediler.

Resûlullah (s.a.v), şöyle buyurdular: "Bir nebi zırhını giydikten sonra, Allah onunla düşmanları arasında hükmünü vermedikçe ona zırhını çıkarmak yakışmaz" [131] dedi. Çünkü Allah'ın istişare ile karar verip azmettiğinizde; "Allah'a güvenin ve Allah'a tevekkül ediniz". (Al-i İmran 3/159). Buyurduğunu belirterek istişare kararına uyulması gerektiğini söyledi.

Uhud' da meydan savaşı yapıldı. Önceleri Müslümanlar galip iken, okçuların sabır ve sebat göstermemeleri, rüyanın da tabirinden anlaşılacağı gibi, kılıcının ağzından bir parça kopması ve diş atması, Hz. Hamza'nın şehit edilmesine ve bazı sığırların boğazlanması ise, ashaptan yetmiş kişinin şehit olmasıyla sonuçlanmış olup, Resûlullah'ın rüyası aynıyla çıkmıştır.

Sonuç olarak; gençlerin ısrarı sonucu meşveretten Uhud' da meydan savaşına karar verilmesi, rüyanın tabiri doğru olarak yorumlanmasına rağmen, Resûlullah'ın yapmış olduğu rüya tabirine uymadıkları için, şehitler verilmiş ve üzüntü ve kedere düşmüşlerdir.

UMRE ÖNCESİ GÖRMÜŞ OLDUĞU RÜYA

---

[131] Buhari; İ'tisam, s-28,

Peygamber Efendimiz umreye gitmezden önce şöyle bir rüya görür. “Kendisi ve ashabı güvenlik içerisinde başlarını kazıtmış ve kırktırmış olarak Mekke’ye girmişler ve umre yapmışlardır.” [132] Bu rüyasını ashabına anlatmış ve onlar da Resûlullah’ın rüyasının doğru çıktığını bildikleri için, rüyasında umreye gidebilecekleri müjdesinin verilmesine, çok sevinmişlerdi. Bu sene Mekke’ye gidip umre yapacaklarını sanmışlardı. Umre hazırlıkları yapıldı. Resûlullah ile birlikte ashab yola koyuldular. Müslümanların Mekke’ye doğru gelmekte olduğunu haber alan müşrikler Halid bin Velid komutasında birlik göndererek Müslümanları Mekke’ye sokmamak için önlerini keserler. Hudeybiye denilen yerde karşı karşıya gelirler. Rasûlullah Hudeybiye’de konaklanmasını ister.

Mekke müşriklerine, Mekke’nin yakınında ikamet eden Huza kabilesinden birisini elçi olarak gönderdi. Elçiye, Mekke’ye savaşmak için gelmediklerini, sadece ziyaret ve umre yapmak için geldiklerini söylemesini ister. Elçi Mekke’ye gider ve Peygamberimizin sözlerini müşrik ileri gelenlerine aktarır. Daha aktarır aktarmaz devesini kılıçla yere sererler ve elçiyi de öldürmeye teşebbüs ederler. Fakat müşriklerden birisi araya girer ve elçiyi öldürülmekten kurtarır. [133] Elçi durumu Resûlullah’a aktarır. Resûlullah (a.s), tekrar elçi olarak Hz. Osman’ı gönderdi. Hz. Osman’da, Resûlullah ’ın sözlerini müşriklere aktardı. Müşrikler, Hz. Osman’a karşı: “Bilirsin ki seni severiz. Sen Kâbe’yi tavaf et ama diğerlerine asla

---

[132] Taberi; Tefsir, c. 16, s. 107.
[133] Vakıdi; Megazi, c. 2, s. 600.

tavaf ettirmeyiz,” [134] dediler. Hz. Osman’da “Resûlullah Kâbe’yi tavaf etmedikçe ben Kâbe’yi tavaf etmem.” dedi. Bu söz üzerine Hz. Osman’ı Mekke’de alıkoyup göz hapsinde tuttular. Müslümanlara da Hz. Osman’ın öldürüldüğü haberi duyuruldu. [135]

Bunun üzerine Resûlullah (a.s): “Müşriklerle çarpışmadan gidilmeyecek” [136] dedi. Müslümanlardan, önünde ölmek ve kaçmamak üzere kendisine biat etmelerini istedi. [137] Bu biat’a Rıdvan biat’ı denir. Biat’a yaklaşık bin dört yüz kişinin katıldığı rivayet edilmektedir. Biat’ta bulunanlara, Resûlullah (a.s): “siz bugün dünya ehlinin en hayırlısısınız” [138] buyurdu ve “Rıdvan biat’ında bulunan kimselerin ateşe girmeyeceğini” [139] müjdeledi. Ayet-i Kerimede “Rıdvan biat’ında bulunanlardan Allah razı oldu” diye bahsedilmektedir (Fetih, 48/18).

Yapılan biati, müşrikler de duydular. Müşrikler yapılan biat’tan çok çekindiler. Kureyşlileri fazlasıyla korkutmuştu. Hemen acele olarak Hz. Osman ile birlikte, müşriklerin baskısıyla Mekke’den ayrılamamış bazı Müslümanları serbest bıraktılar. Peygamber Efendimizin üzerlerine yürüyeceği endişesine kapılarak, alelacele sulh teklifinde bulunmak gayesiyle Süheyl b. Amr (başkan), Huveytip b. Abdû'1Uzza ve Mikrez b. Hafs’ı gönderdiler. Kureyş müşrikleri, bu üç kişilik

[134] Diyar-ı Bekri; Hamis, c. 2, s. 22.
[135] Ahmet bin Hanbel; Müsned, c.4, s.325.
[136] Taberi; Tarih, c. 3, s. 77.
[137] Tirmizi; Sünen, c-4, s-150.
[138] Hak Dini Kur’an Dili; c-7, s-169.
[139] Hak Dini Kur’an Dili; c-7, s-170.

heyete, "Gidin, Muhammed'le sulh anlaşmasında bulunun. Fakat bu yıl buradan dönüp gitmek şartıyla! Eğer bu şartı kabul etmezse anlaşmaya yanaşmayın!" direktifini verdiler.

Peygamber Efendimiz, Süheyl'in gelişini, isminin kolaylık ifade etmesinden dolayı hayra yorarak, sahabelerine: "Artık, işiniz bir derece kolaylaştı! Kureyşliler, sulh yapmak istedikleri zaman hep bu adamı gönderirler" diye buyurdu. [140]

Mekkeli müşrikler Süheyl bin Amr'le ilk defa Müslümanları karşılarına alarak, Resûlullah efendimizle anlaşma yaptılar. Bu anlaşma Hudeybiye anlaşması olarak tarihe geçti.

Resûlullah (a.s) ile Süheyl bin Amr arasında imzalanan bu anlaşmanın bazı maddeleri şunlardır: Müslümanlar o yıl umre yapamayacaklar, gelecek yıl yapacaklar. Mekkeliler üç gün Harem-i Şerifi Müslümanlara bırakacaklar. Müslümanların silahları torbalarında olacak ve üç günün sonunda Mekke'yi terk edecekler. Bundan sonraki yıllarda Müslümanlar Kâbe'yi her yıl gelip ziyaret edebilecekler. On yıl harp yapılmayacak. Mekkelilerden Müslüman olup Medine'ye iltica edenler Mekkelilere iade edilecek. Müslümanlardan ayrılıp da Mekke'ye iltica edenler Medine'ye iade edilmeyecek. Mekkeli müşrikler ile Müslümanlar istedikleri kabilelerle anlaşma yapabilecek. Anlaşmanın hemen akabinde Huza kabilesi Müslümanlarla anlaşma yaptı. Huza kabilesinin anlaşmasına karşı, aralarına kavga

[140] İbni Hişam; Siret, c-3, s-331.

edegeldikleri Beni Bekir kabilesi de Mekke müşrikleri ile anlaşma yaptılar. [141]

Hudeybiye anlaşması maddeleri kararlaştırılıp daha imza aşamasında iken, şöyle bir hadise cereyan eder. Mekkelilerin temsilcisi, Süheyl İbn-i Amr'ın oğlu Ebu Cendel Müslüman olmuştu. Lakin ailesi Müslümanlıktan döner ümidiyle zincirlerle evde bir kenara bağlamışlar. Mekke'den dışarıya çıkması engellenmişti. Zinciri bağlı yerden çıkartarak zincirle birlikte, Mekke'den gizlice kaçıp Hudeybiye'deki Müslümanların içine karışarak Müslümanlara sığınıyor. [142]

Süheyl bin Amr, elleri zincirlerle bağlı olarak ortada duran oğlunu görünce çok şaşırdı ve hiddetle Peygamber efendimize şöyle dedi: "İşte, barış anlaşması gereği bize geri vereceğin ilk kişi budur!" dedi. Peygamber efendimiz, mahzun ve mükedder bir vaziyette beklerken, Ebû Cendel'e baktı ve Süheyl'e dönüp şöyle dedi: "Haydi bu seferlik bunu bana bağışla ve anlaşmayı imza et. "Süheyl "Ben bunu asla kabul edemem!" diyerek reddetti.

Ebu Cendel babasına teslim etmemeleri için Müslümanlardan yardım talebinde bulunur ve şöyle der: "Ey Müslümanlar! Ben size Müslüman olarak gelmişken müşriklere iade mi edileceğim? Görmüyor musunuz ne haldeyim?" [143] Dedi. Ebu Cendel çok da işkenceler görmüştü. Bu sözleri duyan bazı sahabeler ve Hz. Ömer,
Ebu Cendel'in iadesine karşı çıkar. Hz. Ömer, Resûlullah'ın yanına gelerek: "Biz hak üzere değil

---

[141] İbn-i Kesir; El-Bidaye ve'n-Nihaye, c-4, s-169.
[142] Buhari; Es-sahih, c-3, s-181.
[143] Buhari; Es-sahih, c-3, s-182.

miyiz?” dedi. Resûlullah (a.s): “Evet” buyurdu. Hz. Ömer, “O halde ne için dinimizde bu zillete söz veriyoruz?” dedi. Resûlullah (a.s), “ben Allah’ın Resulüyüm. Allah’a asi olamam. Allah benim yardımcımdır” buyurdu. Hz. Ömer, “Ya sen bize Kâbe’ye varacağız, onu tavaf edeceğiz demiyor muydunuz?” dedi. Resûlullah (a.s), “evet, ama bu sene varıp Kâbe’yi ziyaret edeceğiz dedim mi?” buyurdu. Hz. Ömer, “hayır” dedi. Resûlullah (a.s), “öyle ise yine Kâbe’ye varacaksın, tavaf edeceksin” [144] buyurdu.

Sonra Resûlullah (a.s), Ebû Cendel’e döndü ve şöyle dedi: “Biraz daha sabret! Biraz daha, maruz kaldıklarına göğüs ger. Allah sana bunların mükâfatını verecektir. Muhakkak ki, Allah sana ve yanında bulunan Müslümanlara bir ferahlık yaratacaktır. Onlara vermiş olduğunuz söze vefasızlık edemeyiz.” Buyurarak Ebu Cendel’i müşrik olan babasına teslim etti.

Süheyl bin Amr ’in hayatına da şöyle bir göz atacak olursak: Bedir savaşında Ensar’dan Mâlik bin Duhşum (r.a) müşriklerden Süheyl bin Amr esir almıştı. Daha sonra Peygamber efendimizin huzuruna getirildi. Süheyl bin Amr müşriklerin ileri gelenlerinden, aynı zamanda Müslümanlar aleyhine tahrik edici konuşmalarıyla meşhur hatipti. Orada bulunan Hz. Ömer (r.a) hemen kılıcını çekip ortaya atılmış ve şöyle demişti: “Ey Allah’ın Resûlü! Müsaade et, şu adamın dişlerini çekeyim de, bir daha sizin aleyhinizde konuşmasın! Çünkü o, tesirli konuşmalarıyla Kureyş kâfirlerini aleyhimize teşvik ediyordu.”

---

[144] Ahmet bin Hanbel; Müsned, c. 4, s.330,

Peygamber efendimizin şöyle cevap verdi: “Bırak onu, ey Ömer! Ümit edilir, o öyle bir makamda bulunur ki, seni de sevindirir.” Peygamber efendimizin bu sözü üzerine Hz. Ömer (r.a), “Peki, ey Allah’ın Resûlü” diyerek kılıcını kınına koydu ve emre uydu.

Süheyl bin Amr sevinç içinde Peygamber efendimizin yanından ayrılıp müşriklerin yanına gitti. Bu esnada Müslüman olup ta Müslümanlığını gizleyen, Süheyl’in oğlu Abdullah (r.a) Müslümanların safına geçti. Abdullah (r.a) ilk Müslümanlardandı. Müşriklerin zulüm ve işkencelerine dayanamayarak Habeşistan’a hicret eden ilk kafilenin içerisinde o da bulunuyordu. Ancak Habeşistan dönüşünde babası onu yanına almış ve İslamiyet’ten vazgeçmesi için, akla gelmez zulümlere maruz bırakmıştı. Abdullah artık işkencelere dayanamaz bir hâle gelmişti.

Peygamber efendimizin ona, Müslümanlığını gizleyebileceğini ve İslamiyet’ten döndüğünü babasına söyleyebileceğini bildirdi. Abdullah, babasını İslam’dan döndüğü hususunda ikna etti. Ancak imanında zerre kadar bir sarsılma olmamıştı. Bir an önce Peygamber efendimize kavuşmayı bekliyordu. İşte bu savaş vesilesiyle Babasıyla birlikte Bedir Savaşı’na katılan Abdullah (r.a) Müslümanlar safına geçti.

Süheyl bin Amr’in Müslüman olan diğer oğlu Ebu Cendel’ de Hudeybiye anlaşması gereği teslim edilmişti. Teslim edildikten bir müddet sonra bir yolunu bulup tekrar kaçarak, İs denilen bir yere yerleşiyor.

Nihayet Mekke Müslümanlar tarafından fethedilir. Diğer Kureyş ileri gelenleri gibi Süheyl bin Amr da yakalandığında öldürüleceklerden birisiydi. Oğlu Abdullah (r.a), Peygamber efendimize gelerek, babasına eman vermesini ve affetmesini istedi.

Peygamber efendimiz, iki fedakâr oğlunun hatırına Süheyl'e eman verip affetti. Abdullah sevinçle koşarak gitti, Süheyl'i gizlenmiş olduğu yerde buldu ve müjdeyi verdi. Peygamber efendimiz bu affı karşısında Süheyl hemen Kelime-i Şehadet getirerek Müslüman oldu.

Süheyl bin Amr (r.a), İslamiyet'e girdikten sonra İslam'a hizmetlerde bulundu. Çok hassas kalpli ve ince ruhlu bir hâle geldi. Zaman zaman eski hayatını hatırlayıp ağlardı. Hele Kur'an okunurken büsbütün dayanamaz, çok ağlardı. İbadetine fevkalade düşkün ve müttaki bir kişi idi. Siyer müellifi Vakıdi der ki: "Fetih günü Müslüman olanlardan, Süheyl bin Amr gibi İslamiyet'e sarılan başka birisi yoktur."

Süheyl'in (r.a) oğlu Abdullah, Hicret'in on iki senesinde Yemâme Harbi'nde şehit düşmüştü. Hz. Ebû Bekir (r.a), Süheyl bin Amr'ı teselliye geldi. Yıllar önce, Müslüman oluşundan dolayı oğullarına her türlü zulüm ve işkenceyi reva gören Süheyl bin Amr'ın, oğlunun şehadet haberi karşısında sözleri şu oldu: "Keşke ben de şehit olsaydım!"

Süheyl bin Amr (r.a), Peygamberimizin (s.a.v) vefatında Mekke'de bulunuyordu. O sırada Kureyş içerisinde dinden dönme hareketleri başlamıştı. Kureyş halkını bir araya toplayarak veciz bir konuşma yaptı. Şöyle diyordu: "Ey Kureyş halkı! En

son İslamiyet'e giren ve ilk önce ondan dönen kimselerden mi oluyoruz? Yemin ederim ki, bu din şarktan garba kadar uzanacak, her tarafı kaplayacaktır."

Süheyl bin Amr oldukça uzun süren bu konuşmasıyla, Kureyş' ten bazılarının İslamiyet'ten dönmesini önlemişti. Böylece, Resûl-i Ekrem (s.a.v)'in Bedir'de Hz. Ömer'e söylemiş olduğu söz tahakkuk etmiş ve Süheyl bin Amr, Hz. Ömer (r.a)'in de sevineceği bir makama gelmiş oluyordu.

Peygamber efendimizin vefatından sonra Mekke'den ayrıldı ve cihat hizmetlerine daha fazla katılabilmek için ailesiyle birlikte Şam'a gitti. Bir rivayete göre, Hicret'in on üçüncü senesinde Yermuk'ta şehit oldu. Başka bir rivayete göre ise, Hicretin on sekizinci senesinde taundan vefat etti. [145]

Müslümanlar, umre yapmaya geldikleri için ihramlı idiler. Anlaşmaya göre, umre bir dahaki yıla kalmıştı. Resûlullah (a.s), ashabına ihramdan çıkmalarını söyler. Müşriklerle yapılan anlaşma ashabı pek memnun etmediği için biraz da ağırdan aldılar. Resûlullah (a.s), emrini üç defa tekrarladı. Ashaptan yine bir hareket göremeyince, üzülerek çadırına girdi. [146]

Resûlullah Efendimiz, üzgün olduğunu gören Ümmü Seleme (r.anha) validemiz, "Ey Allah'ın Resûlü, ashabın ihramdan çıkmasını istiyorsanız, kendiniz dışarı çıkın kurbanınızı kesin, tıraş olun ve ihramdan çıkın ki, ashab da sizi görsünler ve sonra

---

[145] İbni Esîr; Üsdü'l-Gâbe fi mârifeti's-sahabe, c-2, s-181,372.
[146] Buhari; Es-sahih, c-3, s-182.

da emrinizi yerine getirirler, ihramdan çıkarlar" dedi. Resûlullah (a.s), Ümmü Seleme (r.anha) validemizin dediği gibi, kurbanını kesti, tıraş oldu ve ihramdan çıktı. Ashab da Resûlullah'ın yaptığı gibi, kurbanlarını kestiler, tıraş oldular ve ihramdan çıktılar. [147] Nihayetinde umre yapmadan Medine'ye döndüler.

Medine'ye dönünce de bazı münafıklar boş durmadılar. Ashab arasında fitne ve fesat çıkarmak için Resûlullah'ın rüyasını alaya almaya başladılar. "Vallahi ne kazıttık ne de kırktırdık, ne de Kâbe'yi gördük" dediler.

Bunun üzerine şu ayetler nazil oldu: "Andolsun ki Allah, Resulünün rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi". "Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Resulünü hidayet ve hak din olarak gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter".

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Simâlarında secdelerin izinden nişanları vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki; bu durum ziraatçıların da hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir.

---

[147] Ahmet bin Hambel; Müsned, c. 4, s.331,

İşte Allah; inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vadetmiştir”. (Fetih, 48/27-29).

Medine’de iken Mekkeli müşriklerden olan Ebu Basır Müslüman olur. Medine’ye gelerek Müslümanlara sığınır. Mekkeli müşrikler de iki kişiyi Medine’ye göndererek anlaşma gereği Ebu Basır’ı geri isterler. Resûlullah (a.s), Ebu Basır’ı hemen onlara teslim etti. İki müşrik Ebu Basır’ı alıp gittiler. [148]

Mekke’ye giderlerken Zül Huleyfe denilen yerde yemek için konakladılar. Ebu Basır onlardan birine: “Vallahi şu kılıcı çok güzel görüyorum” dedi. Onlardan biri, kılıcı kınından sıyırıp, “doğru, vallahi pek harika, onunla ne anılarım var” dedi. Ebu Basır “hele bir göster, yakından bakayım” deyip, kılıcı kaptığı gibi adamın kafasına vurup öldürdü. [149] Öbürü canını kurtarmak için tekrar Medine’ye doğru kaçtı ve Medine’de Mescid-i Nebeviye sığındı.

Resûlullah (a.s), onu görünce yanındaki ashabına “bu adam herhalde bir korku geçirmiş” dedi. Arkasından Ebu Basır da girdi. “Ey Allah’ın Rasûlü! Allah senin taahhüdünü yerine getirdi, beni onlara teslim ettin. Allah beni onlardan tekrar kurtardı” dedi. Resûlullah (a.s), “harbi kızıştıranın anası ağlar. Keşke ona bir kişi daha olsa” [150] cevabını verdi. Ebu Basır bu sözü işitince anlar ki, Resûlullah tekrar teslim edecek. Hemen Medine’den ayrıldı ve Kızıl deniz kenarında İs denilen bir yere yerleşti. [151]

---

[148] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 625.
[149] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 626,
[150] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 626,
[151] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 627,

Hudeybiye anlaşması yapılırken Müslümanlara sığınan sonra da müşrik olan babasına teslim edilen Ebu Cendel de, bir yolunu bulur Mekke’den kaçar ve İs de bulunan Ebu Basır ile buluşurlar. Bunlar gibi Mekke’de Müslüman olup da zulümden kaçan Müslümanlar buraya sığınırlar ve burada büyük bir gurup oluştururlar. [152]

Müşriklerin Şam tarafına gidip gelen ticaret kervanları İs’den geçerdi. Burada Müşriklerin ticaret kervanlarının önünü kesip başındakileri katledip mallarına el koymaya başladılar. Müşrikler Resûlullah’a gelerek Mekke’de Müslüman olmak isteyenler size sığınsın. Biz bundan sonra geri istemeyeceğiz diyerek Hudeybiye anlaşmasının o hükmü karşılıklı olarak kaldırıldı. [153]

Bunun üzerine aşağıdaki Fetih suresinin ayetleri nazil oldu. “Allah sizi onlara muzaffer kıldıktan sonra, Mekke’nin göbeğinde onların ellerinizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah yaptıklarınızı görendir.” “Onlar inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram’ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını men edenlerdir. Eğer kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle ve mümin kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle, bir vebalin altında kalmanız ihtimali olmasaydı, Allah savaşı önlemezdi. Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır.

Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsaydı elbette onlardan inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık. “O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, cahiliyet taassubunu yerleştirmişlerdi.

---

[152] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 627,
[153] Buhari; Es-sahih, c-3, s-183,

Allah da Resûlüne ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi. Onları takva sözü üzerinde durdurdu. Zaten onlar buna pek layık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir". (Fetih, 48/24-26).

Hudeybiye anlaşması üzerinden henüz iki yıl geçmişti. Anlaşma yapıldığı zaman müşriklerin lehine gibi görünen maddeler aleyhlerine dönmeye başladı. Yukarıdaki anlaşma maddelerinde de belirttiğimiz gibi Müslümanlar veya müşrikler herhangi bir kabile ile anlaşma yaparsa Müslümanlar da müşrikler de anlaşma yapılan kabile ile savaş yapamayacak. Anlaşma yapan kabileler birbiriyle savaşırsa bu kabilelere de silah ve teçhizat yardımı da yapılmayacaktı.

Huza kabilesi Müslümanlarla anlaşma yapmıştı. Beni Bekir kabilesi de müşriklerle anlaşma yapmışlardı. Bu iki kabile önceden beri birbirleriyle kavgalıydılar. Yine bir olay kavgaya sebebiyet verdi. Müşrikler, Ben-i Bekir kabilesine silah yardımında bulunurlar. [154] Huza kabilesi bu durumu Resûlullah'a, elçileri vasıtasıyla haber verirler. [155]

Müşrikler anlaşmayı ihlal etmişlerdi ve Ebu Süfyan'ı Resûlullah efendimize ara bulucu olarak gönderirler. Anlaşmayı tekrar yenilemek ister. Resûlullah (a.s) da: "Biz anlaşmaya sadık kalıyoruz, yoksa siz anlaşmayı bozdunuz mu?" dedi. Ebu Süfyan'ın anlaşmayı yenileyelim sözüne de cevap vermedi. [156] Tabi bu arada Mekkelilerden ün yapmış bazı kişiler Müslüman olup Medine'ye sığınmışlardı.

---

[154] Belâzürü; Fütuhul-Büldan, c.1, s.42.
[155] Taberi;Tarih, c. 3, s. 111.
[156] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 792.

Bunların içerisinde harp dâhisi Halid bin Velid, siyasi deha Amr in-i As ve Osman b. Talha da vardı. [157] Müşrikler en değerli idarecilerinden yoksun bir hale geldiler.

Resûlullah (a.s), savaş hazırlıklarını yaptı. Nereye gideceklerini eşleri dahi bilmiyordu. Ani bir taarruzla Mekke'yi kuşattılar ve güzel bir manevra ile kan dökülmeden Mekke fethedildi. Hem peygamber efendimizin rüyası hem de Fetih Suresi yirmi yedinci ayeti kerimenin müjdesi gerçekleşti.

FİRAVUN RÜYASI

Hz. Musa'nın doğumun yaklaştığı sıralarda idi ki, Firavun rüyasında: "Beyt-i Makdis tarafından gelen bir ateşin, Mısır evlerini sararak Kıpti evlerini yakıp harap ettiğini, İsrail oğullarına ait evlere ise dokunmayıp geri bıraktığını gördü". Bunun üzerine sihirbazları yanına çağırarak rüyasını onlara anlattı. Onlar da: "Herhalde İsrail oğullarının geldikleri şu Beyt-i Makdis'ten bir adam çıkacak, Mısır'ı mahvetmeye yönelecek" dediler.

Hz. Musa'nın doğma zamanı yaklaşınca, kâhinler Firavun 'un yanına gelerek: "İyi bil ki, biz ilmimizle bulduk. İsrail oğullarından bir erkek çocuk doğacaktır. Kendisinin doğum zamanı da yaklaşmıştır. O, senin mülk-ü saltanatını senden çekip alacak, senin saltanatını yenecek, seni ülkenden çıkaracak ve senin dinini de değiştirecektir" dediler.

[157] Vakıdi; Megazi, c.2, s. 745.

Bunun üzerine Firavun, İsrail oğullarından doğacak her çocuğun öldürülmesini ve kız çocuklarının sağ bırakılmasını emretti. [158]

Gerçekten Firavun o memlekette (mısırda) zorbalığa kalktı ve halkını çeşitli fırkalara böldü. Bu tabir üzerine Firavun, kendini ve tahtını korumak Onlardan bir kısmını (İsrail oğullarını) güçsüz bırakmak istiyor, oğullarını boğazlıyor, kadınlarını (kızlarını) ise sağ bırakıyordu. (Kasas, 28/4).

Bu tabir üzerine Firavun, kendini ve tahtını korumak için doğan bütün erkek çocukları katlettirir. Ne ibrettir ki, bu zulüm Firavun ‘un kendisini ve tahtını yıkılmaktan kurtaramaz.

Yine bir erkek çocuk doğuyor. Çocuğun annesi, Firavun ‘un adamlarından çocuğunu korumak için onu bir sandığın içine yerleştirerek nehre bırakır.

Sandık içerisinde bir erkek çocuğu gören Firavun‘ un eşi, Asiye validemiz, ne güzel çocuk. Bu çocuğa sahip çıkalım, bizim çocuğumuz olsun dedi ve Firavunu da ikna eder. Musa’nın annesine ise: “Onu emzir; artık onun hakkında (başına bir şey gelmesinden) korktuğun zaman, hem üzülme! Çünkü biz, onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden yapacak olanlarız” diye vahyettik. (Kasas, 28/7).

Firavunun hanımı: (Bu çocuk) “Benim içinde, senin içinde bir göz bebeği! Onu öldürmeyin! Belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz” dedi. Hâlbuki onlar farkında değillerdi. (Kasası, 28/9).

Nihayetinde sihirbazlar rüyayı doğru yorumlamalarına rağmen, Firavun ve tahtını

[158] Teberi; Tarih, c-1, s-199-200,

yıkacak erkek çocuk Firavunun kendi eliyle kendi sarayında büyütmüştür. Musa (a.s) bir peygamber olarak Firavun ‘un karşısına çıkmıştır. Firavun, rüyasında da gördüğü gibi, kaderinde takdir edilen akıbeti kendi iradesiyle yaşar ve tahtı da kendisi de gark olur gider.

ZÜBEYDE HANIM’IN RÜYASI

Harun Reşit’in hanımı Zübeyde Hanım, takva ehli çok hayırsever bir hanımefendidir. Bir gün rüyasında dünyanın dört bir yanından gelen insanlarla zina yaptığını görür. Böyle bir rüyayı eşi halife Harun Reşit’e anlatamadığı gibi o devirde yaşayan salih kişilere de anlatamaz.

Rüyanın görünüşü çirkin olduğundan tabiri için kendisi gidemez, hizmetçisini Salih bir kişi olarak bilinen rüyaları yorumcusu İbn Sîrîn’e gönderir. (Not: İbn Sîrîn hakkında mevzunun sonunda bilgi verilecektir.)

Hizmetçiden rüyayı kendisi görmüş gibi anlatmasını ister. Hizmetçi, İbn Sîrîn’e gider ve rüyasında “dünyanın dört bir yanından gelen insanlarla zina yaptığını” gördüğünü söyler. İbn Sîrîn ise hizmetçiye; siz böyle bir rüya göremezsiniz der. Hizmetçi nihayetinde hanımefendisinin böyle bir rüya gördüğünü, kendisi hicap duyduğu için anlatamadığını söyler. İbn Sîrîn rüyayı tabir eder ve “hanımın öyle bir hayır yapacak ki, dünyanın dört bir yanından gelenler o yaptığı hayırdan faydalanacaklar” der.

Nihayetinde bir zaman gelir ve hayır yapmayı seven bu hanımefendi, sekiz yüz yirmi sekiz yılında, bir milyon yedi yüz bin milyon altın harcayarak, Tâif

yolu üzerindeki Tat Dağı'nın eteğinden çıkan suyu, Arafat'a getirtmiş ve çevresine taksim ettirmiş, kalan Su'yu ise kanallarla Mekke'ye ulaştırılmıştır. [159]

Hâlâ bu kanallarının kalıntılarına rastlanmaktadır. Bu sudan da dünyanın dört bir yanından gelen insanlar kana kana içmişlerdir. Rüya zahiren çirkin gibi görünse de perde arkasındaki sonucun hayırlı olduğunu görüyoruz.

İbn Sîrîn: "İmam, hâfız" gibi unvanlarla anılmakla birlikte hadis, fıkıh, tefsir, şiir ve hesap bilgisiyle de meşhurdur. Hadislerin güvenilir râvilerden alınması hususunda titiz davrandığı için, güvenilir bir muhaddis olduğunda ittifak edilmiş ve rivayetleri Kütüb-i Sitte de yer almıştır.

İbn Sîrîn: İlk dönemlerde daha çok muhaddis ve fakih olarak tanınmasına rağmen, sonraki yüzyıllarda ilk rüya tabircilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

ABDULLAH BİN ÖMER (R.A)'İN RÜYASI

Abdullah bin Ömer (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (a.s) zamanında kişi, bir rüya görecek olsa onu Resûlullah efendimize anlatırdı. O sıralarda ben; genç ve bekâr bir delikanlıydım, mescitte yatıp kalkıyordum.

Bir gün rüyamda; iki meleğin beni yakalayıp, cehennemin kenarına kadar getirdiklerini gördüm. Cehennem; kuyu ağzının çemberlendiği gibi ağzı çemberlemişti. Keza kuyu direği gibi iki de direği vardı. Cehennemde bazı insanlar vardı ki onları tanıdım. Hemen istianeye başlayıp; üç kere:

---

[159] TDV İslam Ansiklopedisi; c-28, s-561,

“Ateşten Allah’a sığınırım” dedim. Derken beni getiren iki meleği, üçüncü bir melek karşıladı; bana: “ Niye korkuyorsun? Korkma ” dedi.

Ben bu rüyayı kız kardeşim Hafsa (r.anha)’ya anlattım. O da Resûlullah (a.s)’a anlatmış. Resûlullah (a.s): “Abdullah ne iyi insan, keşke birde gece namazı kılsa!” demiş. Abdullah (r.a) bundan sonra geceleri pek az uyur oldu. [160]

AZİZ MAHMUT HÜDÂYÎ’NİN HAYATI VE RÜYA TABİRİ

Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri, ilim tahsili yanında tasavvufla da ilgilenmiştir. Medresede gayret ve çalışkanlığı sebebiyle hocası Nâzırzâde hususi bir şekilde ilgilenmiştir. Sonraki yıllarda hocası Nâzırzâde ile birlikte muhtelif yerlerde kadılık vazifelerinde bulundu. Son olarak da Bursa'ya kadı olarak tayin edildiler. Hocası baş kadı, kendisi de Ferhâdiye medresesinde müderrisliğin yanında Câmi-i Atik mahkemesinde kadı naibi oldu.

Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretlerinin tasavvufa girmesi ve mârifetullâha nail olması bu zamana rastlar. Bir gün Kadı Mahmut Efendinin karşısına, rastlamadığı türden farklı bir dava çıkar. İki gözünden sel gibi yaşlar akıtan bir kadın, kocasını şikâyet için mahkemeye müracaat eder. Kendisini dinleyen Kadı Mahmut’a şunları anlatır.

“Kadı Efendi! Kocam her sene hacca gitmeye niyet eder, fakat bir türlü fakirlikten dolayı gidemez. Bu sene de hacca gideceğim diye tutturdu. Hattâ: Eğer bu sene hacca gidemezsem seni

[160] Buhari; Es-sahih, s-35,.

boşayacağım!” dedi. “Daha sonra kurban bayramına yakın ortalıktan kayboluverdi. Beş altı gün sonra da ortaya çıkıp hacca gidip geldiğini söyledi. Hiç böyle bir şey olur mu? Kadı Efendi! Artık bu yalancı adamdan boşanmak istiyorum!” dedi.

Kadı Mahmut Efendi, yapılan şikâyetin tahkiki için kadının kocasını çağırttı ve ona hanımının söylediklerinin doğru olup olmadığını sordu.

Adam cevaben: “Kadı Efendi! Hanımımın söyledikleri de doğrudur, benim söylediklerimde doğrudur. Bilesiniz ki ben gerçekten hacca gidip gelmiş bulunmaktayım. Hattâ o mübarek beldelerde, bazı Bursalı hacılarla da görüştüm ve kendilerine getirmeleri için birtakım hediyeler emanet ettim” dedi.

Kadı Mahmut Efendi, şaşırdı: “Bu nasıl olur efendi?” diye sordu.

Adamcağız da anlatmaya başladı: “Efendim, her sene olduğu gibi bu sene de hacca gidemeyince, büyük bir üzüntüyle Eskici Mehmet Dede'ye gittim. O da, benim elimi tutarak gözümü yummamı istedi. Gözümü açtığımda ise Kâbe'deydim!” dedi.

Böyle bir manevi hâdiseye ilk defa şahit olan Kadı Efendi, bunun mümkün olamayacağını söyleyerek adamın ifadelerini kabul etmedi.

Bunun üzerine hâlâ mukaddes topraklardaki ruhaniyet ve maneviyat ikliminin taze hissiyatı içinde olan adamcağız, saf, fakat manidar bir cevapla haykırdı: “Kadı efendi! Allah Teâlâ'nın düşmanı olan şeytan bir anda bütün dünyayı dolaşıyor da, Allah dostu olan has bir kul niçin bir anda Kâbe'ye gidemesin?" dedi.

Kadı Mahmut Efendi de, bu cevabı gâyet manidar bularak kararı Bursalı hacıların dönüşüne tehir etti. Bursalı hacılar döndüğünde de yaptığı tahkikat neticesinde meseleyi olduğu gibi öğrendi ve büyük bir hayret ve şaşkınlık içerisinde davayı iptal etmek zorunda kaldı. Fakat zihni karmakarışık olmuş ve kalbine muammalı bir ateş düşer.

Ne yapacağını düşünürken gönlüne damlayan bir ilhamla derhal Eskici Mehmet Dede'ye koştu. Hakikat ve esrâr deryasına dalabilmek için ona intisap etmek istedi. Ancak Eskici Dede: “Kadı Efendi! Nasibiniz benden değil, zamanın mürşit-i kâmili Muhammed Üftâde Hazretlerine gidiniz." dedi.

Bu defa Kadı Mahmut, aynı niyet ve düşünceyle Üftâde Hazretleri'nin dergâhına gitmek ister. Fakat hikmet-i ilâhî olarak dergâha yaklaştığında atının ayakları çamura saplandı. O da, atından indi ve yürüyerek dergâha vardı. Pîr'in önünde el bağlayıp onun talebesi olmak istedi.

Meşhur Bursa kadısı Mahmut Efendi'yi şaşaalı kaftanlar içinde gören Hazret-i Pîr, gelişen ahvâlden manen haberdardı. Ancak Kadı Efendi'nin niyet ve samimiyet derecesini iyice ölçmek istercesine talebeliğe hemen kabul etmedi: “Gidin Kadı Efendi! Sizin şöhrete boğulmuş, mal ve makam debdebesi içinde şaşaalı bir hayatınız var. Bu kapı ise, yokluk kapısıdır. Zaten atınız bile buraya gelmek istemediğinden çamura saplanmadı mı?” dedi ve Kadı Mahmut Efendi dergâhın kapısına doğru yürüdü.

Bir yandan şeyhin manevi câzibesi, diğer yandan da gördüğü açık kerametler karşısında

hayretler içerisinde kalan Kadı Mahmut Efendi, hakikati idrak etmiş ve kararı kesindi. Zira nefs engelini aşıp vasl-ı ilallah olabilmesi için vakit geçirmeden artık böyle bir kapıya teslim olması zaruri idi. Hemen şeyhin arkasından koşup boyun büktü ve dedi ki: “Efendim! İradesiz ve şaşkın bir vaziyetteyim. Âdeta dipsiz bir uçuruma düşer gibiyim. Ne olur bana himmet ve yardım elinizi uzatınız. Bu biçareyi talebeniz olmakla şereflendiriniz!” dedi.

Bunun üzerine tebessüm eden Üftâde Hazretleri, talebelik için kadılık ve müderrisliği bırakması, elindeki bütün mal ve mülkü fakirlere dağıtması ve nefsini terbiye edebilmek için sıkı bir riyâzâta girmesi gibi üç büyük şart koştu. Çünkü nefsini tanıyıp terbiye etmesi zaruriydi.

Üftâde Hazretleri, Kadı Mahmut Efendi'nin canı gönülden bu şartları kabul etmesiyle de onu müritlerinin arasına dâhil etti. Sonra da; kalbindeki kesafetin temizlenmesi ve kadılık makamının kendisine verdiği gurur, kibir ve ucbu imha etmek için sırtındaki kaftanıyla Bursa sokaklarında ciğer satmasını ve dergâhın helâ temizleyiciliği vazifesini emir buyurdu.

Üftâde Hazretleri'nin huzuruna tam bir teslimiyet ve hâlis bir niyet içinde gelen Kadı Mahmut Efendi, üstadının emirlerine can ü gönülden tâbî oldu. Nefsaniyetini besleyen bütün dünyevî alâkalardan el çekti. Kendisini samimiyetle mürşidinin talimatlarına ram ederek kısa zamanda büyük mesafeler aldı.

Öyle ki, O'nu sırtındaki süslü kaftanıyla ciğer satarken gören ahalinin: “Bizim kadı efendi,

delirmiş galiba!” “Kadılığı bırakmış ama kaftanını bırakamamamış zavallı!” şeklindeki sözlerine dahi aldırmadan üstadının verdiği vazifeleri şevkle ifaya çalıştı.

Böylece yüce bir olgunluğa hızlı bir şekilde yol almaya başladı. Şeyhinin gözünde ve gönlünde gittikçe kadir kıymet sahibi oldu. Nefsindeki son varlık emaresini bertaraf etmesi ise, pek meşhurdur: Bir gün Kadı Mahmut, helâ temizliği ile meşgulken, dışardan kulağına kadar gelen bir nidâ duydu:

“Ey ahali! Duyduk-duymadık demeyin; şehrimize yeni kadı geliyor!” O an gönlünü zayıf bulan nefsi, birden büyük bir vesvese fırtınası kopardı: “Demek yerime yeni bir kadı geliyor! Ah biçare Mahmut, sen böylesine şerefli bir mesleği bıraktın da, tuttun helâ temizleyiciliği yapıyorsun! Söyle bakalım, bunca yıldır ne kazandın!” dedi.

Nefsinin bu tehlikeli serkeşliği karşısında hemen toparlanan Kadı Mahmut Efendi, büyük bir iç ürperişiyle hocasını hatırladı. Zira ona kendisine şart koşulan emirleri yerine getireceğine dair söz vermişti. Derhal tevbe ve istiğfâr ile nefsinin son derece tehlikeli vesvesesine şiddetli bir şekilde müdahale ve mukabele etti:

“Ey Mahmut! Sen, nefsini ayaklar altına alacağına dair üstadına söz vermedin miydi? Nerede şimdi sözün? Söyle bu hâlin nedir?” Ancak Kadı Mahmut, bu hâle o kadar üzülmüştü ki, nefsinin iğfaline karşı birtakım azarlarla tavır koymak, gönlündeki pişmanlık ve teessürü teskin etmedi. Hiç düşünmeden elindeki süpürgeyi bir tarafa fırlattı ve nefsine cezâ olarak helâ taşlarını sakalıyla

temizlemeye karar verdi. Tam bu esnada Üftâde Hazretleri kapıda göründü. Kadı Mahmut'a mütebessim bir çehre, yumuşak bir ses ve latif bir edayla, hitap etti:

"Evlâdım Mahmut! Bilirsin ki sakal mübarek bir sünnet-i seniyyedir." dedi ve yerleri sakalıyla temizlemesine mâni oldu. Sonra şöyle buyurdu: "Evlâdım Mahmut! Seyr u sülük yolunda verdiğim hizmetlerin gayesi, işte bu mertebeyi geçebilmen içindi. Muvaffak kılan Allah'a hamdolsun! Gayri bundan böyle vazifen benim abdest suyumu hazırlayıp döküvermendir!"

Kadı Mahmut, bu vazifeyi de kemâl-i gayretle ifaya çalıştı. Hiç aksatmadan her sabah abdest suyunu hazırladı ve hocasına abdest aldırdı. Bir kış günüydü. Kadı Mahmut, biraz gecikerek kalkmıştı. Bu sebeple hocasının suyunu ısıtmaya vakit bulamadı. Büyük bir üzüntüye gark oldu ve gözlerinden yaşlar damladı. İrade dışı bir şekilde su testisini göğsünün üzerine bastırarak "Allah" lafzını söylemekten başka bir şey yapamadı. O esnada hocası kapıda göründü. Kendisinden abdest suyunu getirip dökmesini istedi. O da çaresiz ve iradesiz bir şekilde bu emre baş kesti ve büyük bir endişe içinde suyu hocasının ellerine dökmeye başladı. Su, mübarek ellerine değer değmez Üftâde Hazretleri, yavaşça başını kaldırdı ve talebesinin kaygılı hâline nazar ederek tebessümle:

"Su biraz fazla ısınmış evlâdım!" dedi. Buna pek şaşıran Kadı Mahmut Efendi, hafif bir sesle: "Nasıl olur efendim? Suyu ısıtmamıştım ki!" dedi.

Üftâde Hazretleri de: "Evlâdım! Farkında değilsin; bu su, odun ateşiyle değil, gönül ateşiyle

ısınmış!” cevabını verdi. Zira Hüdâyî Hazretleri, girdiği sıkı bir riyâzâtla nefsinin terbiyesi yolunda helâllerden istifadeyi bile asgarîye indirmiş ve gönlünü tamamen Hakk'a ram ederek rûhunu kuvvetlendirmeye muvaffak olmuştu.

Bir gün Üftâde Hazretleri, müritleri ile beraber bir kır sohbetine çıkmıştı. Emri üzerine dervişlerinden çiçek getirmelerini ister. Bütün dervişler, kırda dolaşarak hocalarına en güzel çiçeklerden birer demet getirdiler. Ancak Kadı Mahmut Efendi'nin elinde ise sapı kırılmış solgun bir çiçek vardı. Diğerlerinin neşeyle elindekileri hocalarına takdiminden sonra, Kadı Mahmut; boynunu bükerek bu kırık ve solmuş çiçeği Üftâde Hazretleri'ne takdim etti.
Üftâde Hazretleri, diğer müritlerin meraklı bakışları arasında sordu:

“Evlâdım Mahmut! Herkes demet demet çiçek getirdikleri halde, sen niçin sapı kırık solgun bir çiçek getirdin?” Kadı Mahmut, edeple başını önüne indirerek cevap verdi:

“Efendim! Size ne takdim etsem, azdır! Ancak hangi çiçeğe koparmak için elimi uzattıysam onu “Allah Allah” diyerek Rabbini tesbih eder bir halde buldum. Gönlüm onların bu zikirlerine mâni olmaya razı olmadı. Çaresiz ben de elimdeki şu tesbîhine devam edemeyen çiçeği getirmek zorunda kaldım!”
Bu güzel ve mânâ dolu cevaba son derece memnun olan Üftâde Hazretleri'nin dilinden o anda:

“Hüdâyî, Hüdâyî! Evlâdım! Bundan sonra ismin Hüdâyî olsun! Ey Hüdâyî! Bu kır gezisinden yalnız sen nasiplenmişsin” ifadeleri döküldü.

Böylece Kadı Mahmut, Hüdâyî oldu. Zira o, artık kâinattaki esrâr-ı ilâhiyyeye ve kudret akışlarına aşina olmuştu. Âdeta kâinat, kendisine sırlarını açan canlı bir kitap hâline gelmişti. Bundan böyle Hüdâyî diye anılan Kadı Mahmut Efendi, haiz bulunduğu üstün ve müstesna manevi mertebesi dolayısıyla hürmeten ismine “Aziz” sıfatı da ilâve edilerek Aziz Mahmut Hüdâyî diye yâd olundu.

Ancak üç sene gibi kısa bir zamanda Üftâde Hazretleri'nin baş talebesi durumuna gelmiş bulunan Hüdâyî Hazretleri'nin bu yükselişi dolayısıyla eski dervişlerden bazılarında hoşnutsuzluk görülmeye başlamıştı. Bunun farkına varan Üftâde Hazretleri, onların gönül âlemlerini tashih için şu güzel usule başvurdu:

Bir kış akşamıydı. Üftâde Hazretleri, talebelerine maneviyat dolu bir sohbet yaptıktan sonra sofranın hazırlanmasını emir buyurdu. Ardından talebelerinin sofraya getirdikleri nimetlere nazar ederek manidar bir şekilde:

“Evlatlarım! Acaba asmasından daha yeni kopmuş taze üzüm bulmak mümkün müdür?” dedi. Bütün dervişler, bu suale şaşırarak birbirlerinin yüzlerine baktılar. Hattâ bir kısmı:

“Bu kış mevsiminde taze üzüm olmaz ki!” diye düşündü. Ancak üstadına büyük bir teslimiyetle bağlı olan ve birçok merhaleyi geçmiş bulunan Mahmut Hüdâyî Hazretleri, bu talepte bir hikmet olduğunu düşünerek edeple:

“Hocam! Müsaadeniz olursa, arzunuzu yerine getireyim!” dedi. Verilen izin üzerine de hemen bağa gitti. Bütün asmalar kar altındaydı. Birini

seçip karlarını temizlediğinde salkım salkım taze ve olgun üzümlerle karşılaştı. Bunun üstadının bir kerameti olduğunu düşünerek elindeki sepeti doldurdu ve doğruca dergâhın yolunu tuttu. Yolda zikrullâh ile meşgul bir vaziyette gelirken her taraf kar içinde olması sebebiyle fark edemediği bir kuyunun içine düştü. Kuyu derin olduğu için bir türlü de içinden çıkamadı. Çaresiz bir halde idi ki, yukarıdan bir ses duydu:

“Evlâdım! Uzat elini!” Baktı; nur yüzlü bir zattı. Elini uzattı ve kuyudan çıktı. Hazret-i Hüdâyî, kendisini kurtaran bu zâta, henüz kim olduğunu soracaktı ki, o bir anda ortalıktan kayboldu. Nihâyet elinde taze üzüm sepeti ile dergâha varan Hüdâyî Hazretleri, başından geçenleri üstadına nakletti. Üftâde Hazretleri de, onu kuyudan kurtaran kimsenin Hızır (a.s) olduğunu beyandan sonra diğer dervişlere:

“Evlâdımız Hüdâyî' nin kemâli tamam olmuştur. O hilâfeti çoktan hak etmişti zaten.” dediler. Bundan sonra Üftâde Hazretleri, onu halifesi olarak Sivrihisar'a gönderdi. Bir müddet orada hizmet eden Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri, bilâhare manevi bir işaretle Bursa'ya döndü. Son demlerini yaşayan üstadı Üftâde Hazretleri'ne büyük bir gönül iştiyakı içinde hizmet etti. Bu hizmetten gâyet memnun kalan Hazret-i Üftâde bir gün:

“Oğlum! Padişahlar rikâbında yürüsün!” diye duada bulundu. Hüdâyî Hazretleri, üstadı Üftâde' nin vefatından sonra Şeyhülislâm Hoca Sâdeddin Efendi'nin delâletiyle İstanbul'a yerleşti. O'nun Üsküdar'da kurduğu dergâh, kısa zamanda her

tabakadan insana hitap eden maneviyat ve irfan mektebi hâline geldi. Cihan sultanlarının teveccüh ve alâkasını celp etti. Onları da dergâhın dervişleri arasına kattı.

Hatta bir gün Sultan Ahmet Han, mürşidini ziyaret için Üsküdar'a gelmişti. Çarşıdan geçerken, Hüdâyî hazretlerinin alış-veriş ettiğini gördü. Genç Hünkâr bu esnada atının üzerindeydi, derhal atından indi, hocasının elini öptü ve atına binmesi için rica etti. Bir müddet Hüdâyî hazretleri at sırtında önde ve Padişah da yaya olarak ardınca yürüdüler. Kısa bir süre sonra Mahmut Hüdâyî dünyayı titreten koca bir padişahın, arkasında yaya yürümesine razı olmadı ve “Sultanım! Sırf hocam Muhammed Üftâde hazretlerinin duası ve emri yerine gelsin diye bindim. Çünkü o; "Padişahlar rikâbında yürüsün." diye duâ etmişti” buyurarak atından indi. Ata tekrar Sultan Ahmet Hanı bindirdi.

İşte Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri'nin en büyük kerametleri, cihan sultanlarını bu şekilde yönlendirebilmesi olmuştur. Bununla birlikte onun, erbabın gönül hissiyatını besleyici birçok kerametleri de bulunmaktadır.
Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri'nin pek meşhur olan kerametlerinden biri de, gâyet fırtınalı bir havada hiçbir kayıkçının denize açılamadığı bir zamanda kendi kayığına atlayıp birkaç müridiyle Üsküdar'dan salim bir şekilde karşıya geçmesidir. Allah Teâlâ'nın izniyle kayığın takip ettiği yol, gâyet süt liman olmuş ve dört bir yanda şâha kalkmış dalgalar bu Allah dostunun kayığına hiçbir zarar vermemişti.

Hâlen Üsküdar ile Sarayburnu arasındaki bu yola "Hüdâyî Yolu" denir. Bilen kayıkçılar, şiddetli fırtınalarda bu yolu takip ederler. Bu durum, Aziz Mahmut Hüdâyî Hazretleri'nin günümüze kadar uzanan bariz bir kerametidir. Nitekim bugün bile lodoslu havalarda Boğaz vapur seferlerinin sadece Üsküdar-Eminönü hattında yapılabilmesi, oldukça düşündürücüdür.

Hususiyle III. Murat Han, I. Ahmet Han, II. Genç Osman Han ve IV. Murat Han, Hüdâyî Hazretleri'nin yakın irşadına mazhar oldular. Hüdâyî Hazretleri, bunlardan IV. Murat Han'ın kılıç kuşanma merasiminde bizzat bulunmuş ve âdet olduğu üzere Ebû Eyyûb el-Ensari Hazretleri'nin türbe-i saadetlerinde Hazret-i Ömer'in kılıcını yeni padişaha bizzat kuşandırmıştır.

PADİŞAHIN RÜYASINI AZİZ MAHMUT HÜDÂYÎ’NİN TABİR ETMESİ

Padişah Birinci Ahmet bir gün rüyasında Avusturya Kralı ile güreş tuttuğunu, fakat kendisinin arka üstü yere düştüğünü görür. Zahiren bakıldığında rüya çok korkunç idi. Sabahleyin, derhal huzura getirilen âlimler ve rüya tabircilerinden hiçbiri bu rüyayı, Padişahı tatmin edecek şekilde tabir edemediler. Nihâyetinde Padişaha; Üsküdar'da bulunan Aziz Mahmut Hüdâyî'nin bu rüyayı tabir edebileceğini arz ettiler.

Padişah Birinci Ahmet bir mektup yazarak, yakınlarından biriyle gönderdi ve tabir edilmesini rica etti. Haberci, mektubu alıp süratle Üsküdar'a geçti. Aziz Mahmut Hüdâyî'nin kapısını çaldı. Haberci, Aziz Mahmut Hüdâyî'nin içerden elinde bir zarf ile kapıya çıktığını gördü. Habercinin getirdiği

mektubu daha okumadan eline alırken, önceden yazmış olduğu mektubu da Padişaha verilmek üzere haberciye verdi. Aynı zamanda; “Sultanımızın gönderdiği mektubun cevabıdır.” buyurdu.

Mektubu şaşkınlık içinde alan haberci, derhal mektubu Sultana götürdü ve gördüklerini anlattı. Sultan Ahmet Hanın gönderdiği mektup, daha açılıp okunmadan cevabı gönderilmişti. Sultan Ahmet Han, gönderilen bu mektubu heyecanla okudu.

Deniyordu ki: “Allahü Teâlâ insan vücudunda arkayı, cansız mahlûklarda ise toprağı, en kuvvetli olarak yarattı. İnsan ile toprağın birbirlerine değmesi, bu iki kuvvetin bir araya gelmesi demektir.

Böylece, Padişahımızın arka üstü yere yatması ile bu iki kuvvet birleşmiştir. Dolayısıyla bu rüyadan İslam’ın temsilcisi olan padişahımızın, küffara karşı zafer kazanacağı anlaşıldı.” Padişah bu tabiri pek beğendi ve "İşte gördüğüm rüyanın tabiri budur." dedi. Derhal Aziz Mahmut Hüdâyî hazretlerine bin altın gönderdi.

Diğer taraftan Aziz Mahmut Hüdâyî'nin hanımı hâmile olup doğumu yaklaşmıştı. Fakir oldukları için doğacak çocuğun ihtiyaçlarını alamamışlardı.

Çünkü Hüdâyî hazretleri kapısına gelen, kendisine el açan fakir ve ihtiyaç sâhiplerine hiç düşünmeden nesi olsa verirdi. Bu sebeple çoğu kez evde yakacak mum bile bulamazlardı. Bu sebeple hanımı:

“Bursa kadılığını bıraktın, medrese hocalığını terk ettin. Elindeki malını mülkünü, ona buna

vererek harcadın. Dünyaya gelecek yavruya saracak bir bez parçası bile yok!” diye yakınıyordu.

Tam bu sırada kapı çalındı. Hüdâyî hazretleri kapıya doğru giderken hanımına da; “Hâtun, Allahü Teâlâ istediğin dünyalığı gönderdi.” buyurdu.

Kapıyı açtığında Sultan Ahmet Hanın hediyelerini ve bir kese içinde gönderdiği bin altını alarak hanımına teslim etti. Ertesi gün de Padişah kendisi gelerek elini öptü ve talebesi olmakla şereflendi. [161]

SELÇUKLU ATABEYİ NURETTİN ZENGİ'NİN RÜYASI

Peygamber efendimiz (s.a.v) hayatta iken mübarek vücudu Allah Teâla tarafından koruma altına alındığı gibi; vefatından sonra da kötülüklerden koruyarak mübarek na’şını koruma altına almıştır. Yukarıda rüyaların kaderle alakalı yazılıp çizilen levhaların misal âlemindeki yansımaları olduğunu söylemiştik. Nasıl hayatta iken Peygamber efendimiz (s.a.v)’in mübarek vücudunun koruma altına alınması bir kadere göre olmuş ise, mübarek na’şının koruma altına alınması da bir kadere göre gerçekleşmiştir. Aşağıdaki kıssa bize bu kaderi ispatlamaktadır.

Hıristiyanlar Peygamberimizin mübarek na’şını kabrinden kaçırıp Avrupa'ya getirmek üzere iki kişi görevlendirdiler. Bu kişiler Müslüman kıyafetine bürünerek güya Hac yapmak için yola çıktılar. Peygamberimizi ziyaret etmek bahanesiyle de Medine'ye vardılar ve Mescid-i Nebevi’nin kıble

[161] Aziz Mahmut Hüdâyî Vakfı Yayını.

tarafında Peygamberimizin kabrine çok yakın bir eve yerleştiler.

Bunlar, namazları mescit de kılıp Peygamberimizin kabrini ziyaret ediyorlar, her sabah Baki Kabristanı'na cumartesi günleri de Kuba mescidine gidiyorlardı.

Kılık kıyafetleri ve fakirlere yaptıkları yardımlarla halkın güvenini kazanmayı başaran bu kişiler, Peygamberimizin mübarek na’şını kaçırmak için geceleri bulundukları evden Peygamberimizin kabrine doğru gizlice tünel kazmaya başladılar. Buradan çıkan toprakları torbalara doldurarak kabirleri ziyaret bahanesiyle Baki kabristanına döküyorlardı. Böylece devam ederek kazdıkları tünel Peygamberimizin kabrine iyice yaklaştı. Peygamberimiz için çok büyük bir tehlike olan bu durumdan ise halkın haberi yoktu.

İşte tam bu sırada, adaletli hükümdar olarak tanınan ve haçlılara karşı başarılı savaşlar yapan Ortaçağ İslam tarihinin parlak siması Selçuklu Atabeyi Nurettin Mahmut Zengi Aksungur (1146-1174) her zaman olduğu gibi yine bir gece Teheccüd namazını kılıp yatmıştı ki, rüyada Peygamberimizi gördü. Peygamberimiz ona iki sarışın yüzlü adamı göstererek: “Ey Nurettin! Beni bunlardan kurtar!” dedi.

Gördüğü bu rüya üzerine feryat ederek uyandı. Abdest alıp namaz kıldıktan sonra yattı. Yine aynı rüyayı gördü. Yine feryat ederek uyandı. O gece aynı rüyayı üçüncü defa görünce kalktı ve iyi bir insan olan, veziri Cemalettin Mavsili'yi yanına çağırdı, gördüğü rüyayı anlattı. İstişare ederek Medine'ye gitmeye karar verdiler. Kimseye

duyurmadan hükümdar, veziri ile beraber yirmi süvari ve pek çok eşya ile Şam'dan yola çıktılar. Gece gündüz devam ederek 16 günde Medine'ye vardılar.

Hükümdar, abdest alıp Mescid-i Nebevi’yeye girerek iki rekât namaz kıldı ve Peygamberimizi ziyaret etti. Medine halkı hükümdarın yanına toplanmıştı.

Vezir; “Hükümdar, Peygamberimizi ziyaret maksadıyla gelmiş, yanında da sizlere hediye getirmiştir. Medinelilerin isimlerini yazın” dedi. Onlar da bütün Medinelilerin isimlerini yazdılar. Bu isimlere göre herkes gelip hükümdardan hediyesini almaya başladı. Bundan maksat; Peygamberimizin, rüyada: “Beni bunlardan kurtar” dediği o iki kişiyi tanıyıp tespit etmekti. Bunun için hediyeleri hükümdarın huzuruna gelerek alıyorlar, bu esnada hükümdar gelenlere dikkatle bakıyordu.

Herkes hediyelerini aldı. İsim listeleri bitti. Fakat hükümdar bu gelenler arasında Peygamberimiz tarafından rüyada kendisine gösterilen iki kişiyi göremedi. Bunun üzerine; “Hediye almayan kimse kaldı mı?” diye sordu.

Orada bulunanlar dedi ki: “Kimse kalmadı. Ancak Endülüs'ten gelen iki kişi var. Onlar kimseden bir şey almazlar. İhtiyaç sahiplerine çok sadaka vermektedirler.”

Hükümdar onların da yanına getirilmesini istedi. O iki kişi de huzuruna getirildiler. Hükümdar onların rüyada kendisine gösterilen kişiler olduğunu tanıdı ve kendilerine nereli olduklarını sordu. Onlar

da; “Biz Endülüs'ten Hac maksadıyla geldik ve bu sene Peygamberimizin yanında bulunmayı arzu ettik” diye cevap verdiler.

Hükümdar, nerede kaldıklarını sordu. Mescidin yakınında olduklarını söylediler. Hükümdar onlarla beraber evlerine gitti. Evde süslü kitaplar ve değerli eşyalar gördü. Bu arada halk, onların her gün oruç tuttuklarını, namazlarını mescitte kıldıklarını ve hiçbir dilenciyi boş çevirmediklerini söyleyerek bu iki kişiyi övüyordu.

Nurettin Zengi odayı dolaştı ve burada serilen hasırı kaldırdı. Baktı ki altında kazılmış bir tünel var. Tünel ta Peygamberimizin kabrinin yakınına kadar uzanıyordu. Bunun gören halk mahcup olup başlarını önlerine eğildiler ve artık söyleyecek bir şey bulamadılar.

Bunun üzerine hükümdar bu iki kişiyi sorguya çekti. Onlar da gerçekte Müslüman olmadıklarını ve Peygamberin vücudunu buradan alıp ülkelerine kaçırmak için görevlendirildiklerini itiraf ettiler. Bunu yapabilmek için derviş kıyafetine bürünerek halkı kandırdıktan sonra geceleri tünel kazmaya devam ettiklerini ifade ettiler ve “Peygamberin kabrine iyice yaklaştığımız gece gök gürültüsü ve şimşekler öyle bir sarsıntı meydana getirdi ki sanki dağlar yerinden oynayacaktı. Bundan fena halde korktuk ve sabahleyin de sizin geldiğinizi haber aldık” dediler.

Hükümdar, suçlarını itiraf eden bu kişileri idam etti. Bu olaydan sonra Nurettin Zengi, Peygamberimizin kabrinin çevresinde derin hendek kazdırdı ve bu hendeği kurşun eriterek doldurdu. Böylece Kabr-i Saadet, çepeçevre kurşunla

muhafaza altına alınmış oldu. Bu olay, H: 557/M:1162 yılında vuku bulmuştur.

İşte Allah Teâla; Peygamber efendimiz (s.a.v) hayatta iken mübarek vücudu koruma altına aldığı gibi; vefatından sonra da mübarek na'şını koruma altına almıştır. [162]

RÜYA TABİR EDECEK KİŞİLERDE BULUNMASI GEREKEN VASIFLAR

Öncelikle rüya yorumlayacak kişi ilim irfan sahibi olmalıdır. Her önüne çıkana rüya anlatılmadığı gibi yorumlatılmaz. Yukarıdaki örneklerde de bahsettiğimiz gibi bazı rüyaları Resûlullah efendimiz yorumlamış. Daha sonra rüya yorumlayacak kişilere örnek teşkil etmesi açısından; İbn Sîrîn ve Aziz Mahmut Hüdâyî'yi verebiliriz.

Atalarımız "güzel söz yüz ağartır" demişlerdir. Oysaki yine atalarımız "söz ola kese savaşı, söz ola bitire başı" demişlerdir. Yani bir kimseye verilecek olan keder ve üzüntüyü karşı tarafın seviyesine göre, onu kırmadan güzel bir söz ile anlatmaktır.

Meşhur hikâyedir; sultanın biri rüyasında dişlerinin döküldüğünü görmüş. Önden arkaya doğru ağzında hiç diş kalmamış. Dehşetle uyanmış ve derhal ülkesinin en iyi rüya yorumcusunu huzuruna getirtmiş. Adam rüyayı dinledikten sonra telaşlanıp "eyvah Hünkârım, eyvah!" demiş. Gördüğünüz rüya bir felaketi gösteriyor.

---

[162] Seyfeddin YAZICI; Mekke ve Medine'deki Mübarek Ziyaret Yerleri, s: 80-85. Eyüp Sabri Paşa; Mir'atü'l-Haremeyn, s. 684-686.

Çocuklarınızın her bireri ölecek! Allah size sabır versin!

“Hükümdar duyduklarından sonra çok üzülmüş. Bu yoruma göre evlat acısına dayanmak bir yana ülkesi de başsız kalacakmış. Öfkesi başından aşmış ve bu üzüntülü haberi kendisine veren adama gazap edip zindana attırmış. Felaket tellallığı yaptı çeksin cezasını! Demiş.

Günler geçtikçe padişahın içine bir umut düşmeye başlar. Nihayet “bu bir rüyadır ve belki başka türlü yorumu da vardır” der. Bu sefer başka bir yorumcu çağırtmış. Bu gelende rüyayı sonuna kadar dinlemiş. O da önce üzülmüş ama sonra şöyle anlatmış: “Hünkârım rüyanız mübarek olsun. Allah size öyle uzun bir ömür bağışlamış ki, evlatlarınızın hepsinden uzun yaşayacak, onların mutluluklarına şahit olacaksınız.”

Padişah duyduklarından dolayı gayet mutlu, tabirciye de ihsanlarda bulunmuş.

Şüphesiz ilk tabiri yapan ağulu aşı zehir gibi anlatmış, ikinci tabirci ise ağulu aşı bal eden bir söz ile anlatmıştır. Şüphesiz ilk tabircinin sözleri doğrudur. Lakin hem incelikten yoksun, hem de zaman ve mekâna uygun değildir. İşte rüya tabiri yapan kişilerin bunlara dikkat etmesi gerekmektedir.

RÜYADA CENNETLE MÜJDELENENLER

Rahmani rüyalar o kadar önemli ki; insanların geleceğini aydınlatıp müjdeler bahşetmektedir.

Nasr b. Ali diyor ki: "Rüyamda Yezid b. Zürey'i gördüm. “Allah sana nasıl muamele etti?” diye

sordum. ”Cennet'e koydu” dedi. “Neden?” deyince de: “Çok namazım yüzünden” diye cevap verdi.

Süfyan-ı Sevri’yi ölümünden sonra rüyada görmüşler. "Allah nasıl karşıladı seni?" demişler. "Beni bağışladı" cevabını vermiş. "Peki, Abdullah b. Mübarek'e ne yaptı?" "O günde iki defa Rabbisi ile görüşüyor" demiş.

Ahmed b. Muhammed el-Kindi anlatıyor. Ahmed b. Hanbel'i rüyamda gördüm. “Allah sana nasıl muamele etti?” dedim. Dedi ki "Allah bana ey Ahmed! İşte Benim veçhim, ona bakmayı sana mubah kıldım."

Seleme b. Şebib anlatıyor: "Biz Ahmed b. Hanbel' in yanında oturuyorduk. Birisi geldi: "Hanginiz Ahmed?" diye sordu. Biz işaret ettik. O gelen insan "dün gece bana rüyamda Ahmed b. Hanbel'e git ve ona de ki "Allah senden razı. Semavat ve arzın melekleri de senden razı." de dediler.

Muhammed b. İdris eş-Şafiî: İmam-ı Şafiî'yi vefatından sonra rüyada görmüş: “Allah sana ne yaptı?” diye sormuşlar. Cevaben, "Beni üzerinde inciler bulunan altından bir kürsü üzerine oturttu" cevabını vermiş.

İmam-ı Şibli’nin vefatını müteakip rüyada ona hâlini sormuşlar. Cevaben "Allah (c.c)’hü: Şibli biliyor musun, Ben seni neden bağışladım?” diye sordu. Ben de bir sürü amelimi saydım. Allah (c.c): "Hayır! Ben seni, soğuk bir gecede bulduğun ve cübbenin altına sokarak ısıtıp, merhamet ettiğin o kediden dolayı bağışladım" buyurmuştur.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi, bunlar kitaplara yansıyanlar, bilmediğimiz nice kitaplara yansımayan aşere-i mübeşşere haricinde rüyada cennetle müjdelenen birçok kimse bulunmaktadır. İşte rahmani rüyalar o kadar önemli ki; insanların geleceğini aydınlatıp müjdeler bahşetmektedir.

RÜYALARDAN ÇIKARILACAK DERSLER

Demek ki rüyalar, kader kitabı sayfalarının misal âlemindeki suretleridir. Kâinatın birçok âlemlerden oluştuğunu ve bu âlemlerin birbirleriyle bağlantıları olduğunu aktardık. Rüyalar hakkında bilgi vermeye çalıştık. Bu bilgiler ışığında Hz. Yusuf'un gördüğü rüya ve tabiri, aynı ile vuku bulmuştur. Kaderinde yaşayacağı hayat sahnelerinden bir tanesinin, misal âlemin de ki sureti rüyasında gösterilmiştir. Burada şöyle bir sual akla gelebilir:

Hz. Yusuf'un kader kitabı yazılmış ve kader kitabı sayfalarından bir sayfasının misal âlemindeki sureti, rüyasında gösterilmiş. Zaten kaderine yazılmış, istese de istemese de bu olayları yaşayacaktı, gibi insanın aklına değişik sualler gelebilir. Bu suallere şöyle cevap verebiliriz.

Allah insanlara yerli yerince kullanmaları için akıl, irade, güç vermiştir. Hz. Yusuf, Melik'le konuştuğu zaman, "beni memleketin hazinelerin başına getir" sözünü, akıl ve iradesiyle söylemiştir. Demek ki iradenin fonksiyonu var.

Hz. Yusuf'un: Siz cahil kimseler iken Yusuf'a ve kardeşine neler yaptığınızı bildiniz mi? Demesinden; kardeşler hemen akıl ve iradeleriyle, yoksa sen gerçekten Yusuf'musun? Demişlerdir. Demek ki

iradenin fonksiyonu var ki, dikkatli kullanıldığı zaman bazı olaylar çözülebiliyor.

Allah (c.c); Hz. Yusuf'un gerek iradesiyle veya gerekse iradesi dışında, kıssada geçen hadiseleri yaşayacağını, sonsuz ilmiyle önceden bilip kaderine yazmıştır. Hz. Yusuf'un iradesinde olan fiiller: Hz. Yusuf, Züleyha ve diğer hanımların yaptığı teklifleri kendi iradesiyle reddetmiş ve "bunların yaptığı tekliften zindan bana daha sevimlidir" demiştir. Bunun sonucu olarak, zindan hayatının sıkıntılarına katlanmış ve nihayetinde peygamberlikle müşerref olup, Mısır'a Aziz olmuştur.

Hz. Yusuf'un iradesi dışında gelişen fiiller ise: Hz. Yusuf'un güzel yaratılması, güzel rüya görmesi, babasının aşırı sevmesi, kuyudan çıkarılması, Mısır'a götürülmesi, Onu Aziz'in alması gibi sıralayabiliriz. Güzelliği ve güzel bir rüya görmesi, babasının ona karşı sevgisini artırdığı gibi diğer kardeşlerin kıskançlığına sebep oluyor. Bu kıskançlık onun kuyuya atılmasıyla son buluyor. Çocuk Yusuf, bu gelişen olayları yaşamamak için güzelliğini gizleyebilir mi? Daha tam aklı ermez yaşta, halama gitmek istemiyorum diyebilir mi? Babasına rüyasını anlatmamalı idi? Babasına karşı, "baba beni aşırı sevme, kardeşlerim beni kıskanmasın" diyebilir miydi? Ne güzelliğini gizleyebilirdi ne de baba beni aşırı sevme diyebilirdi. Aynı zamanda "bu güzellik bana sıkıntı verdi" deme hakkına da sahip değildir.

Bütün peygamberlerin seven de olmuştur, sevmeyen de. Ama peygamberlerin hepsi büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Bu çektikleri sıkıntılardan dolayı, "bu peygamberlik bize sıkıntı verdi"

diyebilirler mi? Diyemezler: Çünkü Allah; peygamberleri ve insanları bu dünyaya imtihan için göndermiştir. Her peygamberlerin ve her insanın imtihanı farklı farklıdır. Esas mesele bu imtihanı kazanmaktır.

Hz. Yusuf'un başından geçen bazı olaylar, kendi iradesi dışında geliştiği gibi, her insanın başından da iradesi dışında bazı olaylar gelişir. Herkes bu gelişen olaylardan ders çıkarıp sabır, sebat, taat ve şükürle Allah'a tevekkül etmelidir. Gerek Yusuf kıssasındaki rüyalara gerekse diğer rüyalara da bu açıdan bakmak gerekir. Zindandaki iki gencin rüyalarına yapılan tabirler de, aynen gerçekleşmiş olup, kader sayfaları önceden okunmuştur. Melik'in rüyasına getirilen yorum da aynı ile vuku bulmuş ve Melikin makam ve mevki itibariyle gördüğü rüya ile Mısır'lıların gelecekte kıtlık sıkıntısına düşmemeleri için, gerekli tedbirler alınmış ve kıtlık yılları rahatça atlatılmıştır.

Demek ki: İnsanın meyli, gayreti ve çalışması önceden Allah tarafından bilinip; yine, O'nun tarafından taalluk göstererek kaderine yazmış ve lütfuyla o yazdığı sayfalardan, misal âlemin deki bir suretini rüyada göstermiştir.

Şu hususları da belirtmekte yarar vardır. Rüya ile yatıp rüya ile kalkılmamalıdır. Rüyaya güvenmek devamlı takip edilecek bir yol değildir. Hakikat ehli rüyaya itimada taraftar değildir. Kitap ve sünnet, rüyaya tercih edilir. Rüyadaki bir emri yerine getirmeyen mesul değildir. Kur'an'ın emrini ve sünneti seniyeyi yerine getirmeyen mesuldür. Çünkü rüya ile emir olunmamışız.

“Bilinmektedir ki, genel olarak duyuların gerçeği ve sahtesi bulunabildiği gibi sözün de doğrusu ve yalanı vardır. Doğru sözün zihindeki anlamından başka, bir de dış dünyada ifade ettiği gerçek bir anlamı bulunur. Yalan söz ise gerçekte dış dünyada ifadesi ve karşılığı bulunmayan soyut bir hayalî hadiseden ibaret kalır. İşte uyanıkken doğru bir söz veya hakiki bir duyu ile yalan bir sözün veya aldatıcı bir duyunun, yanlış bir idrakin farkları ne ise, rüya ile ahlam arasındaki fark da o demektir. En sonunda iş doğruya ya da yanlışa dönüşür, oraya raci' olur.

Şu halde rüya, bir benliğin hak tarafından duyduğu ve algıladığı bir doğru sözün benzeri, ahlam ise onun duyduğu bir yalan sözün benzeridir. Sözün hakikati, mecazisi, sarihi, kinayesi, iyi tanınmışı, garibi, imalısı, remzisi olduğu gibi, rüya da öyledir. Şu kadar var ki, genellikle rüyalar toplumsal geleneklere ve âdetlere bağlı olarak değil, daha ziyade kişinin kendi iç dünyasındaki, kendi benliğindeki gizli şuur algılamaları özelliklerine göre söylenen bir muamma, bir lügaz ve bir bilmece niteliğinde bir hayal ve garip bir temsil ile meydana gelirler.

Velhasıl rüyalar ledunnî birer remiz, ilâhî birer semboldürler. Bundan dolayı onların te'vili de kesbî ilimler ile değil, vehbî ilimler ile bilinir ki, bunun en aşağı derecesi feraset ve ilhamdır, zirvesi ise vahiydir. Ve bundan dolayı peygamberlerden başkasının rüyası ya da rüya tabiri, ilm-i yakîn ifade etmez. Ancak görenin ve görüşün özelliklerine göre basit bir vehimde başlayarak yüzde yüz kesinlik ifade eden cezme kadar varabilecek çeşitli mertebelerde ferdi anlamda bir bilgi husule getirir.

Ve rüyanın asıl tabiri meydana gelen olaylar ile açıklık kazanır. Bazı rüyalar aynen görüldüğü gibi çıkar. Bazılarının tabiri de rüya ile beraber görülür. Bazı rüyalar da gören kimsenin vicdanında tabir olunamamakla beraber, onun sadık bir rüya olduğuna dair mücmel ve fakat kesin bir kanaat hâsıl olur. [163]

SONUÇ

Rahmani rüyalar, kader sayfalarının misal âlemindeki suretleridir. Rahmani rüyalara itibar etmekle beraber, rüyalar kitap ve sünnet süzgecinden geçirilmelidir. Rahmani rüyalar, Allah tarafından insanlara verilen müjdeler, ilhamlar, teşvikler ve ikazlar olabilir. Rüya her önüne gelene anlatılmamalı, çocuk yaştaki Yusuf, rüyasını peygamber olan babası Yakup (a.s) tabir ettirdiği gibi bizler de rüyalarımızı salih kimselere tabir ettirmeliyiz. Güzel rüya görme ruh haliyle ilgilidir, doğru sözlü olan güzel rüya görür. Rüya ile yatıp rüya ile kalkılmamalıdır.

Nasıl ki; Hz. Yakup ve Hz. Yusuf, rüyanın tabirindeki sonuca ulaşmak için birçok musibet ve sıkıntılara katlandılar. "Âlim ve Hâkim Rablerinin seçkin bir kul kılacağını, rüyaların tabirini öğreteceğini ve ataları İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi Yakup ailesine de tamamlayacağı ümidini kaybetmeden sabırla bu nimetlere kavuşmuşlardır."

Bizim de gayemiz böyle olmalı. Himmetimizi âli tutmalıyız. Ne kadar musibet ve sıkıntılara düşersek düşelim, peygamber efendimiz (s.a.v) müjdelediği

---

[163] Elmalılı; Hak Dini Kur'an Dili, c5, s-48.

gibi, “Ümmetimin Âlimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir” müjdesine nail olalım.

KAYNAKLAR

Acluni, İsmail İbn Muhammed el-Cerrahi; Keşfü’l Hafa, c. 1-2, Beyrut, 1405.

Ahmed b. Hanbel; el-Müsned, c.1-15, Mısır,1954.

Al-Terazi, Abdullah Mübeşşir; Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Cidde, 1987.

Alusî, Ebussena; Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l Kur'an'ı Azim ves'sebu'l Mesani, c.1-30, Beyrut, 1854.

Aziz Mahmut Hüdâyî Vakfı Yayını.

Bediüzzaman, Said Nursi; Asa-yı Musa, Envar Neşriyat, İstanbul, 1994.

Bediüzzaman, Said Nursi; İşaretü’l-İ’caz, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman, Said Nursi; Lem’alar, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman, Said Nursi; Mektubat, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman, Said Nursi; Mesnevi- i Nuriye, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman, Said Nursi; Sözler, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Belâzûrî, Ahmed b. Yahya; Ensâb’ul-Eşrâf, Beyrut 1990.

Belâzûrî, Ahmed b. Yahya; Fütuhul-Büldan, c,1-2, Mısır, 1959.

Buhari; Es-sahih, c. 1-8, İstanbul, H,1329.

Canan, İbrahim; Hadis Ansiklopedisi, Akçağ Yayınevi, İstanbul, 1993.

Diyar-ı Bekri; Hamis, c.1-2, Mısır, 1302.

Ebu Davud; Sünen, c.1-4, Mısır, 1966.

Ebu’l Ferec, İbn Cevzi; Tabsıra, c. 1-2, Mısır, 1970.

Ebu’l Fida, İbn Kesir; Sire, c. 1-4, Mısır.

Ebu’l Fida, İbn Kesir; Tefsir, c. 1-4, Kahire, 1965.

Eyüp Sabri Paşa, Mir'atü'l-Haremeyn, İst. 1304;

Fahrüddin Er-Râzî, Tefsir-i Kebir Mefatihul-Gayb, Akçağ Yayınları, İstanbul.

Hâkim; el-Müstedrek, c. 1-4, Beyrut, 1990

Heyet; Kur’anı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi, Suudi Arabistan Krallığı, Medine-i Münevvere, 1987.

İbn-i Esir; El- Kamil, c.1-13, Beyrut, 1965,

İbnü Esir; İzzeddin Ali bin Muhammed el-Cezeri, En Nihaye Fi Garibil Hadis, Beyrut 1399/1979.

İbni Esîr; İzzeddin Ali bin Muhammed el-Cezeri, Üsdü’l-Gâbe fi mârifeti’s-sahabe, c, 1-4,Dâru’l-fikr, Beyrut, 1989.

İbni Hişam; Sîret, c,1-4, Beyrut, 1971.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İsmail; el-Bidâye ve'n-Nihaye, Beyrut, 1990.

İbn-i Kesir, Ebü'l-Fida İsmail; Tefsirû'l Kur'an'il Azim, Beyrut: 1969.

İbn-i Mâce; Muhammed b. Yezid el-Kazvini Sünen, c.1-2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

Kazancı, Ahmet Lütfi; Peygamberler Tarihi, c. 1-2, Nil Yayınları İstanbul, 1997.

Kur'an-ı Kerim ve Muhtasar Meali, Hayrat Neşriyat, İstanbul, 2001.

Kurtubî; Tefsir, c. 1-20, Mısır, 1967.

Münâvi, Muhammed Abdürrauf; Feyzu'l-Kadîr, Şerhu'l-Camiu's-Sağ 'ir, 1-V1, Matbaatü Mustafa Muhammed, Mısır 1954.

Müslim; Es-sahih, c.1-5, Mısır, 1956.

Razi, Fahrüddin; Et-Tefsirû'l- Kebir, Lübnan, 1989.

Salebi; Arais, Mısır, 1326.

Taberi; Tarih, c. 1-13, Mısır, 1326.

Taberi; Tefsir, c. 1-30, Mısır, 1373.

Tatlıdede, Nuri; 3003 Hadis, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2006.

TDV İslam Ansiklopedisi; c.1-40, Türkiye Diyanet Vakfı Basım, İstanbul,1988.

Tirmizi; Sünen, c.1-5, Mısır, 1356.

Vakıdi; Kitabü'l-Megazi, c. 1-3, Mısır, 1965.

Yakubi; Tarih, c.1-2, Beyrut, 1960.

Yazıcı, Seyfeddin; Mekke ve Medine'deki Mübarek Ziyaret Yerleri, TDV Yayınları Ankara, 1999.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi; Hak Dini Kur'an Dili Tefsir, c. 1-10, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992.

Yıldırım, Suat; Kur'an-ı Hâkim ve Açıklamalı Meali, Feza

Gazetecilik A.Ş İstanbul, 1998.